

Valsts pētījumu programma
“Ekonomiskais, politiskais un juridiskais ietvars
Latvijas tautsaimniecības potenciāla saglabāšanai
un konkurētspējas pieauguma veicināšanai pēc
pandēmijas izraisītas krīzes (reCOVery-LV)”

VPP-COVID-2020/1-0010

Ziņojums

“E-komercijas attīstības un papīra aprites
mazināšana pēc pandēmijas izraisītās krīzes”

Jelgava – Rīga, 2020

Satura rādītājs

Lietotie saīsinājumi	3
Kopsavilkums	4
IEVADS.....	9
1. E-KOMERCIJAS PAKALPOJUMU UN RĪKU TIESISKAIS REGULĒJUMS.....	10
1.1. E-komercijas tiesiskais regulējums	10
1.2. Digitālā vienotā tirgus pamatprincipi	20
2. LATVIJAS DIGITĀLĀS VIDES UN E-KOMERCIJAS ANALĪZE.....	26
2.1. Digitālā vide un e-komercijas izmantošana Latvijā	26
2.2. Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksa (DESI) struktūra	32
3. IZAICINĀJUMI DIGITĀLĀS TRANSFORMĀCIJAS VEICINĀŠANAI, ATTĀLINĀTĀ DARBA NODROŠINĀŠANAI UN PAPĪRA APRITES SAMAZINĀŠANAI.....	43
3.1. Esošās situācijas analīze – iedzīvotāju aptaujas rezultāti.....	43
3.2. Iespējas digitalizācijas veicināšanai un papīra aprites samazināšanai: valsts institūciju savstarpējā sadarbībā un sadarbībā ar juridiskām un privātpersonām	47
SECINĀJUMI UN PRIEKŠLIKUMI PAPĪRA DOKUMENTU APRITES MAZINĀŠANAI	52
Pielikums.....	59
Aptaujas rezultāti – respondentu viedoklis.....	59

Lietotie saīsinājumi

ANM	Atvaseļošanas un noturības mehānisms
CSP	Centrālā statistikas pārvalde
DESI	Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss
EM	Ekonomikas ministrija
EK	Eiropas Komisija
ES	Eiropas Savienība
IKT	Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas
IZM	Izglītības un zinātnes ministrija
KTS	Kapitāla tirgus savienība
LDDK	Latvijas Darba devēju konfederācija
LVRTC	Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs
MK	Ministru kabinets
MVU	Mazie un vidējie uzņēmumi, kas Latvijā ietver arī mikrouzņēmumu sektoru
NVO	Nevalstiskās organizācijas
LIA	Latvijas Interneta asociācija
LIAA	Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
LIKTA	Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas asociācija
LRGA	Latvijas Republikas Grāmatvežu asociācija
LTA	Latvijas Tirgotāju asociācija
LTRK	Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija / <i>Organisation for Economical Cooperation and Development</i>
PVN	Pievienotās vērtības nodoklis
PTO	Pasaules tirdzniecības organizācija
SM	Satiksmes ministrija
SAM	Specifiskais atbalsta mērķis
UR	Uzņēmumu reģistrs
VARAM	Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VIAA	Valsts izglītības attīstības aģentūra
VID	Valsts ieņēmumu dienests

Kopsavilkums

1. Projekta mērķis

1.1. Izpētīt un analizēt normatīvos aktus nacionālā līmenī, identificējot likumus un Ministru kabineta noteikumus, kuri gan veicina, gan ierobežo komercdarbību e-vidē (t. sk. e-rēķini, e-paraksts, normatīvie akti, kas paredz datu uzglabāšanu, u. c.).

1.2. Izpētīt e-komercijas lietošanu Latvijas uzņēmumos un noteikt galvenos šķēršļus, kas ierobežo uzņēmumu darbību e-komercijas jomā.

1.3. Izanalizēt uzņēmumu un publiskā sektora savstarpējo komunikāciju un rast iespējas mazināt papīra apriti un palielināt izveidoto publisko pakalpojumu lietojamību.

2. Projektā īstenotās aktivitātes

2.1. Ir izanalizēti spēkā esošie normatīvie akti, sagatavoti normatīvo aktu priekšlikumi un izvērtēta to ietekme uz e-komercijas attīstību un papīra aprites mazināšanu valsts un privātajā sektorā.

2.2. Ir izanalizēti esošie Latvijas CSP statistikas dati un DESI (Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss) rādītāji, lai atrastu kopsakarības un pretrunas e-komercijas un publisko pakalpojumu izmantošanā.

2.3. Ir veikta uzņēmumu aptauja par e-komercijas izmantošanu un tās ietekmi Covid-19 krīzes radīto problēmu risināšanā.

2.4. Ir veikta uzņēmumu un privātpersonu aptauja par attālinātā darba ietekmi uz saziņu starp valsts un pašvaldību institūcijām un komercuzņēmumiem ar mērķi mazināt papīra apriti.

2.5. Ir veiktas ekspertu intervijas un diskusijas ar profesionālām nevalstiskām organizācijām, lai noskaidrotu veidus, kā aktivizēt uzņēmumus izmantot e-komerciju un mazināt papīra dokumentu apriti.

3. Projekta galvenie secinājumi par e-komercijas izmantošanu

3.1. Latvijā pastāvošā normatīvo aktu bāze kopumā atbalsta un veicina e-komercijas izmantošanu visos Latvijas tautsaimniecības sektoros, kas liecina, ka nav juridisku šķēršļu aktīvai e-komercijas attīstībai Latvijā jebkurā tautsaimniecības sektorā. (Skat. tab.1.)

3.2. Visi nākotnes stratēģiskie un plānošanas dokumenti pilnībā ir orientēti uz digitālās vides potenciāla izmantošanu tautsaimniecības attīstībā, un detalizēta rīcības plāna izstrāde, ievērojot šo dokumentu galvenos uzstādījumus, sekmētu procesu virzību un attīstībai pozitīvu rezultātu sasniegšanu. Lai veicinātu e-komercijas plašāku izmantošanu Latvijas uzņēmumos, nav jāveic būtiskas izmaiņas pašreizējos normatīvajos aktos, bet tie jāizmanto darbībā. (Skat. tab.1.)

3.3. E-komercija Latvijā attīstās, it īpaši MVU sektorā, ar pieauguma tendenci. Covid-19 ierobežojumi ir paātrinājuši pāreju uz elektronisko dokumentu apriti tajās valsts un pašvaldību institūcijās, kas to līdz tam nav aktīvi izmantojušas, motivējot privāto sektoru sekot šim paraugam un izmantot elektroniskos dokumentus. (CSP, un komerciālo pētījumu dati 2020.)

3.4. Lielākais šķērslis e-komercijas izmantošanā, it īpaši MVU sektorā, ir uzņēmumu vadītāju un vadošo darbinieku izpratnes un zināšanu trūkums par e-komercijas iespējām un pozitīvo sniegumu uzņēmējdarbības attīstībā. Šajā kontekstā noteikti izceļama speciālistu nepietiekamība e-komercijas jomā. (Pētījuma aptauju un ekspertu interviju dati, 2020.)

3.5. Covid-19 krīzes apstākļi daļu uzņēmēju pārorientējuši sākt izmantot digitālos rīkus, kurus pirms tam viņi bija uzskatījuši par nevajadzīgiem savā biznesa organizācijas vidē

(piem., digitālais paraksts, pasūtījumu organizēšana e-veikalos, preču pārdošana esošajās e-komercijas platformās). (Pētījuma interviju un LVRTC dati, 2020.)

3.6. Lai gan Covid-19 krīzes ierobežojumu ietekmē daudzi uzņēmumi pilnībā vai daļēji apturēja savu darbību, digitālo dokumentu aprīte un digitālā paraksta izmantošana 2020. gadā pieauga par 90 %, bet digitālais paraksts katru mēnesi tika reģistrēts 5 reizes vairāk nekā 2020. gada sākumā. (LVRTC, 2020.)

3.7. Analizējot tehnoloģisko vidi un piekļūstamību, secināts, ka Latvijā ir labi attīstīta maģistrālā piekļuves tīklu sistēma. Lielākā problēma ir uzņēmēju piekļūstamība internetam lauku teritorijās, kur nav attīstīts «pēdējās jūdzes» pieslēgums, un tas traucē nelielam skaitam uzņēmēju kvalitatīvi attīstīt e-komerciju un veidot attālinātās darbavietas. (Ekspertu intervijas, 2020.)

3.8. Analizējot DESI rādītājus, ir redzama būtiska atpazītība pakalpojumu izmantošanas sektorā, kas signalizē par uzņēmēju un iedzīvotāju digitālo prasmju trūkumu. Vienlaikus, analizējot iedzīvotāju interneta lietošanu un iepirkšanās paradumus, ir secināts, ka privātpersonu sektorā digitālo prasmju līmenis ir augstāks nekā uzņēmumu sektorā. Tas ir pretrunā ar to, ka iedzīvotāji neizmanto savas prasmes uzņēmējdarbībā. Analizējot Latvijas uzņēmēju sniegtos datus par digitālo rīku izmantošanu uzņēmējdarbībā, secināts, ka uzņēmēju dati būtiski atšķiras no DESI datiem, ko apliecina Latvijas komercuzņēmumu veikto vairāku pētījumu rezultāti. (CSP, DESI, LMT dati, 2020.)

3.9. Analizējot valsts un pašvaldību sektora sniegtos pakalpojumus uzņēmējiem un iedzīvotājiem, ir redzams, ka radīta labvēlīga vide un pakalpojumu klāsts, lai nodrošinātu aktīvu elektronisko dokumentu aprīti starp publisko pārvaldi un iedzīvotājiem. Nepieciešama iestāžu un uzņēmēju aktīvāka šīs radītās vides izmantošana. Covid-19 pandēmijas ierobežojumi sekmējuši elektronisko dokumentu aprīti starp komerciālo sektoru, iedzīvotājiem un publisko pārvaldi. (Ekspertu intervijas, 2020.)

3.10. E-komercijas lietošanas aktivizēšana un papīra aprītes mazināšana nav vienas nozaru ministrijas uzdevums, bet tas ir visu ministriju un to pārvaldībā esošo institūciju, nevalstisko, profesionālo un sabiedrisko organizāciju un komerciālā sektora savstarpējās sadarbības rezultāts. Katrai ministrijai ir savi noteikti uzdevumi, atrisinot piekļūstamības un prasmju jautājumus. Analizējot valsts un pašvaldību sektora sniegtos pakalpojumus uzņēmējiem un iedzīvotājiem, ir redzams, ka radīta labvēlīga vide un pakalpojumu klāsts, lai nodrošinātu aktīvu elektronisku dokumentu aprīti starp publisko pārvaldi un iedzīvotājiem. Nepieciešama aktīvāka darbība no iestāžu un uzņēmēju puses, izmantojot radīto vidi. Covid-19 pandēmijas ierobežojumi pozitīvi ietekmējuši un sekmējuši elektronisko dokumentu aprīti starp komerciālo sektoru, iedzīvotājiem un publisko pārvaldi. (Ekspertu intervijas, 2020.)

4. Projekta galvenie secinājumi par papīra aprītes mazināšanu

4.1. Pārejai uz digitalizāciju un papīra aprītes samazināšanu valstiskā līmenī ir jābūt vienam no institūciju stratēģiskās attīstības jautājumiem. Covid-19 laikā palielinājies attālinātā darbā strādājošo un attālināti apkalpoto iedzīvotāju skaits, kas sekmējis arī digitalizācijas attīstību un papīra aprītes samazināšanos. Institūcijas, kas veiksmīgi īstenojušas attālinātos procesus digitalizācijas jomā, to uzsākušas jau pirms Covid-19, rodot ekonomiskos, labas pārvaldības u. c. efektus, tāpēc aizsākto turpinās arī pēc pandēmijas.

4.2. Veiksmīgu pāreju uz attālinātu apkalpošanu / darbu digitalizāciju un papīra aprītes samazināšanu nodrošinājušas tādas institūcijas kā Valsts kase un Uzņēmumu reģistrs. Valsts kase jau kopš 2020. gada marta klientu apkalpošanu veic tikai digitālā formātā. Arī

Uzņēmumu reģistrs kopš 2020. gada marta klientus apkalpo tikai attālināti un tuvākajos gados plāno pāriet uz klientu apkalpošanu vienīgi digitāli.

4.3. Valstī ir izstrādāta normatīvā bāze digitalizācijas attīstībai, ko rāda gan pētnieku veiktā normatīvo aktu un politikas plānošanas dokumentu analīze, gan starptautiskie pārskati; pozitīvu virzību apliecina arī interviju rezultāti ar uzņēmējiem. Vienlaikus ir nepieciešama plaša šīs prakses izvērsšana, uzlabojumi un pilnveidojumi.

4.4. Valsts institūciju izmaksas, pārejot uz digitalizācijas procesiem, ir bijušas dažādas. Būtiskākais, ka, virzot digitalizāciju un papīra aprites samazināšanu stratēģiskā līmenī kā valsts institūciju prioritāti, ilgtermiņā rodas ieguvumi, ko veiksmīgi apliecina Valsts kases un Uzņēmumu reģistra piemērs. Tāpat svarīgi ir procesus veidot vairāk centralizēti, nodrošinot vienotu dokumentu vadības sistēmu. Latvijā ir daudz plašāk jāapzinās, ka šis nav īstermiņa krīzes risinājums un tāda prakse ir jāizvērs.

4.5. Iedzīvotāju atbalstam dokumentu iesniegšanai digitālā formātā ir pieejami Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas Valsts un pašvaldības vienotie klientu apkalpošanas centri (93 pašvaldībās un 122 vietās), kuros iedzīvotājiem palīdz konsultants, kā arī ir pieeja datoram. Digitalizācijas attīstībai jāņem vērā Uzņēmumu reģistra pieredze – piemērot samazinātu maksu par dokumentu iesniegšanu digitālā formātā (10 % atlaidi par valsts reģistrāciju) un papildu samaksu par klātienē apkalpošanu (EUR 4,0), tāpat nepiemērot papildu samaksa par kļūdaini iesniegtu dokumentāciju, bet ļaut to labot.

4.6. Nepieciešams saprast digitalizācijas attīstības objektīvos iemeslus. Starp tiem ir ārvalstnieku darījumu kārtošana – ja viņiem pašiem ne vienmēr ir iespējams darboties e-vidē objektīvu iemeslu dēļ (valodas nezināšana u. c.), tie veiksmīgi sadarbojas ar starpniekiem, piemēram, advokātu birojiem, kas sagatavo nepieciešamo informāciju. Ārvalstnieku darījumi ir ne vairāk kā 10 % no visiem iesniegtajiem pieteikumiem Uzņēmumu reģistrā.

4.7. Būtisks ieguldījums digitalizācijas veicināšanā un papīra aprites samazināšanā gaidāms no jaunā Grāmatvedības likuma, kurā iestrādāts procesa virzībai nepieciešams termins – “strukturēts elektroniskais rēķins”. Vienlaikus, sniedzot ziņojumus uzņēmēju auditorijai par Grāmatvedības likumā piemērotajām normām, diskusiju laikā iezīmējās vairākas tendences: 1) jautājumi par finansiālajiem ieguvumiem un kopējo labumu, piemērojot digitalizācijas procesus; 2) šaubas par zināšanām un kompetencēm pareizu digitalizācijas procesu nodrošināšanā; 3) jautājumi par Valsts ieņēmumu dienesta attieksmi gadījumos, kad visa uzņēmumu dokumentācija būs elektroniskā formātā; 4) jautājumi par datu drošību gadījumos, kad visa informācija tiek uzglabāta elektroniski; 5) bažas, ka normatīvie akti nosaka pienākumu pieņemt elektronisko dokumentu, tomēr ne vienmēr tas tiek īstenots.

4.8. Latvijā ir noteikts e-rēķinu standarts, tāpat ir spēkā, ka valsts iestādēm obligāti ir jāpieņem e-rēķinu formāts. Vienlaikus digitalizācijas procesu nodrošināšanā praksē ir iezīmējušās šādas tendences: 1) uzņēmēji un iedzīvotāji ne vienmēr izprot, ka rēķins *pdf* formātā nav elektronisks rēķins, tāpat izdrukāts, parakstīts un ieskenēts dokuments nenozīmē elektroniski parakstītu dokumentu; 2) gadījumā, ja piegādes kanāls ir *xml* fails, e-rēķinu ir nepieciešams lejupielādēt, kas prasa laiku, tādējādi efektīvāks risinājums ir e-rēķinu piegādes kanāli; 3) Latvijā šobrīd netiek piedāvāta optimāla platforma, kurā varētu ērti apmainīties ar pavadzīmēm elektroniskā veidā; 4) attīstību bremsē fakts, ka līgumā nepieciešams norādīt rēķinu piegādes kanālu. Šobrīd, lai varētu sākt saņemt e-rēķinus, līgumā ir jāveic grozījumi. Tā, piemēram, ja uzņēmumam ir 50 piegādātāji, tas nozīmē 50 līgumu grozījumus.

4.9. E-rēķinu izplatības veicināšanai Valsts reģionālās attīstības aģentūras Informācijas sistēmu attīstības departaments ir izstrādājis vadlīnijas, tiek īstenoti arī citi atbalsta mehānismi. Saskaņā ar ekspertu sniegto informāciju Latvijā šobrīd tikai aptuveni 10 % rēķinu tiek apstrādāti digitāli, līdz ar to pastāv liels attīstības potenciāls.

5. Ieteikumi e-komercijas un digitālās vides attīstības veicināšanai

5.1. Uzlabot DESI rādītājus, pilnveidot statistikas datu ieguvu:

- nepieciešama sabiedriska kampaņa, līdzdarbojoties LTRK, profesionālām NVO (LIA, LIKTA, LTA) un CSP, lai motivētu uzņēmējus sniegt precīzus datus CSP un precīzi aizpildīt anketas;
- CSP precizēt metodikas aprakstu datu iegūšanai (noteikums, ka anketu aizpilda uzņēmuma vadītājs vai vadošie speciālisti);
- UR izveidot uzņēmumu e-pratības indeksu (sadarbībā ar NVO).

5.2. LTRK aktivizēt esošos projektus par uzņēmumu darbinieku profesionālās pilnveides apmācības programmām, un pārskatīt uzņēmumu darbinieku turpmākos apmācības projektus, iekļaujot apmācību, kas sagatavo e-komercijas speciālistus.

5.3. Aktīvi turpināt izglītības pasākumus uzņēmējiem, uzņēmumu darbiniekiem digitālo prasmju apguvei un digitālās transformācijas jautājumos, organizējot attālināto apmācību (VIAA, NVO un LIAA programmas), jo tas ļauj iesaistīties reģionālo uzņēmumu darbiniekiem.

5.4. EM pasūtīt izglītības iestādēm IT un digitālās transformācijas speciālistu sagatavošanu nākotnes specialitātēs (digitālais mārketing, e-komercija, IT drošības speciālisti, IS testētāji, datu analītiķi, mākslīgā intelekta treneri).

5.5. Popularizēt Latvijas uzņēmēju veiksmes stāstus, sasniegumus e-komercijas izmantošanā un attīstībā, eksporta uzsākšanā (LIAA, VNO un VARAM).

5.6. EM sadarbībā ar VID sagatavot informatīvu skaidrojošu materiālu par nodokļu un muitas preču eksporta politiku, īpaši orientējoties uz MVU sektoru.

5.7. Steidzami uzsākt interneta platjoslas projekta II kārtu, iesaistot pašvaldības telekomunikāciju operatorus problēmu risināšanā ar zemes nomu infrastruktūras izvietojumam (SM).

5.8. Paredzēt finanšu instrumentus (nelielus grantus) uzņēmumu digitālās transformācijas projektiem, kas uzlabotu uzņēmumu darbības efektivitāti.

5.9. FM izskatīt iespēju ieviest blokķēdes tehnoloģijas (BT), kuras izmantot PVN/akcīzes u. tml. transakciju fiksācijai, kas būtiski mazinātu papīra dokumentu apriti.

6. Ieteikumi papīra aprites mazināšanai

6.1. Ekonomikas ministrijai, sadarbībā ar saistītajām institūcijām, virzīt digitalizāciju un papīra aprites samazināšanu kā stratēģisko prioritāti, tajā skaitā paredzot ES fondu plānošanas periodā finansējumu valsts un pašvaldību institūciju digitālā aprīkojuma nodrošināšanai. Finansējumu digitalizācijas procesu nodrošināšanai paredzēt arī uzņēmējiem.

6.2. Ekonomikas ministrijai turpināt apmācību programmas uzņēmēju un iedzīvotāju izglītošanai digitālās transformācijas un e-vides nodrošināšanas jomā, par paraugu ņemot ESF projekta “Nodarbināto personu profesionālās kompetences pilnveide” formātu.

6.3. Ekonomikas ministrijai virzīt politiku, ka pārejas periodā (piemēram, piecu gadu laikā) valsts institūcijas veicina dokumentācijas iesniegšanu elektroniskā formātā, par paraugu ņemot Uzņēmumu reģistra pieeju (piemēro atlaidi un konsultācijas par dokumentācijas elektronisku iesniegšanu (vai papildu maksu par dokumentu iesniegšanu papīra formātā) vai papildu punktus vērtēšanas kritērijos projektu konkursos gadījumā, ja pieteikumus ļauts iesniegt gan elektroniski, gan papīra formātā).

6.4. Valsts ieņēmumu dienestam nodrošināt publiski pieejamu oficiālu informāciju par iespēju grāmatvedības dokumentāciju iesniegt un uzturēt elektroniskā formātā, lai mazinātu uzņēmēju neizpratni attiecībā uz to, vai elektroniskā dokumentācija tiks pieņemta.

6.5. Ekonomikas ministrijai, sadarbībā ar nevalstiskām organizācijām, nodrošināt informatīvu kampaņu par to, ko nozīmē elektroniski rēķini un dokumenti (piemēram, ka tie nav rēķini *pdf* formātā vai izdrukāts, parakstīts un ieskenēts dokuments); kā arī, ievērojot konkurences nosacījumus, veidot kampaņas par nepieciešamību veicināt norēķinus digitālā formātā, lai mazinātu vienu no galvenajām ekspertu norādītajām problēmām digitalizācijas attīstībai – uzņēmēju un iedzīvotāju nevēlēšanās mainīt domāšanu.

6.6. Ekonomikas ministrijai, sadarbībā ar partnerinsitūcijām, ES fondu plānošanas periodā paredzēt finansējumu, lai izveidotu platformu ērtai apmaiņai ar pavadzīmēm elektroniskā formātā, kā arī savstarpējai datu apmaiņai starp divām grāmatvedības programmām.

6.7. Ekonomikas ministrijai mainīt nosacījumus, ka līgumos nepieciešams norādīt rēķinu piegādes kanālus, pievienojot atsauci, – gadījumā, ja līguma puses vienojas par e-rēķiniem, tad e-rēķinam ir līdzvērtīgs juridisks spēks un līgumos nav nepieciešams veikt grozījumus (papildināt Ministru kabineta 2019. gada 9. aprīļa noteikumus Nr. 154 “Piemērojamais elektroniskā rēķina standarts un tā pamatelementu izmantošanas specifikācija un aprītes kārtība” ar nosacījumu, ka e-rēķinus iespējams pieņemt arī gadījumos, ja tie nav minēti sadarbības līgumos).

6.8. Ekonomikas ministrijai paredzēt visaptverošu pētījumu par uzņēmumu progresu un izaicinājumiem digitalizācijas procesu piemērošanā un papīra aprītes samazināšanā, kā arī paredzēt detalizētas atskaites par institūciju izlietotā papīra apjomu.

6.9. Ekonomikas ministrijai, sadarbībā ar nevalstiskām organizācijām, izstrādāt nolikumu konkursam par uzņēmumu digitalizāciju, sniedzot iespēju tajā pieteikties uzņēmumiem ar digitalizētu darbību.

7. Paredzamā ietekme un ieguvumi

Valsts, pašvaldību, NVO un komerciālā sektora savstarpējā sadarbība, realizējot piedāvāto priekšlikumu kompleksu, būtiski uzlabos Latvijas uzņēmumu darbību digitālajā vidē un saziņā ar publisko pārvaldi:

7.1. realizējot uzņēmumu darbinieku neformālās un profesionālās tālākizglītības projektus, tiks paplašinātas zināšanas un izpratne par digitālās transformācijas priekšrocībām, kas savukārt veicinās uzņēmumu darbības efektivitāti;

7.2. valsts institūcijas, ievērojot esošo normatīvo aktu regulējumu, ikdienā mazinās papīra aprīti un, informējot klientus par iespējām saņemt elektroniskos pakalpojumus, būtiski mazinās papīra aprīti starp privāto un publisko sektoru;

7.3. visām publiskās pārvaldes atbildīgajām institūcijām, iesaistoties esošo attīstības programmu realizācijā, būtiski palielināsies piekļūstamības iespējas digitālajiem pakalpojumiem un to izmantošanai, kas ne tikai dos iespēju e-komercijas izmantošanai, bet arī mazinās papīra aprīti komunikācijā.

IEVADS

Ziņojums ir daļa no Valsts pētījumu programmas “Ekonomiskais, politiskais un juridiskais ietvars Latvijas tautsaimniecības potenciāla saglabāšanai un konkurētspējas pieauguma veicināšanai pēc pandēmijas izraisītas krīzes (reCOVvery-LV)”.

Ziņojums veltīts “reCOVvery-LV” projekta papildu uzdevumiem:

- komercdarbības veicināšanai e-vidē;
- papīra aprites samazināšanai ekonomikā.

Ziņojumā tiek izanalizēts e-komerciju pakalpojumu un rīku tiesiskais regulējums un tā ieviešana papīra aprites samazināšanai, izpētīta Latvijas digitālā vide un e-komercija, identificēti izaicinājumi digitālās transformācijas veicināšanai un papīra aprites samazināšanai, kā arī sniegti aptaujas rezultāti par attālinātā darba ietekmi uz saziņu starp valsts un pašvaldību institūcijām un komercuzņēmumiem ar mērķi mazināt papīra apriti.

Pētījuma ierobežojumi

1. Ierobežota CSP un starptautisko statistisko datu pieejamība par ekonomisko rādītāju dinamiku Covid-19 krīzes laikā apgrūtināja starptautisko salīdzinājumu un attīstības tendenču izvērtējumu uzņēmējdarbības sektorā.

2. Pētījums neietver detalizētu normatīvo aktu analīzi, kā arī normatīvo aktu projektu izstrādi, piemēram, dokumentu apriti civillietās (Civilprocesa likuma noteiktā kārtībā), apzinoties, ka prasījuma pieteikumus (ar pierādījumiem) vēl joprojām ir jāiesniedz papīra formātā (vai elektroniski, taču tad tiesa tos pati izdrukā). Vienlaikus situācijas risinājumiem tiek rekomendēts ņemt vērā ieteikumus pilnībā pāriet uz dokumentu digitālu apriti, par piemēru ņemot Uzņēmuma reģistra pieredzi.

3. Pētījumā nav veikta analīze attiecībā uz esošajiem papīra dokumentiem, kurus, saskaņā ar normatīvajiem aktiem, nepieciešams glabāt vairākus gadus, jo veiktā izpēte paredz iespējas lietvedības sistēmu ieviešanai, kas attiecīgi ļautu nodrošināt dokumentu digitālu apriti nākotnē.

Pētījuma rezultāti publicēti šādos izdevumos:

– *Remote Work As a Tool Of Industry 4.0: Challenges Faced by Covid-19 and Future Perspectives/* the International Scientific Conference "The Impact of Industry 4.0 on Job Creation 2020" Proceedings (*open-access* izdevums; indeksēts WebofScience datu bāzē)/ <https://fsev.tnuni.sk/konferencia2020/index.php?id=information-in-english>

– *Public Financial Support for Micro-enterprises in the COVID-19 Crisis/* XIV International and Near Eastern Congress Series on Economics, Business and Management Proceedings, Bulgaria, 2020 248.–262. lpp. (*open-access* izdevums; indeksēts WebofScience datu bāzē)/ ISBN: 978-619-203-289-0

– *Public Financing Support Options To Micro-Enterprises For Innovation/* European Integration Studies (*open-access* izdevums; indeksēts WebofScience datu bāzē)/ <https://eis.ktu.lt/index.php/EIS> /Online ISSN: 2335-8831

Par pētījuma rezultātiem ziņots četrās starptautiskās zinātniskās konferencēs un vienā vietējā līmeņa seminārā.

1. E-KOMERCIJAS PAKALPOJUMU UN RĪKU TIESISKAIS REGULĒJUMS

1.1. E-komercijas tiesiskais regulējums

ES plānošanas periodā no 2014. līdz 2020. gadam un plānošanas periodā no 2021. līdz 2027. gadam izvirzīti šādi politikas mērķi:

- stimulēt e-tirdzniecību ES, cīnoties pret ģeogrāfisko bloķēšanu un gādājot par pieejamāku un efektīvāku pakalpojumu piegādi pāri robežām;
- modernizēt ES noteikumus autortiesību jomā, lai tos pielāgotu digitālajam laikmetam;
- atjaunināt ES audiovizuālos noteikumus un radīt vienlīdzīgus konkurences apstākļus salīdzināmiem digitālajiem avotiem, cīnīties pret nelikumīgu saturu tiešsaistē un aizsargāt visneaizsargātākos lietotājus;
- paplašināt Eiropas reakciju uz kibernetiskiem, nostiprinot ES kibernetiskās drošības aģentūru (ENISA), izveidojot efektīvas kibernetiskās drošības novēršanas spējas un nosakot kriminālatbildību, lai labāk aizsargātu Eiropas iedzīvotājus, uzņēmumus un publiskās iestādes;
- atraisīt Eiropas datu ekonomikas potenciālu, izstrādājot skaidrus noteikumus brīvai datu plūsmai ES (izņemot personas datus);
- stratēģijas “Savienojamība Eiropas Gigabitu sabiedrībai” ietvaros nodrošināt, ka ikvienam Eiropas Savienībā ir labākais iespējamais interneta pieslēgums;
- pielāgot jaunajai digitālajai videi noteikumus par personas datu aizsardzību internetā;
- palīdzēt lieliem un maziem uzņēmumiem, pētniekiem, iedzīvotājiem un publiskajām iestādēm gūt maksimālu labumu no jaunajām tehnoloģijām, gādājot par to, ka katram ir vajadzīgās digitālās prasmes, un finansējot ES līmeņa pētniecības darbības veselības un augstas veiktspējas skaitļošanas tehnoloģiju jomā (Eiropas Komisija, 2017c)¹.

Tā kā elektroniskā vide ir globāla un starptautiska, tad vairums valstu, ņemot vērā iekšējo specifiku, vēsturisko un kultūras pieredzi, veido samērā līdzīgu un saskaņotu normatīvo aktu bāzi.

Starptautiskajai likumdošanas bāzei, kas regulē IKT nozari, pamatu veido vispārīgie principi, kas ir iezīmēti ANO apstiprinātajā Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā, kuru ANO Ģenerālā Asambleja pieņēma 1948. gada 10. decembrī.

- **Informācijas atklātības princips** nosaka, ka visai elektroniskajā vidē atrodamajai informācijai, it īpaši valsts informācijai, ir jābūt atklātai, izņemot informācijai ar likumdošanā noteiktiem ierobežojumiem. Šo principu atbalsta Latvijas augstākais likumdošanas akts – Satversme, Informācijas atklātības likums un Civillikums.
- **Privātās dzīves aizsardzības princips** nosaka, ka nevienam nav tiesības iejaukties persona privātajā dzīvē, un tas elektroniskajā vidē kļūst aizvien aktuālāks jautājums un izraisa daudz diskusiju.
- **Informācijas drošības princips** nosaka, ka informācija pārraidīšanā nedrīkst tikt izmainīta, ir jāpasargā tās oriģinalitāti. Šis princips arī nosaka informācijas nenoliegšanu, kas nozīmē nenoliegt informācijas izcelsmes avotu, ja tas ir identificējams.
- **Informācijas brīvas pārraides princips** dod iespēju neierobežot informācijas plūsmu, izņemot likumā paredzētos gadījumus, kad informāciju ir aizliegts izplatīt. Atsevišķi likumu punkti nosaka, kad informāciju ir pretlikumīgi izplatīt.
- **Informācijas identifikācijas iespējas princips** nosaka, ka aizsargājama informācija ir tikai identificējama informācija un tās avots. Šis princips ir ļoti svarīgs elektronisko

¹ Eiropas Komisija (2017c) Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai par digitālā vienotā tirgus stratēģijas īstenošanas vidusposma pārskatu: Satiklota digitālais vienotais tirgus visiem [tiešsaistē] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0228&from=EN>

dokumentu un elektroniskā paraksta juridiskajā akceptēšanā.

- **Personas aizsargāšana no negodīgas, nevēlamas un nelikumīgas informācijas** – valsts uzdevums ir pasargāt iedzīvotājus no tiem nevēlamas, kaitīgas, negodīgas un nelikumīgas informācijas.
- **Atbildība par IKT tiesību pārkāpumiem** nosaka, ka dokumentēta elektroniska informācija ir aizsargāta, un par katru pārkāpumu vainīgajai personai iestājas atbildība. Lielākā daļa šo normatīvu ir iestrādāti krimināllikumā (Šmite u. c., 2005)².

Būtiskākie nacionālie likumi un MK noteikumi, kas ietekmē e-komercijas attīstību Latvijā

Valsts informācijas sistēmu likums. E-pakalpojumu izveide un nodrošināšana ir balstīta uz valsts informācijas sistēmu izmantošanu. Likums un attiecīgie MK noteikumi regulē valsts informācijas sistēmu darbību un drošību. Valsts informācijas sistēma ir strukturizēts informācijas tehnoloģiju un datu bāzu kopums, kuru lietojot, tiek nodrošināta valsts funkciju izpildei nepieciešamās informācijas ierosināšana, radīšana, apkopošana, uzkrāšana, apstrādāšana, izmantošana un iznīcināšana (Valsts informācijas sistēmu likums, 2002). Atbilstoši Valsts informācijas sistēmu reģistra sniegtajiem datiem – Latvijā kopumā ir 173 valsts informācijas sistēmas. Piemēri: Uzņēmumu reģistrs, Valsts zemes dienests (Kadastrs.lv), Zemesgrāmata, VID Elektroniskās deklarēšanas sistēma (EDS), Iedzīvotāju reģistrs u. c. sistēmas (VARAM, 2019)³.

Elektronisko dokumentu likums (EDL) (Elektronisko dokumentu likums, 2002)⁴. Likums nosaka elektronisko dokumentu un elektroniskā paraksta izmantošanu. Likumā noteikts, ka valsts un pašvaldību iestādēm ir pienākums pieņemt elektroniskos dokumentus no fiziskajām un juridiskajām personām. Tāpat Elektronisko dokumentu likums nosaka, kādos gadījumos e-parakstu nevar izmantot: līgumiem, ar kuriem tiek radītas vai nodotas tiesības uz nekustamo īpašumu, izņemot nomas tiesības; līgumiem, kuri saskaņā ar likumu nav spēkā, ja tie nav apliecināti likumā noteiktajā kārtībā; galvojuma līgumiem, ja galvojumu piešķir, un ķīlas nodrošinājumiem, ja tos sniedz personas, kuras darbojas nolūkos, kas nav saistīti ar šo personu arodu, uzņēmējdarbību vai profesiju; darījumiem ģimenes tiesību un mantojuma tiesību jomā. Likumā iekļautas tiesību normas, kas izriet no Eiropas Parlamenta un Padomes 1999. gada 13. decembra direktīvas 1999/93/EK par Kopienas elektronisko parakstu sistēmu.

Saskaņā ar EDL izšķir vairāku veidu elektroniskos paraktus jeb parakstīšanās metodes, jo EDL nosaka divu veidu paraktus (elektroniskais paraksts un drošs elektroniskais paraksts), bet, tos lietojot kopā ar citiem elementiem, var izveidot vēl šādas parakstīšanās metodes:

- elektroniskais paraksts – elektroniski dati, kas pievienoti elektroniskajam dokumentam vai loģiski saistīti ar šo dokumentu, nodrošina elektroniskā dokumenta autentiskumu un apstiprina parakstītāja identitāti (EDL 1. panta 4. punkts);
- elektroniskais paraksts kopā ar rakstisko vienošanos starp pusēm par šāda paraksta lietošanu (EDL 3. panta 2. daļa). Viens no vispazīstamākajiem šīs metodes lietošanas piemēriem ir Valsts ieņēmumu dienesta elektroniskā deklarēšanas sistēma. EDS e-paraksts ir izmantojams, ja pirms elektroniskā paraksta lietošanas puses vienojas par šādas metodes lietošanu. Jānorāda, ka rakstiskā vienošanās jānoformē un jāparaksta vai nu papīra formā, vai arī elektroniski ar drošu elektronisko parakstu. Līdzīgi parakti tiek

² Šmite D., Dosbers D., Borzovs J. (2005) Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas nozares tiesību un standartu pamati [tiešsaiste]: Latvijas Universitāte [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/1480/Inform%C4%81cijas%20tehnolo%C4%A3ijas%20nozares%20ties%C4%ABbu%20un%20standartu%20pamati.pdf?sequence>

³ VARAM (2019) Valsts informācijas sistēmu reģistrs [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://www.visr.eps.gov.lv/visr/default.aspx?action=2&type=1>

⁴ Elektronisko dokumentu likums: LR likums (2002) [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=68521>

izmantoti klientu sadarbībai ar bankām un citiem elektronisko pakalpojumu sniedzējiem (Lausks, 2010)⁵.

Drošs elektroniskais paraksts – elektroniskais paraksts, kas atbilst šādām prasībām:

- tas ir piesaistīts vienīgi parakstītājam;
- tas nodrošina parakstītāja personas identifikāciju;
- tas ir radīts ar drošiem elektroniskā paraksta radīšanas līdzekļiem, kurus var kontrolēt tikai parakstītājs;
- tas ir saistīts ar parakstīto elektronisko dokumentu tā, lai vēlākas izmaiņas šajā dokumentā būtu pamanāmas;
- tas ir apliecināts ar kvalificētu sertifikātu (EDL 1. panta 2. punkts).

Informācijas sabiedrības pakalpojumu likums (Informācijas sabiedrības pakalpojumu likums, 2004)⁶. Likums reglamentē komerciālu paziņojumu (reklāmas) nosūtīšanu ar e-pastu. Informācijas sabiedrības pakalpojumi ietver preču un pakalpojumu elektronisku tirdzniecību, komerciālu paziņojumu sūtīšanu, iespēju piedāvāšanu informācijas meklēšanai, piekļuvei pie tās un informācijas ieguvei, pakalpojumus, kas nodrošina informācijas pārraidi elektronisko sakaru tīklā vai piekļuvei elektronisko sakaru tīklam, informācijas glabāšanu. Nosūtot kādu paziņojumu savam klientu lokam jāievēro, lai komerciāls paziņojums atbilst šādām prasībām:

1. tas ir skaidri atpazīstams kā komerciāls paziņojums;
2. ir skaidri nosakāma persona, kuras vārdā šis komerciālais paziņojums izplatīts;
3. ir precīzi formulēts piedāvājuma saturs un pakalpojuma saņemšanas noteikumi;
4. atlaides, prēmijas un balvas ir skaidri atpazīstamas, un to saņemšanas noteikumi ir skaidri izklāstīti;
5. reklāmas sacensības, loterijas vai spēles ir skaidri atpazīstamas, un attiecīgie dalības noteikumi ir viegli pieejami, kā arī skaidri un nepārprotami izklāstīti;
6. pakalpojuma saņēmējam ir dota iespēja atteikties no turpmāku komerciālu paziņojumu saņemšanas.

No 2011. gada 8. jūnija stājas spēkā likuma grozījumi par sīkdatņu (*cookies*) izvietošanu. Likums, pārņemot Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2009/136/EK prasības, tiek papildināts par informācijas uzglabāšanu galiekārtā. Informācijas uzglabāšana abonenta vai lietotāja galiekārtā vai piekļuves iegūšana galiekārtā uzglabātajai informācijai ir atļauta, ja attiecīgais abonents vai lietotājs ir devis savu piekrišanu pēc tam, kad saņēmis skaidru un visaptverošu informāciju par iepriekšminētās apstrādes mērķi saskaņā ar **Fizisko personu datu apstrādes** likumu (Fizisko personu datu apstrādes likums, 2018)⁷. Piekrišana nav vajadzīga, ja informācijas uzglabāšana galiekārtā vai piekļuves iegūšana galiekārtā uzglabātajai informācijai ir nepieciešama informācijas aprites nodrošināšanai elektronisko sakaru tīklā vai starpnieka pakalpojumu sniedzējam, lai sniegtu abonenta vai lietotāja pieprasīto pakalpojumu. Līdz ar to tiek mainīti ierastie *cookies* izvietošanas noteikumi – turpmāk *cookies* izvietošanai jāsniedz skaidra informācija par informācijas apstrādes mērķi, un jāsaņem galiekārtas abonenta vai lietotāja piekrišana.

Likums “Par nodokļiem un nodevām” (Likums “Par nodokļiem un nodevām”, 1995)⁸. Atbilstoši likuma “Par nodokļiem un nodevām” 15.3 panta prasībām nodokļu maksātājam, veicot saimniecisko darbību un piedāvājot precī vai pakalpojumu internetā, papildu

⁵ Lausks G. (2010) Elektroniskie dokumenti un elektroniskais paraksts [tiešsaiste]: [skatīts 2020. gada 23. martā]. Pieejams: <http://www.rln.lv/lv/pdf/2010-07-08-GL-elektroniskie%20dokumenti.pdf> 2015.

⁶ Informācijas sabiedrības pakalpojumu likums: LR likums (2004) tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=96619>

⁷ Fizisko personu datu aizsardzības likums: LR likums (2018) tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/300099-fizisko-personu-datu-apstrades-likums>

⁸ Likums “Par nodokļiem un nodevām”: LR likums (1995) tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=33946>

Informācijas sabiedrības pakalpojumu likuma 4. panta pirmajā daļā noteiktajam, tīmekļa vietnē ir pienākums sniegt par sevi identificējošu informāciju (Informācijas sabiedrības pakalpojumu likums, 2004)⁹. Tādējādi juridiskai personai, veicot saimniecisko darbību un piedāvājot precī vai pakalpojumu internetā (tajā skaitā publicējot sludinājumus sludinājumu portālos), ir pienākums norādīt uzņēmumu (nosaukumu), reģistrācijas numuru un saimnieciskās darbības veikšanas faktisko adresi vai vietu (tīmekļa vietni, mobilo lietotni u. tml.), kontaktinformāciju, informāciju par licencēm (ja tādas ir nepieciešamas) un citu informāciju saskaņā ar Informācijas sabiedrības pakalpojumu likumu.

Fiziskai personai savukārt, veicot saimniecisko darbību un piedāvājot precī vai pakalpojumu internetā (tajā skaitā publicējot sludinājumus sludinājumu portālos), ir pienākums norādīt vārdu, uzvārdu, personas koda otro daļu (pilns personas kods nav jānorāda) un saimnieciskās darbības veikšanas faktisko adresi vai vietu (tīmekļa vietni, mobilo lietotni u. tml., nav jānorāda deklarētā dzīvesvieta), kontaktinformāciju, informāciju par profesionālo kvalifikāciju apliecinājošiem dokumentiem (ja tādi ir nepieciešami) un citu informāciju saskaņā ar Informācijas sabiedrības pakalpojumu likumu. Tādu preču kā cigarešu, tabakas izstrādājumu, e-cigarešu un to šķidrumu, alkoholisko dzērienu un citu preču distances tirdzniecība ir aizliegta, atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam.

Likuma “Par nodokļiem un nodevām” 15. panta trešās daļas 9. punkts (spēkā no 28.11.2018.)¹⁰ nosaka pienākumu komercsabiedrībai, kooperatīvajai sabiedrībai un citai privāto tiesību juridiskajai personai deklarēt VID ārvalstīs atvērtos pieprasījuma noguldījumu kontus, kā arī ārvalstīs maksājumu iestādē vai elektroniskās naudas iestādē atvērtos maksājumu kontus, 30 dienu laikā pēc to atvēršanas. Proti, jādeklarē ārvalsts kredītiestādēs atvērtus norēķinu kontus (tajā skaitā *Paypal*), kā arī maksājumu sistēmās atvērtus maksājumu kontus (*Paysera* un citas). Kontus iespējams deklarēt EDS, nosūtot ziņojumu klientu apkalpošanas centram. VID ir tiesības pieņemt lēmumu par domēna vārda atslēgšanu vai mitināšanas pakalpojumu pārtraukšanu, saskaņā ar likuma “Par nodokļiem un nodevām” 34.4 pantā noteikto, šī panta pirmajā daļā noteiktajos gadījumos.

Dokumentu juridiskā spēka likums. Likums izvirza vispārējas prasības dokumentiem (arī elektroniskiem), lai tie iegūtu juridisku spēku, kas ir priekšnoteikums dokumenta izmantošanai attiecībā ar citām personām (Dokumentu juridiskā spēka likums, 2010)¹¹.

Papildu normatīvajam regulējumam, kas tiešā veidā ietekmē e-komercijas nozari, IKT nozares un e-komercijas attīstība ir izvirzīta vairākos ES attīstības plānošanas dokumentos:

- “Eiropa 2020: Stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei” (*Europe 2020. Strategy for smart, sustainable and inclusive growth*) (Eiropas Komisija, 2010a)¹²;
- Digitālā programma Eiropai (*Digital Agenda for Europe*) (Eiropas Komisija, 2010b)¹³;
- Eiropas digitalizācijas programma – digitalizācijas virzīta Eiropas izaugsme (*Digital Agenda for Europe – Driving European Growth Digitally*) (Eiropas Komisija, 2014)¹⁴;

⁹ Informācijas sabiedrības pakalpojumu likums: LR likums (2004) tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=96619>

¹⁰ Likums “Par nodokļiem un nodevām”: LR likums (1995) tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=33946>

¹¹ Dokumentu juridiskā spēka likums: LR likums (2010) [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=210205>

¹² Eiropas Komisija (2010a) EIROPĀ 2020 Stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf

¹³ Eiropas Komisija (2010b) Digitālā programma Eiropai – Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 21. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:LV:PDF>

¹⁴ Eiropas Komisija (2014) Eiropas digitalizācijas programma – digitalizācijas virzīta Eiropas izaugsme [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 21. septembrī]. Pieejams: https://europa.eu/european-union/file/1511/download_lv?token=-lkDpGGh

- Eiropas e-pārvaldes rīcības plāns 2016.–2020. gadam (*European eGovernment Action Plan 2011–2015. Harnessing ICT to promote smart, sustainable and innovative Government*) (Eiropas Komisija, 2017a)¹⁵;
- Tallinas Ministru deklarācija par e-pārvaldi (*Ministerial Declaration on eGovernment*) (Tallinn Declaration, 2017)¹⁶;
- Rīcības plāns uzņēmējdarbības jomā 2020. gadam (*Entrepreneurship 2020 Action Plan*) (Eiropas Parlaments, 2013)¹⁷;
- Eiropas Komisijas un Eiropas Savienības Augstās pārstāves ārlietās un drošības politikas jautājumos sagatavotais kopīgais paziņojums „Eiropas Savienības Informācijas tehnoloģiju drošības stratēģija: atvērta, neapdraudēta un droša elektroniskās informācijas telpa” (*Cybersecurity Strategy of the European Union: An Open, Safe and Secure Cyberspace*) (Eiropas Komisija, 2013)¹⁸;
- Eiropas stratēģija “Bērniem labāks internets (*European Strategy for a Better Internet for Children*) (Eiropas Komisija, 2012a)¹⁹.

Ar stratēģiju “Eiropa 2020”, kas izrietēja no Lisabonas stratēģijas, tika ieviesta viena no septiņām pamatiniciatīvām – “Digitālā programma Eiropai”, atzīstot IKT lielo veicinošo nozīmi, lai ES spētu izpildīt vērienīgos plānus līdz 2020. gadam. Digitālais vienotais tirgus ir atzīts par vienu no prioritātēm EK digitālā vienotā tirgus stratēģijā (Eiropas Komisija, 2015a)²⁰.

Lai panāktu uzlabojumus digitālajā vidē, EK 2015. gada 6. maijā pieņēma digitālā vienotā tirgus stratēģiju, ko veido šādi trīs pīlāri:

1. labāka patērētāju un uzņēmumu piekļuve digitālajām precēm un pakalpojumiem visā Eiropā;
2. piemērotu apstākļu un vienlīdzīgu konkurences apstākļu radīšana digitālo tīklu un inovatīvu pakalpojumu attīstībai;
3. digitālās ekonomikas izaugsmes potenciāla maksimāla izmantošana.

EK saskaņā ar šiem pīlāriem izveidoja ceļvedi ar 16 galvenajām darbībām, kas uzsāktas 2016. gada beigās (Eiropas Komisija, 2015a)²¹. Attēlā 1.1. ir skatāmas pēdējo gadu aktuālākās iniciatīvas vienotā digitālā tirgus izveidei.

¹⁵ Eiropas Komisija (2017a) Eiropas e-pārvaldes rīcības plāns 2016.-2020.gadam [tiešsaiste] [skatīts 2020.gada 21.septembrī]. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0178_LV.html

¹⁶ Tallinn Declaration on eGovernment (2017) [tiešsaiste] [skatīts 2020.gada 21.septembrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=47559

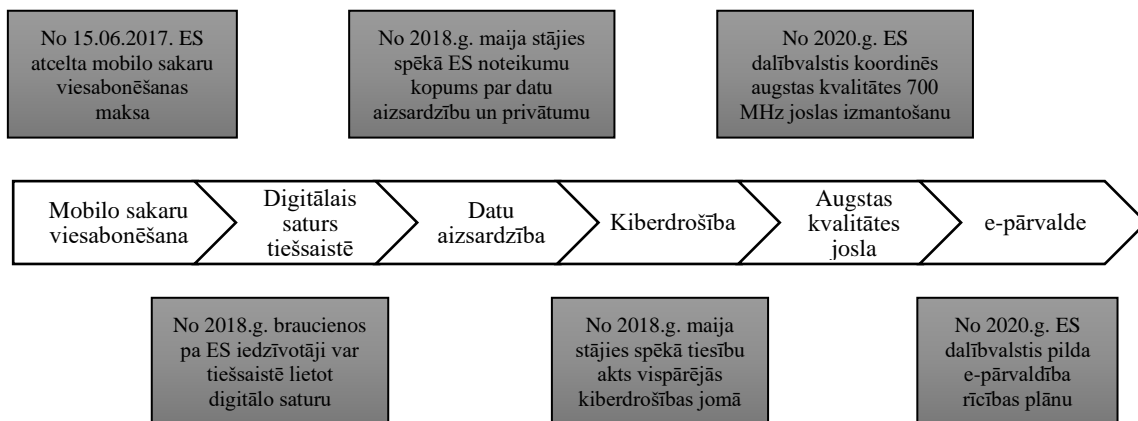
¹⁷ Eiropas Parlaments (2013) Rīcības plāns uzņēmējdarbības jomā 2020. gadam: uzņēmējdarbības gara atdzīvināšana Eiropā [tiešsaiste] [skatīts 2020.gada 20.septembrī]. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P7-TA-2013-0512+0+DOC+PDF+V0//LV>

¹⁸ Eiropas Komisija (2013) Cybersecurity Strategy of the European Union: An Open, Safe and Secure Cyberspace [tiešsaiste] [skatīts 2020.gada 20.septembrī]. Pieejams: https://eas.europa.eu/archives/docs/policies/eu-cybersecurity/cybsec_comm_en.pdf

¹⁹ Eiropas Komisija (2012a) Eiropas stratēģija „Bērniem labāks internets” [tiešsaiste] [skatīts 2020.gada 20.septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0196&from=LV>

²⁰ Eiropas Komisija (2015a) Eiropas digitālais vienotais tirgus: Komisija izklāsta 16 iniciatīvas tā realizēšanai [tiešsaiste] [skatīts 2020.gada 20.septembrī]. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4919_lv.htm

²¹ Eiropas Komisija (2015a) Eiropas digitālais vienotais tirgus: Komisija izklāsta 16 iniciatīvas tā realizēšanai [tiešsaiste] [skatīts 2020.gada 20.septembrī]. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4919_lv.htm

1.1. attēls. Aktuālākās iniciatīvas digitālā vienotā tirgus izveidei (Eiropas Komisija, 2017e)²².

Šīs iniciatīvas veido pamatnosacījumus digitalizācijas attīstībai un uz to bāzes ir veidoti arī vairāki Latvijas politikas plānošanas dokumenti un normatīvie akti.

Latvijas e-komercijas politiku noteicošie dokumenti

Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027.gadam (NAP 2027) digitalizācijas turpmāko attīstību identificē kā caurvijošu elementu visās nozarēs, īpaši tādās jomās kā inovācijas un zinātne, izglītība, veselības aprūpe, iekļaujoša sabiedrība un darba tirgus, infrastruktūra, reģionālā attīstība, drošība, arī vide un enerģētika (Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam)²³.

Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam – digitālā transformācija ietekmē visas ekonomikas nozares un ikdienu, darbu un saziņu. Savukārt Digitālās Eiropas programmā digitalizācija tiek iezīmēta kā veicinātājs ar pārnozaru ietekmi. Progresā ziņojumā par Latvijas nacionālās reformu programmas „Eiropa 2020” stratēģijas (NRP) kontekstā īstenošanu secināts, ka Latvijā ir veikti būtiski uzlabojumi digitālo publisko pakalpojumu jomā un krietni pārsniegts Eiropas Savienības (ES) dalībvalstu vidējais rādītājs, pateicoties aktīvai e-pārvaldes risinājumu izmantošanai un atvērto datu pieejamībai valsts datu portālā, kas ļauj piekļūt valsts pārvaldes datu kopām un metadatiem un savienot tos ar citām datu kopām.

Latvijas ilgtspējīgās attīstības stratēģijā 2030. gadam (VARAM, 2010)²⁴ (apstiprināta Saeimā 2010. gada 10. jūnijā) ir uzsvērta informācijas tehnoloģiju nozīme kvalitatīvai un pieejamai izglītībai visa mūža garumā.

Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam (PKC, 2020)²⁵ (apstiprināts Saeimā 2020. gada 2. jūlijā) kā rīcības virziens norādīts "Augstāzīģa un eksportspējīga ražošana un starptautiski konkurētspējīgi pakalpojumi", kura ietvaros izvirzīts uzdevums "Pastāvīģas

²² Eiropas Komisija (2017e) ES un Digitālais vienotais tirģus [tiešsaiste] [skatģts 2020. gada 20. septembrģ]. Pieejģms: <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/digital/lv/>

²³ Digitālģs transformģcijas pamatnostģdnes 2021.–2027.gadam) [tiešsaiste] [skatģts 2020. gada 20. septembrģ]. Pieejģms: www.varam.gov.lv

²⁴ VARAM (2010) Latvģjas ilgtspģjģģas attģstģģbas stratģģģģja. Pģrlģģks lģdz 2030. gadam [tiešsaiste] [skatģts 2020. gada 20. septembrģ]. Pieejģms: http://www.varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/dokumenti/pol_doc//LIAS_2030_parlucs_lv.pdf

²⁵ PKC (2020) Latvģjas Nacionģlais attģstģģbas plģns 2021.–2027. gadam [tiešsaiste] [skatģts 2020. gada 20. septembrģ]. Pieejģms: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20121220_NAP2020%20apstiprinats%20Saeima_4.pdf

apmācības uzņēmējiem ar iespējām celt uzņēmumu konkurētspēju (īpaši par procesu optimizāciju, resursu efektīvu izmantošanu, IKT izmantošanu), kā arī, lai paaugstinātu uzņēmumu vadības un darbinieku kvalifikāciju un veicinātu efektīvāku organizatorisko un ražošanas procesu pārvaldības metožu un biznesa modeļu ieviešanu”, kas norāda uz uzņēmēju kompetenču paaugstināšanas aktualitāti. IKT nozares attīstības nepieciešamība ir uzsvēta arī rīcības virzienā "Ekonomiskās aktivitātes veicināšana reģionos – teritoriju potenciāla izmantošana", izceļot IKT infrastruktūras uzlabošanu.

Latvijas Nacionālā reformu programma stratēģijas „ES 2020” īstenošanai (EM, 2011)²⁶ (MK 2010. gada 16. novembra sēdes protokols Nr. 64 57. § „Latvijas Nacionālā reformu programma stratēģijas „ES 2020” īstenošanai projekts) kā vienu no reformu virzieniem paredz IKT infrastruktūras un pakalpojumu pilnveidošanu, nosakot standartus digitālo pakalpojumu un ierīču labākai savstarpējai izmantošanai, tās drošuma un uzticēšanās tai veicināšanai, publiskā iepirkuma, elektronisko maksājumu un rēķinu lietojumam, publiskā sektora informācijas, komerciālā un kultūras digitālā satura un pakalpojumu plašai pieejamībai, valsts pārvaldes iestāžu sadarbībai. Šis rīcības virziens paredz stratēģijas „ES 2020” vadošās iniciatīvas “Digitālā programma Eiropai” noteikto pasākumu ieviešanu Latvijā. Šajā kontekstā īpaši tiek akcentēta e-pārvaldes attīstības nepieciešamība. Papildus risinot darbaspēka pieprasījumu, tiek uzsvērts IKT ieguldījums visu tautsaimniecības nozaru izaugsmei.

Nozares attīstību veicinoša ietekme ir arī 2013. gada 14. oktobrī ar MK rīkojumu Nr. 468 apstiprinātajām **„Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādņem 2014.–2020. gadam”** (VARAM, 2013a)²⁷. Pamatnostādnes izstrādātas, lai turpinātu esošo rīcībpolitiku informācijas sabiedrības attīstībā un noteiktu IKT jomas prioritātes ES struktūrfondu plānošanas periodam 2014.–2020. gads. Tajās ir iestrādātas Latvijas IKT jomas prioritātes, kas ir balstītas Digitālās programmas Eiropai noteiktajās prioritātēs un Eiropas Komisijas izvirzītajos mērķos Digitālā vienotā tirgus attīstībai:

- IKT izglītības un e-prasmju attīstība;
- plaša piekļuve internetam;
- moderna un efektīva publiskā pārvalde;
- e-pakalpojumu un digitālā satura attīstība;
- pārrobežu sadarbība digitālā vienotā tirgus attīstībai;
- IKT pētniecība un inovācijas;
- uzticēšanās un drošības veicināšana.

Nacionālās industriālās politikas pamatnostādņu 2021.–2027. gadam rīcības apakšvirziena 4.2.2. “Uzņēmējdarbības vide” uzdevuma 4.2.2.4. "Proaktīvu un uz sabiedrības interesēm vērstu, digitālu procesu attīstība" izpilde.

Digitālās transformācijas pamatnostādņu 2021.–2027. gadam apakšvirziena 4.4.11. “Komerddarbības digitalizācijas veicināšana” 1. un 2. mērķa izpilde (t. i., 1. Izveidot pilna cikla ekosistēmu tehnoloģiju jaunuzņēmumu un inovatīvu risinājumu attīstībai un mērogošanai; 2. Komersanti, īstenojot digitālo transformāciju, mērķtiecīgi un pilnvērtīgi izmanto un ievieš digitālos risinājumus, lai būtu produktīvi un konkurētspējīgi, rada augstvērtīgus digitālos produktus un pakalpojumus, kā arī iekļaujas starptautiskajos tirgos un piegādes ķēdēs. Komersanti izmanto digitālo prasmju attīstīšanu (darbaspēka un vadības līmenī) kā uzņēmējdarbības efektivitāti veicinošu faktoru.):

- atbalsta programmu izstrāde uzņēmējdarbības digitālajai transformācijai Atveseļošanās un noturības mehānisma (ANM) ietvaros;

²⁶ EM (2011) Latvijas nacionālā reformu programma stratēģijas „ES 2020” īstenošanai [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/darba_tirgus/darba_tirgus/es_2020_vers2.pdf

²⁷ VARAM (2013a) Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4518>

- Darbības programmas Latvijai 2021.–2027. gadam 1.2.2. SAM “Izmantot digitalizācijas priekšrocības uzņēmējdarbības attīstībai” ieviešana.

IKT kā viena no valsts eksporta nozarēm ir atzīmēta **Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādņēs 2013.–2019. gadam** (apstiprinātas 2013. gada 17. jūnijā ar MK rīkojumu Nr. 249) (EM, 2013a)²⁸.

Nacionālās industriālās politikas pamatnostādņēs 2014.–2020. gadam (MK 2013. gada 28. jūnija rīkojums Nr. 282 „Par Nacionālās industriālās politikas attīstības pamatnostādņēm”) ir uzsvērti labu sakaru un IT infrastruktūras rūpnieciskajos centros attīstības nodrošināšanas nepieciešamība eksportspējīgāko ražotāju sekmēšanai (EM, 2013b)²⁹.

Iekļaujošas nodarbinātības pamatnostādņēs 2015.–2020. gadam (MK 2015. gada 12. maija rīkojums Nr. 244 “Par iekļaujošas nodarbinātības pamatnostādņēm”) norādīts uz nepieciešamību sekmēt IKT speciālistus nodarbinātības veicināšanai (LM, 2015)³⁰.

Izglītības attīstības pamatnostādņēs 2021.–2027. gadam "Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai" uzsvērti IKT izglītības un e-prasmju sekmēšana, IKT nozīme izglītības procesos, pedagogu IKT prasmju uzlabošana, IKT studiju programmu attīstība, tālmācību attīstība, IKT infrastruktūras uzlabošana mācību un studiju procesā. Savukārt pie rīcības virzienu īstenošanas norādīts, ka nepieciešams īstenot pedagogu profesionālo pilnveidi uzņēmējspējās, finanšu pratībā, līderībā, IKT un svešvalodās (IZM, 2020)³¹.

Zinātnes un tehnoloģiju attīstības un inovācijas pamatnostādņēs 2014.–2020. gadam (MK 2013. gada 28. decembra rīkojums Nr. 685 “Par zinātnes un tehnoloģiju attīstības un inovācijas pamatnostādņēm”) kā 4. prioritāte ir noteikta modernas un mūsdienu prasībām atbilstošas IKT sistēmas attīstība privātajā un valsts sektorā. Šai prioritātei definēta specializācijas joma „Informācijas un komunikāciju tehnoloģijas” (IZM, 2013)³². IKT nozare ir arī izvirzīta kā Latvijas Viedās specializācijas stratēģijas specializācijas joma (IZM, 2017)³³.

Koncepcijā “Valsts informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pārvaldības organizatoriskais modelis” (MK 2013. gada 19. februāra rīkojums Nr. 57 “Par koncepciju “Valsts informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pārvaldības organizatoriskais modelis””), kuras virsmērķis ir valsts IKT arhitektūras, tehnisko resursu, procesu un cilvēkresursu efektīva izmantošana un attīstība pārvaldes procesu un valsts attīstības prioritāšu atbalstam, pausta nepieciešamība optimāli pārvaldīt valsts rīcībā esošās informācijas un komunikācijas tehnoloģijas (VARAM, 2013b)³⁴.

Koncepcijā par publisko pakalpojumu sistēmas pilnveidi (MK 2013. gada 19. februāra rīkojums Nr. 58 “Par Koncepciju par publisko pakalpojumu sistēmas pilnveidi”) piedāvātais risinājumu bloks aptver argumentāciju publisko pakalpojumu un to sniegšanas

²⁸ VARAM (2013a) Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4518>

²⁹ VARAM (2013b) Koncepcija "Valsts informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pārvaldības organizatoriskais modelis" [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4212>

³⁰ LM (2015) Iekļaujošas nodarbinātības pamatnostādnes 2015.–2020. gadam [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/5207>

³¹ IZM (2020) Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam "Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai" [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/images/zinatne>

³² IZM (2013) Zinātnes un tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādnes 2014.–2020. gadam [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4608>

³³ IZM (2017) Informatīvais ziņojums: Viedās specializācijas stratēģijas monitorings [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: https://www.izm.gov.lv/images/zinatne/RIS3_pirmais-monitoringaziojums_2018.pdf

³⁴ VARAM (2013b) Koncepcija "Valsts informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pārvaldības organizatoriskais modelis" [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4212>

pilnveidei, izmantojot IKT iespējas. Konceptijā norādīts, ka varētu elektronizēt līdz 55–60 % no publiskajiem pakalpojumiem (VARAM, 2013c)³⁵.

Konceptijā par vienota ģeotelpiskās informācijas portāla izstrādi (MK 2007. gada 27. novembra rīkojums Nr. 737 “Par koncepciju “Par vienota ģeotelpiskās informācijas portāla izstrādi””) tiek aicināts pāriet no tradicionālās papīru dokumentu aprites uz informācijas apriti elektroniskā formā (Konceptija, 2007)³⁶.

Nākamās paaudzes platjoslas elektronisko sakaru tīklu attīstības koncepcijā 2020.–2027. gadam ir uzsvērts, ka nākamās paaudzes platjoslas tīklu izveide nodrošinās gan iedzīvotājiem, gan komersantiem, gan publiskās pārvaldes iestādēm ātru un kvalitatīvu piekļuvi publiskajai informācijai un attīstīs e-pakalpojumu, t. sk. e-komercijas pieprasījumu. Tāpat norādīts, ka ekonomikas, tirdzniecības un finanšu nozares jomā izveidotais tiešsaistes maksājumu vienotais tirgus starptautiskā mērogā attīsta privāto un publisko e-komerciju (SM, 2020)³⁷.

Ministru kabineta 2018. gada 4. septembra noteikumi Nr. 558 „Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība” nosaka prasības, kā tiek veidoti dokumentu, (arī elektronisku) oriģināli, tā atvasinājumi un dublikāti (Dokumentu izstrādāšanas un ..., 2018)³⁸.

Ministru kabineta 2005. gada 28. jūnija noteikumi Nr. 473 “Elektronisko dokumentu izstrādāšanas, noformēšanas, glabāšanas un aprites kārtība valsts un pašvaldību iestādēs un kārtība, kādā notiek elektronisko dokumentu aprīte starp valsts un pašvaldību iestādēm vai starp šīm iestādēm un fiziskajām un juridiskajām personām” nosaka, ja elektroniskais dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un tam ir laika zīmogs, elektroniskā dokumenta parakstīšanas laiks ir laika zīmoga pievienošanas datums un laiks. Elektronisko dokumentu izstrādā un noformē vienā no šādiem formātiem: vienkārša teksta formātā; atvērtā dokumentu formātā (ODF) biroja lietotnēm; atvērtā biroja XML (*Office Open XML*) datņu formātā; portatīvā dokumenta (PDF) formātā vai portatīvā dokumenta formātā ilglaicīgai glabāšanai (PDF/A); digitāli saspiesta un kodēta attēla (JPEG, TIFF un PNG) formātā (Elektronisko dokumentu izstrādāšanas ..., 2005)³⁹.

Ministru kabineta noteikumi 2018. gada 25. septembrī Nr. 611 “Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā” nosaka kārtību, kādā iestādes ievieto informāciju, lai nodrošinātu tās pieejamību. Noteikumi attiecas uz valsts iestādēm un pašvaldībām. Informācijas ievietošanai katra iestāde izveido mājas lapu, tajā ievietotā informācija tiek aktualizēta ne retāk kā reizi nedēļā. Mājas lapai ir šādas sadaļas: ziņas par iestādi; kontakti; pakalpojumi; aktualitātes; nozares politika; Eiropas Savienība; starptautiskā sadarbība; normatīvie akti un attīstības plānošanas dokumenti; publikācijas un statistika; saites; informācija svešvalodās (norāda valodas apzīmējumu); publiskie iepirkumi; sabiedrības līdzdalība; budžets (Kārtība, kādā iestādes ..., 2018)⁴⁰.

³⁵ VARAM (2013c) Konceptija par publisko pakalpojumu sistēmas pilnveidi [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4246>

³⁶ Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/167000-par-koncepciju-par-vienota-geotelpiskas-informācijas-portāla-izstrādi>

³⁷ SM (2012) Nākamās paaudzes platjoslas elektronisko sakaru tīklu attīstības koncepcija 2020.–2027. gadam [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4164>

³⁸ Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība (2018): MK 2018. gada 4. septembra noteikumi Nr. 558 [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/301436-dokumentu-izstrādāšanas-un-noformēšanas-kārtība>

³⁹ Elektronisko dokumentu izstrādāšanas, noformēšanas, glabāšanas un aprites kārtība valsts un pašvaldību iestādēs un kārtība, kādā notiek elektronisko dokumentu aprīte starp valsts un pašvaldību iestādēm vai starp šīm iestādēm un fiziskajām un juridiskajām personām (2005): MK 2005. gada 28. jūnija noteikumi Nr. 473 [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=111613>

⁴⁰ Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā (2018): MK 2018. gada 25. septembra noteikumi Nr. 611 [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/301865-kartiba-kada-iestades-ievieto-informāciju-internetā>

Ir arī virkne citu specifisku tiesību aktu, kas nosaka dažādus e-komercijas īstenošanas aspektus, kā, piemēram, likums „Par grāmatvedību”, likums „Par pievienotās vērtības nodokli”, Komerclikums, Arhīvu likums, Ministru kabineta noteikumi Nr.117 “Noteikumi par elektronisko dokumentu izvērtēšanas veidu saglabāšanas kārtību un nodošanu valsts arhīvam glabāšanā”.

Nemot vērā arvien pieaugošo e-komercijas izplatību un starptautiskās norises vienotā digitālā tirgus izveidei, nacionālais tiesiskais regulējums pēdējo gadu laikā piedzīvo straujas izmaiņas.

1.1. tabula

Esošo normatīvo aktu ietekmes novērtējums uz e-komercijas attīstību un papīra aprites mazināšanu

Normatīvā dokumenta līmenis	Normatīvais dokuments	Ietekme uz e-komercijas attīstību	Ietekme uz papīra aprites mazināšanu
Stratēģiskās attīstības normatīvie akti	Latvijas ilgtspējīgās attīstības stratēģija 2030. gadam	Pozitīva	Pozitīva
	Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam (NAP 2027)	Pozitīva	Pozitīva
	Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam	Pozitīva	Pozitīva
	Nacionālās industriālās politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam	Pozitīva	Pozitīva
	Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam "Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai"	Pozitīva	Pozitīva
	Latvijas Nacionālā reformu programma stratēģijas „ES 2020” īstenošanai	Pozitīva	Pozitīva
	Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam	Pozitīva	Pozitīva
	Zinātnes un tehnoloģiju attīstības un inovācijas pamatnostādnes 2014.–2020. gadam		
	Iekļaujošas nodarbinātības pamatnostādnes 2015.–2020. gadam	Neitrāla	Pozitīva
	Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādnes 2013.–2019. gadam	Pozitīva	Pozitīva
Konceptijas	Nākamās paaudzes platjoslas elektronisko sakaru tīklu attīstības koncepcija 2020.–2027. gadam	Pozitīva	Pozitīva
	Koncepcija “Valsts informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pārvaldības organizatoriskais modelis”	Neitrāla	Pozitīva
	Koncepcija par publisko pakalpojumu sistēmas pilnveidi	Neitrāla	Pozitīva
	Koncepcija par vienota ģeotelpiskās informācijas portāla izstrādi	Neitrāla	Pozitīva
Likumi	Valsts informācijas sistēmu likums.	Neitrāla	Pozitīva
	Elektronisko dokumentu likums (EDL)	Pozitīva	Pozitīva
	Informācijas sabiedrības pakalpojumu likums	Pozitīva	Pozitīva
	Fizisko personu datu apstrādes likums	Neitrāla	Neitrāla
	Likums “Par nodokļiem un nodevām”	Pozitīva	Pozitīva
	Dokumentu juridiskā spēka likums	Pozitīva	Pozitīva

Ministru kabineta noteikumi	Ministru kabineta 2018. gada 4. septembra noteikumi Nr. 558 „Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība”	Neitrāla	Pozitīva
	Ministru kabineta 2005. gada 28. jūnija noteikumi Nr. 473 “Elektronisko dokumentu izstrādāšanas, noformēšanas, glabāšanas un aprites kārtība valsts un pašvaldību iestādēs un kārtība, kādā notiek elektronisko dokumentu aprite starp valsts un pašvaldību iestādēm vai starp šīm iestādēm un fiziskajām un juridiskajām personām”	Pozitīva	Pozitīva
	Ministru kabineta noteikumi 2018. gada 25. septembrī Nr. 611 “Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā”	Neitrāla	Pozitīva
	Ministru kabineta noteikumi Nr.117 “Noteikumi par elektronisko dokumentu izvērtēšanas veidu saglabāšanas kārtību un nodošanu valsts arhīvam glabāšanā	Pozitīva	Pozitīva

Normatīvajam regulējumam ir pakārtots jautājums par digitālā vienotā tirgus izveidi, šo jautājumu attiecīgi iekļaujot nākamajā apakšnodaļā.

1.2. Digitālā vienotā tirgus pamatprincipi

Kopš stratēģijas “ES 2020” publicēšanas EK ir iesniegusi vairākus priekšlikumus, kuru mērķis ir **digitālā vienotā tirgus izveide**. Jauno tiesību aktu priekšlikumu mērķis ir risināt tādus jautājumus kā nepamatota ģeobloķēšana (Eiropas Komisija, 2016b)⁴¹, paku pārrobežu piegāde (Eiropas Komisija, 2016c)⁴², tiešsaistes satura pakalpojumu pārrobežu pārnēsāmība (Eiropas Komisija, 2015b)⁴³, patērētāju tiesību aizsardzības iestāžu sadarbības regulas pārskatīšana (Eiropas Parlaments, 2014a)⁴⁴, audiovizuālo mediju pakalpojumi (Eiropas Komisija, 2016d)⁴⁵, preču tiešsaistes un cita veida distances pārdošanas līgumi (Eiropas

⁴¹ Eiropas Komisija (2016b) Eiropas Parlamenta un Padomes regula, ar ko novērš ģeogrāfisko bloķēšanu un cita veida diskrimināciju klientu valstspiederības, dzīvesvietas vai uzņēmējdarbības veikšanas vietas dēļ iekšējā tirgū un groza Regulu (EK) Nr. 2006/2004 un Direktīvu 2009/22/EK [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016PC0289&from=lv>

⁴² Eiropas Komisija (2016c), Eiropas Parlamenta un Padomes regula par paku pārrobežu piegādes pakalpojumiem [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams:

<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/LV/1-2016-285-LV-F1-1.PDF>

⁴³ Eiropas Komisija (2015b), Eiropas Parlamenta un Padomes regula par tiešsaistes satura pakalpojumu pārrobežu pārnēsāmības nodrošināšanu iekšējā tirgū [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/LV/1-2015-627-LV-F1-1.PDF>

⁴⁴ Eiropas Parlaments (2014a), Eiropas Parlamenta 2017. gada 14. novembra normatīvā rezolūcija par priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par sadarbību starp valstu iestādēm, kas atbild par tiesību aktu izpildi patērētāju tiesību aizsardzības jomā [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2017/11-14/0426/P8_TA-PROV\(2017\)0426_LV.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2017/11-14/0426/P8_TA-PROV(2017)0426_LV.pdf)

⁴⁵ Eiropas Komisija (2016d), Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva, ar ko, ņemot vērā mainīgos tirgus apstākļus, groza Direktīvu 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētus noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016PC0287&from=LV>

Komisija, 2015c)⁴⁶ un digitālā satura piegādes līgumi (Eiropas Komisija, 2015d)⁴⁷. Eiropas Komisija ir publicējusi arī paziņojumus par turpmāko politikas pieeju, piemēram, tiešsaistes platformām (Eiropas Komisija, 2016e)⁴⁸.

Veicot intensīvu normatīvo aktu pilnveidošanas darbu, Eiropas Parlaments pēdējo gadu laikā ir virzījis vairākus tiesību aktus digitālā vienotā tirgus izveidei. Jaunākie tiesību akti ietver šādus jautājumus – tīkla neitralitātes garantiju ieviešana un viesabonēšanas tarifu pazemināšana, līdz 2017. gada 15. jūnijam likvidējot datu viesabonēšanas maksas (Eiropas Parlaments, 2015a)⁴⁹; kā arī tika pieņemta direktīva par pasākumiem ātrdarbīgu elektronisko sakaru tīklu izvēršanas izmaksu samazināšanai (Eiropas Parlaments, 2014b)⁵⁰; regula par elektronisko identifikāciju un uzticamības pakalpojumiem elektronisko darījumu veikšanai iekšējā tirgū (Eiropas Parlaments, 2014c)⁵¹ un ieteikumiem par Eiropas kiberdrošības noteikumiem (Eiropas Komisija, 2019a). Datu aizsardzības tiesību aktu paketes ietvaros Eiropas Savienības Oficiālajā Vēstnesī 2016. gada 4. maijā tika publicēta Regula (ES) 2016/679 (Eiropas Parlaments, 2016) un Direktīva (ES) 2016/680 (Eiropas Parlaments, 2016b). Šie tiesību akti iedzīvotājiem garantē vieglāku piekļuvi saviem datiem un tam, kā šos datus apstrādā, tiesības uz datu pārnesamību, precizētas “tiesības tikt aizmirstam” un tiesības zināt, kad jūsu dati ir iegūti nelikumīgi (Eiropas Komisija, 2015e)⁵². Regula stājas spēkā 2018. gada 25. maijā. Dalībvalstīm minētā direktīva bija jātransponē valsts tiesību aktos līdz 2018. gada 6. maijam. Parlaments šobrīd veic plašu likumdošanas darbu attiecībā uz priekšlikumiem, kas iesniegti saistībā ar digitālā vienotā tirgus stratēģiju un Parlamenta rezolūciju “Virzība uz Digitālā vienotā tirgus aktu”.

Analizējot ES nodokļu politiku digitālā vienotā tirgus kontekstā, Eiropas Komisija 2018. gada nogalē ierosināja jaunus detalizētus pasākumus, kas radīs pamatu raitai pārejai uz jaunajiem **PVN (pievienotās vērtības nodokļa) noteikumiem e-komercijā**, kuri stājas spēkā 2021. gada janvārī. Jaunie noteikumi ietver pasākumus, kas nepieciešami, lai nodrošinātu, ka tiešsaistes tirdzniecības vietas var dot ieguldījumu nodokļu krāpšanas apkarošanā, un samazinātu administratīvo slogu uzņēmumiem, kas tirgo preces tiešsaistē. Šie jaunie pasākumi ir daļa no vērienīgas ES programmas, kuras mērķi ir ar PVN saistītas krāpšanas apkarošana un

⁴⁶ Eiropas Komisija (2015c), Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva par dažiem preču tiešsaistes un cita veida distances pārdošanas līgumu aspektiem [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015PC0635&from=LV>

⁴⁷ Eiropas Komisija (2015d), Eiropas Parlamenta un Padomes par dažiem digitālā satura piegādes līgumu aspektiem [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015PC0634&from=LV>

⁴⁸ Eiropas Komisija (2016e), Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai: Tiešsaistes plaformas un digitālais vienotais tirgus – Eiropas izdevības un uzdevumi [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016DC0288&from=EN>

⁴⁹ Eiropas Parlaments (2015a), Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2015/2120, ar ko nosaka pasākumus sakarā ar piekļuvi atvērtam internetam un groza Direktīvu 2002/22/EK par universālo pakalpojumu un lietotāju tiesībām attiecībā uz elektronisko sakaru tīkliem un pakalpojumiem un Regulu (ES) Nr. 531/2012 par viesabonēšanu publiskajos mobilo sakaru tīklos Savienībā [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015R2120&from=LV>

⁵⁰ Eiropas Parlaments (2014b), Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/61/ES par pasākumiem ātrdarbīgu elektronisko sakaru tīklu izvēršanas izmaksu samazināšanai [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0061&from=LV>

⁵¹ Eiropas Parlaments (2014c), Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 910/2014 par elektronisko identifikāciju un uzticamības pakalpojumiem elektronisko darījumu veikšanai iekšējā tirgū un ar ko atceļ Direktīvu 1999/93/EK [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0910&from=LV>

⁵² Eiropas Komisija (2015e), Vienošanās par ES datu aizsardzības reformu, ko piedāvājusi Komisija, veicinās digitālo vienoto tirgu [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6321_lv.pdf

PVN iekasēšanas uzlabošana par tiešsaistes pārdevumiem, un tie varētu palīdzēt dalībvalstīm atgūt 5 miljardus EUR nodokļu zaudējumu, kas radušies nozarē vienā gadā, – šī summa varētu strauji pieaugt. Noteikumi paredz jaunus elementus sistēmā, kura būs nepieciešama tiešsaistes uzņēmumiem, lai pilnībā izmantotu ES vienotā tirgus priekšrocības (Eiropas Komisija, 2017f)⁵³.

Elektronisko darījumu PVN portāla jeb "**vienas pieturas aģentūra**" ieviešana dod iespēju uzņēmumiem, kuri pārdod patērētājiem preces tiešsaistē, pildīt savas PVN saistības ES, izmantojot ērti lietojamu tiešsaistes portālu dzimtajā valodā. Ja nebūtu šāda portāla, PVN reģistrācija būtu jāveic katrā dalībvalstī, kurā vēlas pārdot preces, – un tādu situāciju uzņēmumi min kā vienu no lielākajiem šķēršļiem mazo uzņēmumu pārrobežu tirdzniecībā⁵⁴. E-pakalpojumu sniedzējiem šī sistēma jau ir ieviesta 2015. gadā, un tā darbojas labi.

No 2021. gada lielas tiešsaistes tirdzniecības vietas kļūst atbildīgas par to, lai tiktu nodrošināts, ka tiek **iekasēts PVN par tādu preču, ko ārpussavienības uzņēmumi pārdod ES patērētājiem, tirdzniecību**. Šodienas priekšlikumos ir precizētas situācijas, kad uzskatāms, ka tiešsaistes platformas ir veicinājušas tirdzniecību lietotāju starpā, un norādīti uzskaites dati, kas tām ir jāglabā par savā saskarnē veikto tirdzniecību. Tas, ka par trūkstošo PVN atbildīgas ir tiešsaistes tirdzniecības vietas, iestādēm sniedz garantiju – tās var pieprasīt maksājamo nodokli gadījumos, ja pārdevēji no ārpussavienības valstīm neievēro noteikumus. Jaunie noteikumi nodrošina, ka par precēm, kas tiek pārdotas no uzglabāšanas vietām, kuras atrodas ES, tiek iekasēta pareiza PVN summa, pat ja preces patērētājiem faktiski pārdod ārpussavienības uzņēmumi. Tas mazina dalībvalstu grūtības saņemt PVN, kas maksājams par precēm, ko pārdod no tā sauktajiem realizācijas centriem (Eiropas Komisija, 2018c)⁵⁵.

Atsevišķi būtu jāpiemin Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2006/123/EK par pakalpojumiem iekšējā tirgū. Direktīvas mērķis ir radīt iespēju ikvienam ES dalībvalsts komersantam vienkārši un ērti uzsākt noteiktu jomu pakalpojumu sniegšanu citās ES dalībvalstīs. Dalībvalstis nodrošina, ka pakalpojumu sniedzējiem ir iespējams:

- veikt formalitātes ar vienotu kontaktpunktu starpniecību;
- iegūt informāciju par nepieciešamo atļauju saņemšanas nosacījumiem un nepieciešamajām darbībām attiecīgajā valstī;
- saņemt vai pieteikt nepieciešamās atļaujas attālināti, izmantojot internetu (Eiropas Parlaments, 2006)⁵⁶.

Latvijā kā vienotais elektroniskais kontaktpunkts saimnieciskās darbības veicējiem kalpo portāls www.latvija.lv. Latvijā šobrīd ir izveidoti vairāk nekā 400 dažādu valsts iestāžu un pašvaldību sniegtie pakalpojumi, kas ietilpst direktīvas regulējumā (VRAA, 2019)⁵⁷.

Eiropas Komisija 2001. gadā noteica prioritāros pakalpojumus, kas ir ieviešami dalībvalstīm, lai nodrošinātu iedzīvotāju un uzņēmēju komunikāciju ar valsts un pašvaldību institūcijām. Vairums dalībvalstu ir stingri ievērojušas šīs rekomendācijas. Dokumentā ir noteikti prioritārie 20 e-pamatpakalpojumi iedzīvotājiem un uzņēmējiem.

⁵³ Eiropas Komisija (2017f) VAT: Commission welcomes agreement on simpler and more efficient rules for businesses that sell goods online [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-4404_en.htm

⁵⁴ I. Gudeles 2019. gadā veiktā Latvijas reģionālo uzņēmumu aptauja.

⁵⁵ Eiropas Komisija (2018b) PVN: iepazīstina ar jauniem noteikumiem e-komercijas jomā, tostarp tiešsaistes tirgotājiem jauni uzdevumi krāpšanas apkarošanā [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/latvia/news/pvn-iepaz%20C4%ABstina-ar-jauniem-noteikumiem-e-komercijas-jom%20C4%81-tostarp-tie%20C5%A1saistes-tirgot%20C4%81jiem-jauni_lv

⁵⁶ Eiropas Parlaments (2006) Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2006/123/EK (2006. gada 12. decembris) par pakalpojumiem iekšējā tirgū [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0123&from=LV>

⁵⁷ VRAA (2019) Par portālu [Latvija.lv](http://www.latvija.lv) [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://www.latvija.lv/lv/ParPortalu>

- **Publiskie pakalpojumi iedzīvotājiem:**
 1. iedzīvotāju ienākuma nodoklis: deklarēšana, apskatīšana;
 2. darba meklēšanas pakalpojumi;
 3. sociālās apdrošināšanas pabalsti (3 no 4): bezdarbnieka pabalsts; ģimenes pabalsts; medicīnas izdevumu kompensācija; studentu stipendijas;
 4. personiskie dokumenti (pase un autovadītāja apliecība);
 5. transporta līdzekļa reģistrēšana (jauna, lietota, importēta);
 6. pieteikšanās dažādām atļaujām;
 7. iesniegums policijā (piemēram, zādzības gadījumā);
 8. publisko bibliotēku pakalpojumi (elektroniskais katalogs, meklēšanas rīki);
 9. apliecību pieprasīšana (dzimšanas, laulības);
 10. reģistrēšanās/pieteikšanās augstākajai izglītībai;
 11. paziņojums par dzīvesvietas maiņu;
 12. ar medicīnu saistīti pakalpojumi (piemēram, interaktīva informācija/padomi par pakalpojumiem dažādās slimnīcās, pieteikšanās pie ārsta uz vizīti).
- **Publiskie pakalpojumi uzņēmējiem:**
 1. sociālās apdrošināšanas nodokļi darbiniekiem;
 2. uzņēmuma nodoklis: deklarācijas iesniegšana, apstiprināšana;
 3. pievienotās vērtības nodoklis: deklarācijas iesniegšana, apstiprināšana;
 4. jauna uzņēmuma reģistrēšana;
 5. datu iesniegšana statistikas pārvaldei;
 6. klientu deklarācijas;
 7. ar dabas aizsardzību saistītās atļaujas;
 8. publiskie iepirkumi (Eiropas Komisija, 2001)⁵⁸.

Pasaules Ekonomikas forumā Davosā (norisinājās 2019. gada 25. janvārī) 75 valstis – Eiropas Savienība un 47 citi PTO dalībnieki – nolēma sākt sarunas, lai ieviestu globālus noteikumus elektroniskās komercijas jomā. Pēdējās divās desmitgadēs ir vērojams iekšzemes un pārrobežu elektroniskās komercijas eksponenciāls pieaugums. Neraugoties uz šo elektronisko darījumu straujo pieaugumu, PTO nav īpašu daudzpusēju noteikumu, kas regulētu šāda veida tirdzniecību. Tā vietā uzņēmumiem un patērētājiem ir jāizmanto visdažādākie noteikumi, par kuriem dažas valstis ir vienojušās divpusējos vai reģionālos tirdzniecības nolīgumos.

PTO noteikumiem par e-komerciju vajadzētu būt vēršiem uz to, lai uzlabotu iespējas un risinātu problēmas saistībā ar e-komerciju gan attīstītajās, gan jaunattīstības valstīs. Sarunu rezultātā būtu jāpanāk daudzpusējs tiesiskais regulējums, ko patērētāji un uzņēmumi, jo īpaši mazie uzņēmumi, varētu izmantot, lai tiešsaistē vieglāk un drošāk pirktu, pārdotu un nodarbotos ar darījumdarbību. Paredzams, piemēram, ka jaunie noteikumi:

- uzlabos patērētāju uzticēšanos tiešsaistes videi un apkaros surogātpastu;
- novērsīs šķēršļus, kas kavē pārrobežu tirdzniecību;
- garantēs e-līgumu un e-parakstu spēkā esamību;
- uz visiem laikiem aizlieds muitas nodokļus par elektronisku nosūtīšanu;
- pievērsīsies datu piespiedu teritoriālas ierobežošanas prasībām un pirmkoda piespiedu izpaušanai (Eiropas Komisija, 2019b)⁵⁹.

⁵⁸ Eiropas Komisija (2001) Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Impact and Priorities A communication to the Spring European Council in Stockholm, 23–24 March 2001 [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52001DC0140&from=EN>

⁵⁹ Eiropas Komisija (2019b), 6 WTO partners launch talks on e-commerce [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1974>

Šo sarunu sākšana liecina, ka PTO joprojām ir starptautiskās noteikumu izstrādes centrā, un tas joprojām ir forums, kurā ieinteresētu valstu grupas vienojas sadarboties, lai atvērti un iekļaujoši izstrādātu jaunus noteikumus. Sarunu process ir atvērts citiem PTO dalībniekiem, kuri vēl būtu ieinteresēti pievienoties (Eiropas Komisija, 2019c)⁶⁰. Jaunā Eiropas vadība, kas uzsāka darbu 2019. gada 1. decembrī Urzulas fon der Laijenas (*Ursula von der Leyen*) vadībā, digitālās vides attīstībai un tās regulējumam piešķir īpaši augstu prioritāti, apzinoties, ka lielākā daļa ekonomikas, uzņēmumu un organizāciju darbības procesi pāriet uz digitālo vidi. To apliecina arī tas, ka viena no trim EK priekšsēdētāja izpildvietniecēm Margrēta Vestagere (*Margrethe Vestager*) vada komisariātu “Digitālajam laikmetam gatava Eiropa”, kura galvenajos 5 uzdevumos ir iekļauti 3 uzdevumi, kas vistiešākā veidā attiecas uz digitālās vides darbības pilnveidošanu:

- vadības darbs, lai modernizētu atbildības un drošības noteikumus digitālajām platformām, pakalpojumiem un produktiem, kas ir daļa no jaunā Digitālo pakalpojumu akta, nodrošinot, ka platformas darbinieku darba apstākļi tiek pienācīgi ņemti vērā;
- koordinēt darbu saistībā ar Eiropas datu stratēģiju un Eiropas pieeju mākslīgajam intelektam, tostarp tā ietekmi uz cilvēkiem un ētiku;
- koordinēt EK darbu, lai panāktu taisnīgus digitālos nodokļus (Eiropas Komisija, 2020)⁶¹.

Pat pašos komisariāta darbības stratēģiskajos uzdevumos ir norādīts, ka šī joma ir horizontāla gandrīz visām EK darbības jomām, tāpēc šo uzdevumu veikšana tiek saskaņota un koordinēta tik augstā līmenī, iesaistot citus komisariātus un dažādus direktorātus.

Finanšu sektorā, kas ir vislielākais digitālo tehnoloģiju lietotājs un būtisks ekonomikas un sabiedrības digitalizācijas veicinātājs, notiek nozīmīga sinerģija starp EK Digitālā vienotā tirgus stratēģiju (Eiropa Komisija, 2017d)⁶², ES kiberdrošības stratēģiju (Eiropas Komisija, 2017g), eIDAS regulu (Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 23. jūlija Regula (ES) Nr. 910/2014 par elektronisko identifikāciju un uzticamības pakalpojumiem elektronisko darījumu veikšanai iekšējā tirgū un ar ko atceļ Direktīvu 1999/93/EK) (Eiropas Parlaments, 2014c) un finanšu pakalpojumu iniciatīvām, piemēram, Rīcības plānu par patēriņa finanšu pakalpojumiem (Eiropas Komisija, 2017h) un Kapitāla tirgu savienības (KTS) vidusposma pārskatu (Eiropas Komisija, 2017i). Tiek plaši izvērsti finanšu tehnoloģijas risinājumi, kuros izmanto digitālo identifikāciju, mobilās lietojumprogrammas, mākoņdatošanu, lielo datu analītiku, mākslīgo intelektu, blokķēžu tehnoloģiju un sadalītās virsgrāmatas tehnoloģijas. Jaunās tehnoloģijas maina finanšu nozari un to, kā patērētāji un uzņēmumi piekļūst pakalpojumiem, radot iespējas ar finanšu tehnoloģijas risinājumiem nodrošināt labāku piekļuvi finansēm un uzlabot finansiālo integrāciju digitāli saistītiem iedzīvotājiem. Finanšu tehnoloģija ļauj patērētājiem uzņemties vadību, atbalsta darbības efektivitāti un vēl vairāk palielina ES ekonomikas konkurētspēju (Eiropas Komisija, 2017i).

IKT tehnoloģijas finanšu jomā arī rada gan iespējas, gan problēmas attiecībā uz normatīvo atbilstību un uzraudzību. Tās var veicināt, racionalizēt un automatizēt atbilstību un ziņošanu un uzlabot uzraudzību. Pakalpojumu sniedzēji var piedāvāt finanšu tehnoloģijās bāzētus atbilstības nodrošināšanas pakalpojumus regulētām vienībām. Tomēr regulētās vienības joprojām ir pašas atbildīgas par savu pienākumu izpildi. Piemēram, vienības, kam piemēro klienta uzticamības pārbaudes prasības atbilstoši nelikumīgi iegūtu līdzekļu

⁶⁰ Eiropas Komisija (2019c), 75 valstis sāk PTO sarunas par e-komerciju [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/latvia/news/75-valstis-s%C4%81k-pto-sarunas-par-e-komerciju_lv

⁶¹ Eiropas Komisija (2020) Shaping Europe’s Digital Future [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 18. septembrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf

⁶² Eiropas Komisija (2017e), ES un Digitālais vienotais tirgus [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/digital/lv/>

legalizācijas novēršanas regulējumam, nevar atbildību par šo prasību izpildi deleģēt ārējiem pakalpojumu sniedzējiem (Eiropas Komisija, 2018d)⁶³.

Finanšu tehnoloģijas rada arī problēmas, piemēram, ar kiberdrošību saistītus riskus, ar datu, patērētāju un ieguldītāju aizsardzību un tirgus integritāti saistītus jautājumus. Vispārīgā datu aizsardzības regula un Direktīva par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu nodrošina pamatgarantijas attiecībā uz personas datu aizsardzību un ES finanšu sistēmas integritāti pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un terorisma finansēšanu. Tehnoloģiju nodrošinātā ES finanšu tirgū ir pilnībā jāievēro šīs pamatgarantijas. Ar kiberdrošību saistītie riski mazina uzticību un apdraud finanšu sistēmas stabilitāti. Regulāri drošības pārkāpumi liecina par to, ka kiberuzbrukumi kļūst par aizvien lielāku problēmu. Ir apņēmīgi jāvērsas pret šādiem uzbrukumiem, lai novērstu un mazinātu jebkādas nelabvēlīgas sekas finanšu sektoram, tā klientiem un lietotājiem. Finanšu sektora noturības pret kiberuzbrukumiem uzlabošana ir ļoti svarīga, lai nodrošinātu to, ka šis sektors ir labi aizsargāts, ka finanšu pakalpojumi tiek sniegti efektīvi un netraucēti visā ES un ka tiek saglabāta patērētāju un tirgus uzticība un pašāvēība (Eiropas Komisija, 2018d)⁶⁴.

Eiropas regulatīvajai un uzraudzības sistēmai būtu jāļauj uzņēmumiem, kas darbojas ES vienotajā tirgū, gūt labumu no finanšu inovācijas un nodrošināt to klientiem vispiemērotākos un pieejamākos produktus. Šai sistēmai būtu arī jānodrošina augsts patērētāju un ieguldītāju aizsardzības līmenis un finanšu sistēmas noturīgums un integritāte. Tehnoloģiju inovācijas sniegtās priekšrocības jau tika izmantotas par pamatu, pārskatot Maksājumu pakalpojumu direktīvu (Eiropas Parlaments, 2015b) un Finanšu instrumentu tirgu direktīvu un regulu (Eiropas Parlaments, 2014d)⁶⁵.

EK ir izvirzījusi mērķi atbildēt uz Eiropas Parlamenta aicinājumu un Eiropadomes aicinājumu izveidot vairāk uz nākotni vērstu regulatīvo sistēmu, kas aptver digitalizāciju un rada vidi, kurā finanšu tehnoloģijas produktus un risinājumus var ātri izvērst visā ES, tādējādi gūstot vienotā tirgus apjoma radītus ietaupījumus, bet neapdraudot finanšu stabilitāti vai patērētāju un ieguldītāju aizsardzību (Eiropas Padome, 2017)⁶⁶. EK secina, ka finanšu tehnoloģijas straujā attīstība izraisa strukturālas pārmaiņas finanšu sektorā. Tik strauji mainīgā vidē pārlieku preskriptīvs un stingrs regulējums ir saistīts ar nevēlamu rezultātu risku. Tomēr pastāv arī riski, ka gadījumā, ja politikas un regulatīvā sistēma netiks atjaunināta, ES finanšu pakalpojumu sniedzēji atradīsies neizdevīgā situācijā tirgū, kas kļūst arvien globālāks. Piemēram, attiecībā uz kiberdrošību pastāv arī iespēja, ka riski netiks novērsti (Eiropas Komisija, 2018c)⁶⁷.

Izvēršot izaicinājumu kontekstu digitālajā vidē, ES atzīst, ka internetā vēl pastāv šķēršļi, kas iedzīvotājiem liedz iespēju pēc patikas iegādāties preces un pakalpojumus, internetā strādājošiem komersantiem un jaunuzņēmumiem ierobežo attīstību un uzņēmumiem un

⁶³ Eiropas Komisija (2018c), Paziņojums: Finanšu tehnoloģijas rīcības plāns konkurētspējīgākam un inovatīvākam Eiropas finanšu sektoram [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0109&from=EN>

⁶⁴ Eiropas Komisija (2018c), Paziņojums: Finanšu tehnoloģijas rīcības plāns konkurētspējīgākam un inovatīvākam Eiropas finanšu sektoram [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0109&from=EN>

⁶⁵ Eiropas Parlaments (2014d), Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. maija Direktīva (ES) 2014/65 par finanšu instrumentu tirgiem un Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. maija Regula (ES) Nr. 600/2014 par finanšu instrumentu tirgiem [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0065&from=EN>

⁶⁶ Eiropas Padome (2017), European Council meeting (19 October 2017) – Conclusions [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: <https://www.consilium.europa.eu/media/21620/19-euco-final-conclusions-en.pdf>

⁶⁷ Eiropas Komisija (2018d), Paziņojums: Finanšu tehnoloģijas rīcības plāns konkurētspējīgākam un inovatīvākam Eiropas finanšu sektoram [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0109&from=EN>

valdībām neļauj pilnībā izmantot digitālos rīkus. Līdz ar to EK veic pasākumus ES vienotā tirgus pielāgošanai digitālajam laikmetam – atceļot regulatīvās barjeras un pārejot no 28 valstu tirgiem uz vienu vienotu tirgu. Pēc EK aprēķiniem tas ES ekonomikai dotu 415 miljardus EUR gadā un radītu simtiem tūkstošus jaunu darbavietu (Eiropas Komisija, 2017d)⁶⁸.

Normatīvajam regulējumam un politikas plānošanas dokumentiem ir būtiska nozīme esošās situācijas noteikšanā. Līdz ar to nākamajās nodaļās sniegts pārskats par situāciju nozarē, kā arī priekšlikumi normatīvās bāzes pilnveidošanai.

2. LATVIJAS DIGITĀLĀS VIDES UN E-KOMERCIJAS ANALĪZE

2.1. Digitālā vide un e-komercijas izmantošana Latvijā

Lai raksturotu digitālās vides attīstību un e-komercijas izmantošanu Latvijā, tika izmantota Centrālās statistikas pārvaldes (CSP) datu analīze, intervijas ar ekspertiem no Latvijas Interneta asociācijas (LIA) un Latvijas Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju asociācijas (LIKTA), Satiksmes ministrijas (SM) pasūtīto pētījumu dati, Latvijas Valsts radio un televīzijas centra (LVRTC) un uzņēmumu veiktie pētījumi un publikācijas masu medijos.

CSP 2020. gada apsekojuma rezultāti liecina, ka Latvijā ir ļoti aktīva digitālās vides izmantošana, lietojot internetu. Regulāro interneta lietotāju skaits 2020. gadā sasniedza 86,9 %. Digitālās vides piekļūstamība ir gandrīz 90 % māsaimniecību. Bez platjoslas interneta piekļuves zonas Latvijā atrodas mazapdzīvotas teritorijas, toties mobilā interneta pieslēgumi ir iespējami gandrīz visā Latvijas teritorijā. Latvija ir viena no līdervalstīm Eiropā 5G tehnoloģiju attīstībā⁶⁹.

Pēc CSP datiem⁷⁰:

- interneta pieslēgums 2020. gadā bija 89,7 % māsaimniecību, no tām Rīgas reģionā – 92 %, bet pārējos Latvijas reģionos – vidēji 88,5 % māsaimniecību;
- platjoslas interneta izmantošana, salīdzinot ar 2019. gadu, pieauga par 4,3 % un 2020. gadā platjoslas internets bija 87,6 % māsaimniecību;
- regulāro interneta lietotāju (vismaz reizi nedēļā) skaits pieaug un 2020. gadā tas sasniedza 86,9 %;
- populārākie interneta izmantošanas mērķi: internetbankas lietošana (76,4 %), e-pasta lietošana (75,9 %) un ziņu portālu, avīžu vai žurnālu lasīšana vai lejupielādēšana (72,6 %);
- datu glabātuves internetā (mākoņdatošanu) izmantoja 34,2 % no interneta lietotājiem, lai uzglabātu dokumentus, attēlus, mūziku, video vai citas datnes privātām vajadzībām;
- valsts vai pašvaldību iestādēm adresētas veidlapas, izmantojot internetu, aizpildīja 63,4 % iedzīvotāju, un gada laikā šis rādītājs pieauga par 7,9 %;

⁶⁸ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Rīcības plāns par patēriņa finanšu pakalpojumiem: labāki produkti, lielāka izvēle [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/LV/COM-2017-139-F1-LV-MAIN-PART-1.PDF>

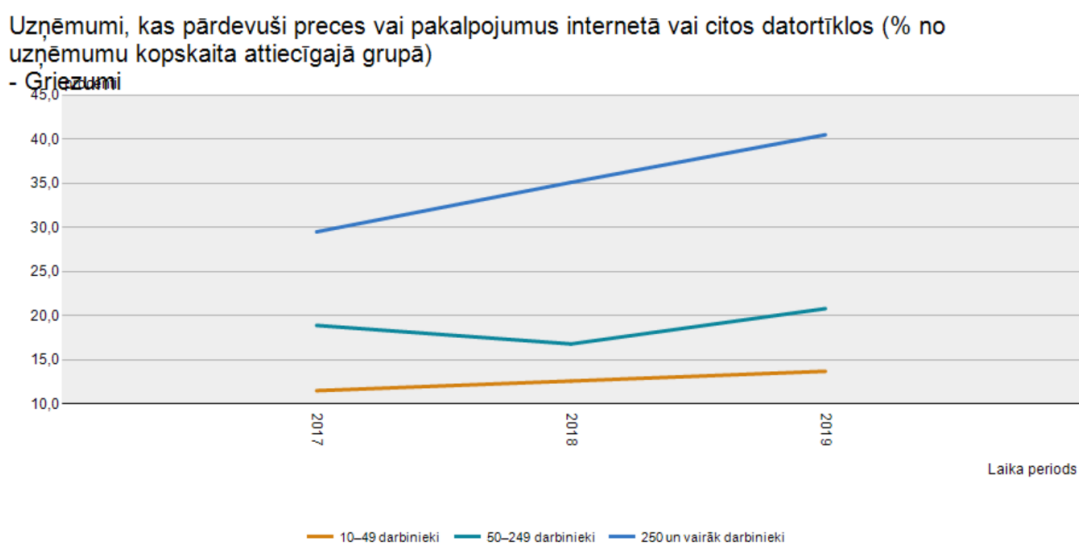
⁶⁹ CSP (2019) Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju lietošana un e-komercija uzņēmumos 2019. gadā [tiešsaiste]: Centrālās statistikas pārvalde [skatīts 2020. gada 19. septembrī]. Pieejams: https://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publication/201912/Nr_23_Informācijas_un_komunikācijas_tehnoloģiju_lietosana_un_e-komercija_uznemumsos%202019_%2819_00%29_LV.pdf

⁷⁰ LR Centrālās statistikas pārvalde [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv>

- preces vai pakalpojumus internetā pēdējos 12 mēnešos bija pirkuši 56,2 % iedzīvotāju – visbiežāk apģērbu (ieskaitot sporta), apavus vai aksesuārus (45,4 %), datorus, planšetes, mobilos tālruņus vai šo lietu aksesuārus (28 %) vai elektropreces (27,8 %).

Secināms, ka Latvijas iedzīvotāji ir labi apguvuši digitālās pamatprasmes un aktīvi izmanto iepirkšanos e-komercijas vietnēs, toties būtiski atpaliek Latvijas uzņēmumu digitālās vides izmantošana biznesa attīstībai, it īpaši mazo un vidējo uzņēmumu (MVU) sektors. Tā kā Latvijā 99 % no visa ekonomiski aktīvā sektora ir MVU, tas liecina, ka šiem uzņēmumiem digitālās vides izmantošanā ir ļoti liels potenciāls.

Analizējot iedzīvotāju prasmes un digitālās vides izmantošanu uzņēmējdarbībā, tai skaitā e-komerciju, redzama pretruna starp iedzīvotāju prasmju līmeni un to izmantošanu uzņēmējdarbībā – kā skaidrot tik zemu e-komercijas izmantošanu preču un pakalpojumu pārdošanai un pirkšanai.

2.1. attēls. Latvijas uzņēmumu e-komercijas izmantošanas rādītāji 2017.–2019. gads, CSP, 2019⁷¹.

Pētot citus informācijas avotus, ir atrodama būtiska datu nesakritība. Citos pētījumos un apsekojumos, kuri ir veikti pēc vairāku uzņēmumu pasūtījuma vairāku gadu garumā, e-komercijas un citu e-pakalpojumu izmantošana uzrāda no 30 līdz 80 % datu nesakritību, proti, e-komercijas un citu e-pakalpojumu izmantošana ir krietni augstāka (skat. 2.1. attēlu). Ekspertu vērtējums, ka 2020. gadā Covid-19 pandēmijas noteikto ierobežojumu rezultātā daļa uzņēmumu, kas agrāk neizmantoja e-komerciju, sāka to izmantot, kā vienīgo veidu, lai nodrošinātu savu preču pārdošanu. Dati par 2020. gadu CSP tiks publicēti 2021. gada 3. ceturksnī.

Analizējot IKT funkciju nodrošinājumu uzņēmumos, jāsecina, ka lielāko daļu IT funkciju nodrošina ārējais piegādātājs, izņemot IKT infrastruktūras (datori, serveri, printeri, tīkli) uzturēšanu. Līdzvērtīgs lomu sadalījums starp ārējo piegādātāju un pašu uzņēmumu darbiniekiem ir tādās IKT funkcijās kā drošība un datu aizsardzība (drošības pārbaudes un drošības programmatūra) un biroja programmatūras atbalsts (teksta apstrāde, izklājlapīņas utt.). Pārējās IKT funkcijas – atbalsts tīmekļa risinājumiem, tīmekļa risinājumu izstrāde,

⁷¹ CSP (2019) Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju lietošana un e-komercija uzņēmumos 2019. gadā [tiešsaiste]: Centrālās statistikas pārvalde [skatīts 2020. gada 19. septembrī]. Pieejams: https://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publication/201912/Nr_23_Informacijas_un_komunikacijas_tehnologiju_lietosana_un_e-komercija_uznemumsos%202019_%2819_00%29_LV.pdf

uzņēmējdarbības vadības programmatūru/ sistēmu atbalsts un izveide – galvenokārt uzņēmumos nodrošina ārējais piegādātājs.

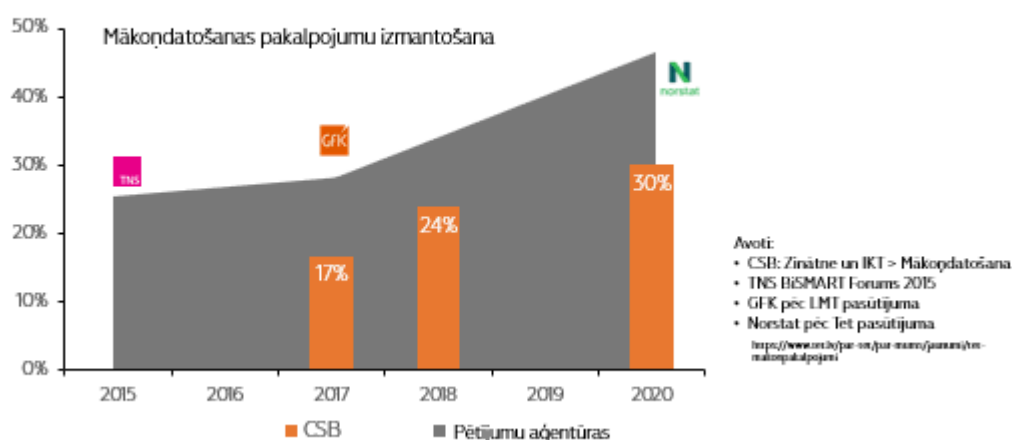
Kopumā secināms, ka interneta izmantošana 99 % uzņēmumu liecina par pozitīvām attīstības tendencēm. Vienlaikus nepieciešami uzlabojumi, kas apskatīti turpmāk.

Interneta izmantošanai un digitalizācijai kopumā bijusi būtiska loma 2020. gadā, kad līdz ar Covid-19 radītajiem ierobežojumiem liela daļa iedzīvotāju sāka strādāt attālināti. Tas radīja nepieciešamību uzņēmumiem piemērot digitālos risinājumus ne tikai e-komercijas vajadzībām, bet arī savu darbinieku darba nodrošināšanai. Tā kā šobrīd vēl nav detalizētas statistikas par 2020. gada tendencēm, Valsts pētījumu programmas ietvaros tika veikta aptauja, kuras rezultāti detalizēti analizēti nākamajā nodaļā.

Analizējot uzņēmumu zemo sniegumu tieši e-komercijas izmantošanā, ekspertu intervijās⁷² tika noskaidrots, ka ir divi galvenie iemesli šāda veida rezultātiem:

1. statistikas datu vākšanas anketu bieži vien neaizpilda kompetents darbinieks, kas ir norādīts CSP datu vākšanas anketā, bet gan aizpilda speciālists, kam nav izpratnes par IT tehnoloģiju izmantošanu uzņēmējdarbībā;
2. CSP datu vākšanas anketā minētie piemēri tehnoloģijām ir novecojuši un bieži vien Latvijā netiek izmantoti, līdz ar to uzņēmums sniedz negatīvu atbildi.

CSB un pētījumu aģentūrās iegūto datu salīdzinājums

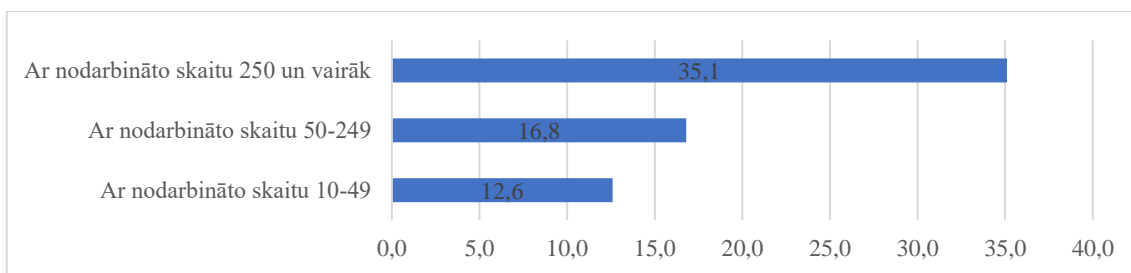

2.2. attēls. Mākoņdatošanas pakalpojumu izmantošanas salīdzinājums starp CSP un citu pētījumu datu rezultātiem, LMT 2020⁷³.

Statistikas dati rāda, ka arvien vairāk uzņēmumu izmanto tīmekļa vietnes, lietotnes un citus datortīklus (piemēram, *Electronic Data Interchange* (EDI)), lai pārdotu preces vai pakalpojumus. Tā 2019. gadā iespēju pārdot savas preces vai pakalpojumus tīmekļa vietnēs, lietotnēs vai citos datortīklos izmantoja 13 % uzņēmumu: 35,1 % lielo, 16,8 % vidējo un 12,6 % mazo uzņēmumu pārdeva preces un pakalpojumus internetā.

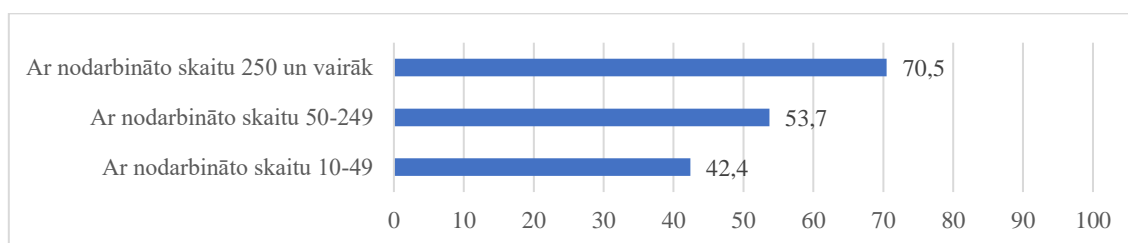
⁷² IT uzņēmumu vadītāju intervijas n=16, 2020. gadā.

⁷³ Latvijas Mobilais telefons [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: www.lmt.lv

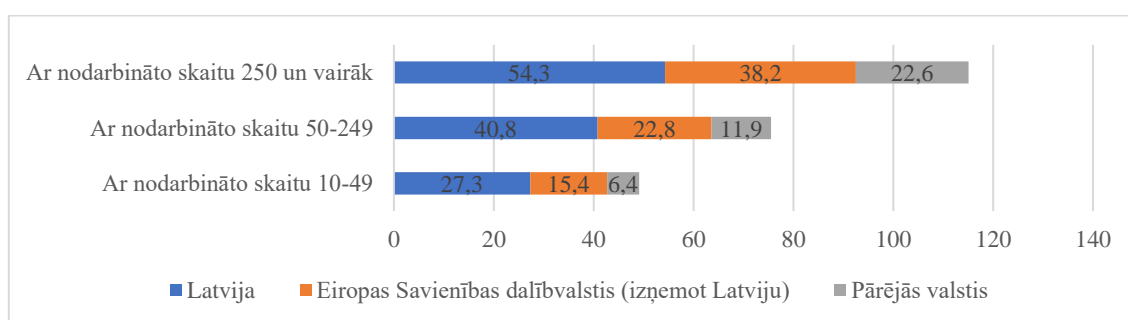
2.3. attēls. Uzņēmumi, kas pārdevuši preces vai pakalpojumus internetā vai citos datortīklos, % no uzņēmumu kopskaita pēc nodarbināto skaita 2019. gadā, CSP⁷⁴.

Analizēti tika arī uzņēmumi, kuri paši veikuši pirkumus internetā. Var secināt – jo lielāks nodarbināto skaits, jo vairāk uzņēmumi iepērkas internetā. Tā pirkumus internetā veic 70,5 % visu lielo uzņēmumu, 53,7 % vidējo un 42,4 % mazo uzņēmumu.

2.4. attēls. Uzņēmumi, kas veikuši pirkumus internetā vai citos datortīklos 2019. gadā, % no uzņēmumu kopskaita attiecīgajā grupā, CSP⁷⁵.

Analizējot izcelsmes valstis, no kurienes uzņēmumi ir iegādājušies preces internetā, pārsvarā uzņēmumi preces un pakalpojumus pirkuši valsts ietvaros. Lielie uzņēmumi ir aktīvi, iepērkoties tiešsaistē gan Latvijā, gan ārpus tās. Salīdzinoši neaktīvi ir mazie uzņēmumi – tikai 27,3 % no tiem ir pirkuši preces internetā Latvijā, 15,4 % ES valstīs un 6,4 % mazo uzņēmumu ir iegādājušies preces no valstīm ārpus ES.

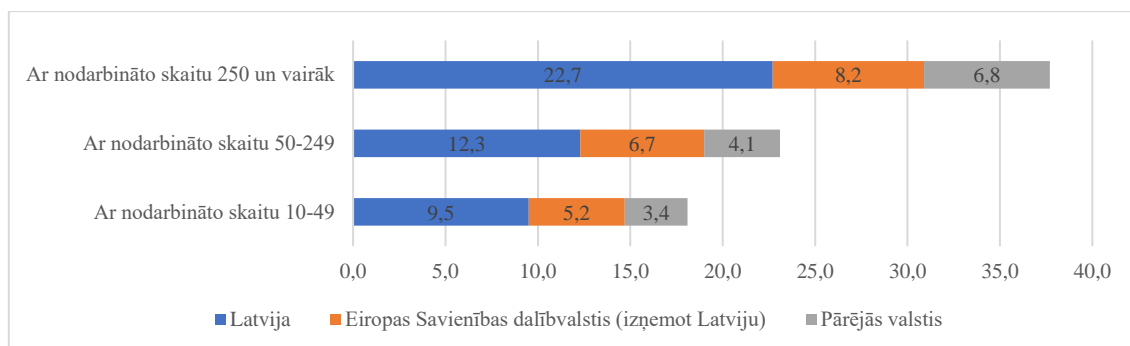
2.5. attēls. Piegādātāju izcelsmes valstis, no kurām uzņēmumi iegādājušies preces vai pakalpojumus, izmantojot internetu, aplikācijas vai citus datortīklus 2019. gadā, % no uzņēmumu kopskaita, CSP.⁷⁶

⁷⁴ LR Centrālās statistikas pārvalde [tiešsaiste] [skatīts 2020.gada 25.septembrī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv>

⁷⁵ LR Centrālās statistikas pārvalde [tiešsaiste] [skatīts 2020.gada 25.septembrī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv>

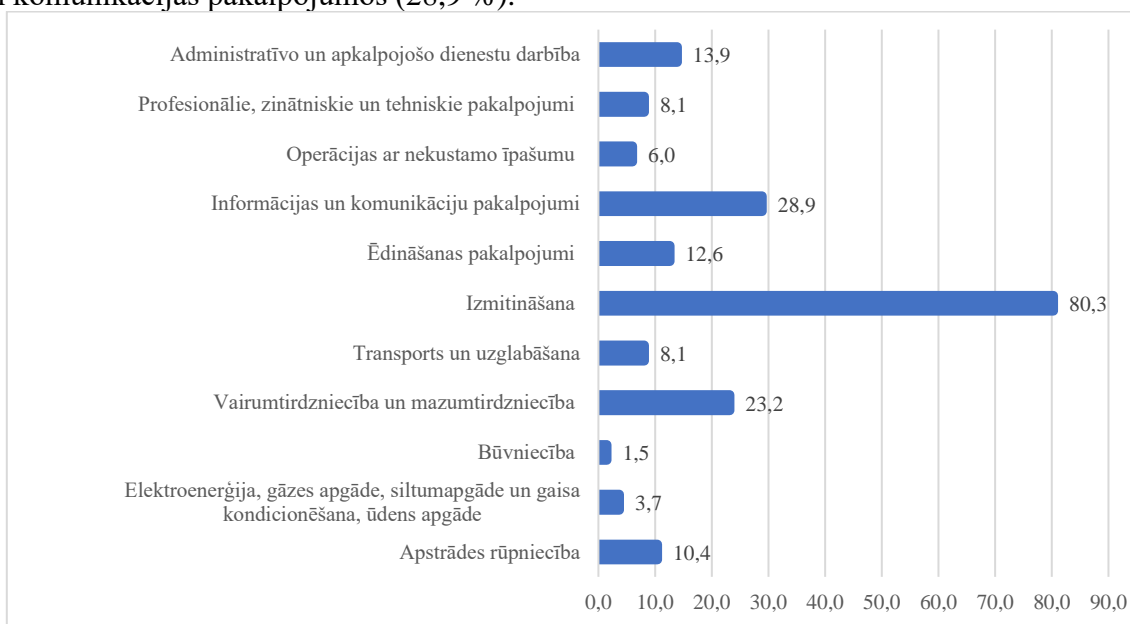
⁷⁶ LR Centrālās statistikas pārvalde [tiešsaiste] [skatīts 2020.gada 25.septembrī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv>

Analizējot klientu izcelsmes valstis, no kurām uzņēmumi ir saņēmuši pasūtījumus internetā, pārsvarā pirkumus veic vietējie iedzīvotāji. Arī šeit aktivitāte ir atkarīga no uzņēmuma lieluma. Mazie uzņēmumi ir samērā neaktīvi – 9,5 % uzņēmumu saņēmuši pasūtījumus no klientiem Latvijā, 5,2 % – no ES un 3,4 % no valstīm ārpus ES.

2.6. attēls. Klientu izcelsmes valstis, no kurām uzņēmumi saņēmuši pasūtījumus, izmantojot interneta mājaslapu vai aplikācijas 2019. gadā (% no uzņēmumu kopskaita attiecīgajā grupā), CSP⁷⁷.

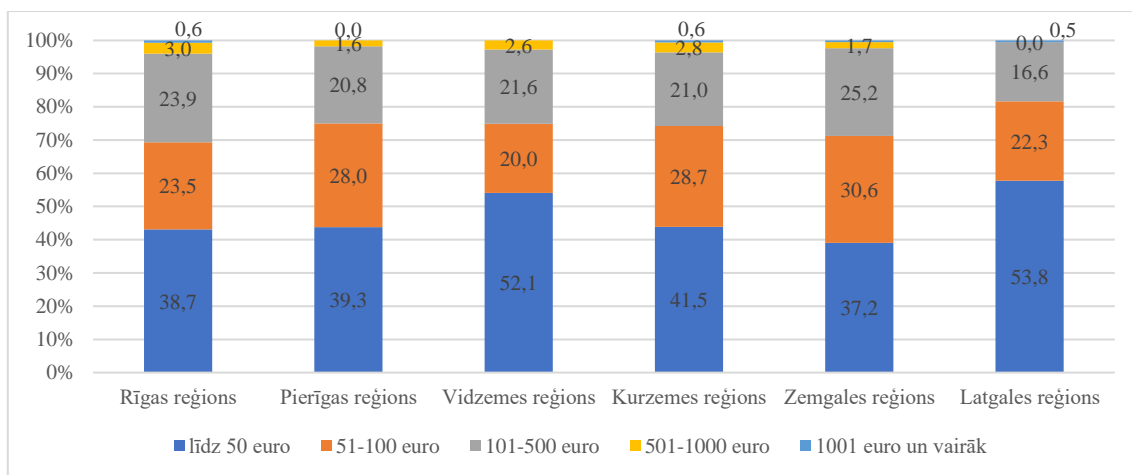
Ja analizē datus pa nozarēm, tad visvairāk izmanto iespējas pārdot savas preces vai pakalpojumus internetā izmitināšanas jomā (80,3 % no uzņēmumu kopskaita) un informācijas un komunikācijas pakalpojumos (28,9 %).

2.7. attēls. Uzņēmumi, kas pārdevuši preces vai pakalpojumus internetā vai citos datortīklos, % no uzņēmumu kopskaita pa nozarēm 2019. gadā, CSP⁷⁸.

⁷⁷ LR Centrālās statistikas pārvalde [tiešsaiste] [skatīts 2020.gada 25.septembrī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv>

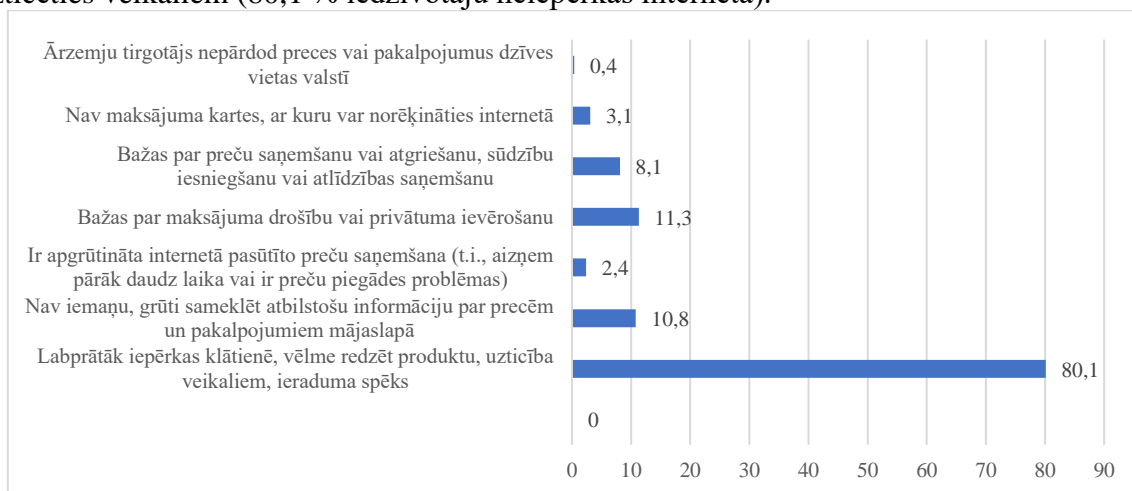
⁷⁸ LR Centrālās statistikas pārvalde [tiešsaiste] [skatīts 2020.gada 25.septembrī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv>

2.8. attēls. **Procentuālais iztērētās naudas sadalījums par internetā pirktajām vai pasūtītajām precēm vai pakalpojumiem Latvijas reģionos 2019. gadā, %, CSP⁷⁹.**

Ja analizē procentuāli iztērēto naudas sadalījumu par internetā pirktajām vai pasūtītajām precēm vai pakalpojumiem dzimumu griezumā, tad vīrieši pērk dārgākas preces nekā sievietes, proti, vīrieši 3 % naudas iztērē pirkumiem virs 501 EUR, kamēr sievietes šādām preču kategorijām tērē 2,1 % naudas. Vienlaikus 39,1 % vīriešu pirkumu nauda tiek tērēta par precēm līdz 50 EUR, kamēr sievietes šai preču kategorijai izlieto 44,1 % naudas.

Analizējot, kāpēc iedzīvotāji neveic pirkumus internetā, kā galvenais iemesls tiek minēts tas, ka iedzīvotāji labprātāk iepērkas klātienē, lai labāk izzinātu produktu, kā arī ir ierasts uzticēties veikaliem (80,1 % iedzīvotāju neiepērkas internetā).

2.9. attēls. **Iemesli, kāpēc netiek pirktas vai pasūtītas preces vai pakalpojumi internetā, % no iedzīvotājiem, kas neveic pirkumus internetā 2019. gadā, CSP⁸⁰.**

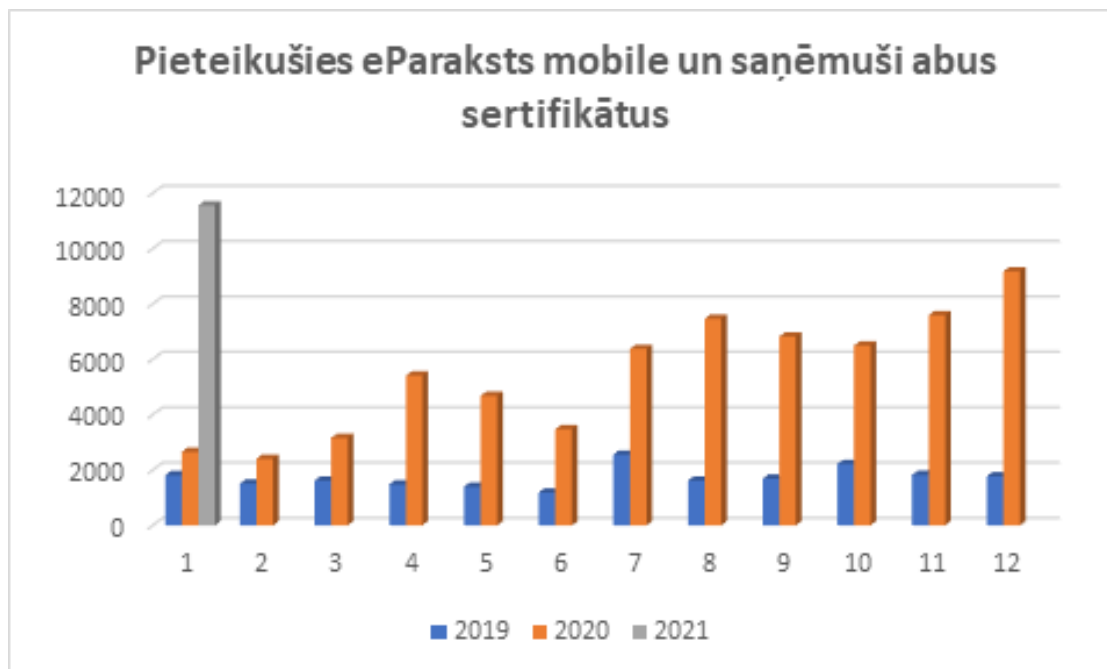
Vēl kā svarīgs iemesls tiek minēts tas, ka iedzīvotājiem nav iemaņu, lai sameklētu atbilstošu informāciju par precēm un pakalpojumiem mājaslapā (10,8 %) un arī tas, ka pastāv bažas par maksājumu drošību vai privātuma ievērošanu (11,3 %).

Tā kā digitālās vides un e-pakalpojumu izmantošanu raksturo arī citi rādītāji, tad tika analizēta digitālā paraksta lietošana un izplatība. Analizējot LVRTC sniegtos datus, ir redzams (skat. 2.10. attēlu), ka strauji pieaudzis jaunu izsniegto digitālo parakstu skaits, it īpaši eParaksts mobile, kas ļauj operatīvāk un vienkāršāk, bez palīgierīcēm izmantot elektroniskos

⁷⁹ LR Centrālās statistikas pārvalde [tiešsaiste] [skatīts 2020.gada 25.septembrī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv>

⁸⁰ LR Centrālās statistikas pārvalde [tiešsaiste] [skatīts 2020.gada 25.septembrī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv>

dokumentus un tos parakstīt. Tā 2021. gada janvārī ir izsniegti par 480 % vairāk jaunu eParaksts mobile sertifikātu nekā 2020. gada janvārī, pirms Covid-19 pandēmijas noteiktajiem ierobežojumiem. Tas apliecina, ka Latvijas iedzīvotāju prasmes izmantot e-pakalpojumus ir lielākas nekā tās tika novērtētas līdz šim, un nepieciešamības gadījumā tiek mainīti dzīves paradumi un vairāk izmantoti e-pakalpojumi.

2.10. attēls. **Jaunu digitālo eParaksts mobile izsniegšanas skaits 2019. –2021. gads, LVRTC⁸¹**

*Datus nav uzskaitīti eParaksta sertifikāti, kas tiek izsniegti eID kartēs un Dokobit eparaksta sertifikāti.

Kopumā analīze liecina, ka e-komercijas un interneta attīstība Latvijā notiek, tomēr ir iespējami uzlabojumi. Situācijas detalizētai analīzei nepieciešams apskatīt arī e-komerciju uzņēmējdarbībā Latvijā, un šī informācija sniegta nākamajā apakšnodaļā.

2.2. Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksa (DESI) struktūra

Lai izmērītu Eiropas progresu ceļā uz digitālo ekonomiku un sabiedrību, EK izveidoja tiešsaistes rīku – Digitālās ekonomikas un sabiedrības indeksu (DESI) (Eiropas Komisija, 2016a)⁸², ik gadu publicējot ziņojumu par dalībvalstu digitalizācijas progresu. DESI aptver piecu komponentu rādītāju kopumu, ļaujot gūt pārskatu par katras dalībvalsts sniegumu. Tālāk detalizēti analizēti arī Latvijas rezultāti pēc šī indeksa.

DESI pieci komponenti, piešķirot katram komponentam nozīmības svaru:

1. Savienojamība (25 %), kas ietver tādas pozīcijas kā fiksētās platjoslas pārklājumu, mobilās platjoslas pārklājumu un cenas;
2. Cilvēkkapitāls (25 %), kas ietver interneta izmantošanu, digitālās pamatprasmes un IKT speciālistus;

⁸¹ Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: www.lvrtc.lv

⁸² Eiropas Komisija (2016a), What is the Digital Economy and Society Index? [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-385_en.htm

3. Interneta lietošana (15 %), kas ietver satura, sakaru un tiešsaistes darījumu izmantošanu iedzīvotāju vidū;
4. Digitālo tehnoloģiju integrācija (20 %), kas ietver uzņēmējdarbības digitalizāciju un e-komerciju;
5. Digitālie publiskie pakalpojumi (15 %), kas ietver e-pārvaldi un e-veselību (Eiropas Komisija, 2019d)⁸³.

1 – Savienojamība (*Connectivity*) • Fiksētās platjoslas pārklājums (1.a.1 *Fixed Broadband Coverage*)

- Fiksētās platjoslas izmantošana (1.a.2 *Fixed Broadband Take-up*)
- 4G pārklājums (1.b.1 *4G Coverage*)
- Mobilās platjoslas izmantošana (1.b.2 *Mobile Broadband Take-up*)
- Ātrdarbīgas platjoslas (NGA) pārklājums (1.c.1 *Fast Broadband (NGA) Coverage*)
- Ātrdarbīgas platjoslas izmantošana (1.c.2 *Fast Broadband Take-up*)
- Īpaši ātrdarbīgas platjoslas pārklājums (1.d.1 *Ultrafast Broadband Coverage*)
- Īpaši ātrdarbīgas platjoslas izmantošana (1.d.2 *Ultrafast Broadband Take-up*)
- Platjoslas cenu indekss (1.e.1 *Broadband Price Index*)

2 – Cilvēkkapitāls (*Human Capital*)

- Interneta lietotāji (2.a.1 *Internet Users*)
- Pamata digitālās prasmes (2.a.2 *Basic Digital Skills*)
- Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju speciālisti (2.b.1 *ICT Specialists*)
- Zinātnes, tehnoloģiju, inženierzinātņu un matemātikas (*STEM – science, technology, engineering and mathematics*) absolventi (2.b.2 *STEM Graduates 20-29 years old*)

3 – Interneta lietošana (*Use of Internet*)

- Ziņas (3a1 *News*)
- Mūzika, video, spēles (3a2 *Music, Videos and Games*)
- Video pēc pieprasījuma (3a3 *Video on Demand*)
- Video zvani (3b1 *Video Calls*)
- Sociālie tīkli (3b2 *Social Networks*)
- Banku pakalpojumi (3c1 *Banking*)
- Iepirkšanās (3c2 *Shopping*)

4 – Digitālo tehnoloģiju integrācija (*Integration of Digital Technology*)

- Elektroniskā informācijas apmaiņa (4a1 *Electronic Information Sharing*)
- Radiofrekvenciālā identifikācija (RFID) (4a2 *RFID*)
- Sociālie plašsaziņas līdzekļi (4a3 *Social Media*)
- E-rēķini (4a4 *eInvoices*)
- Mākonis (4a5 *Cloud*)
- MVU, kas pārdod tiešsaistē (4b1 *SMEs Selling Online*)
- E-komercijas apgrozījums (4b2 *E-commerce Turnover*)
- Pārdošana tiešsaistē pāri robežām (4b3 *Selling Online Cross-border*)

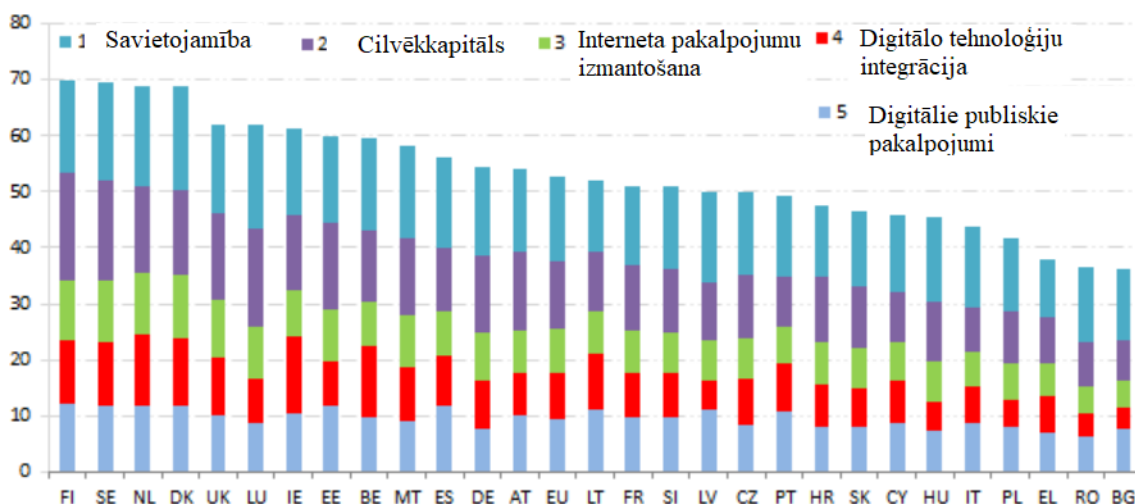
5 – Digitālie publiskie pakalpojumi (*Digital Public Services*)

- E-pārvaldes lietotāji (5a1 *eGovernment Users*)
- Automātiski daļēji aizpildītas veidlapas (5a2 *Pre-filled Forms*)
- Tiešsaistes pakalpojumu pilnīgums (5a3 *Online Service Completion*)
- Digitālie publiskie pakalpojumi uzņēmumiem (5a4 *Digital Public Services for Businesses*)
- Atvērtie dati (5a5 *Open Data*)
- E-veselības pakalpojumi (5b1 *eHealth Services*)

⁸³ Eiropas Komisija (2019d) DESI composite index [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020.gada 28.septembrī]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>

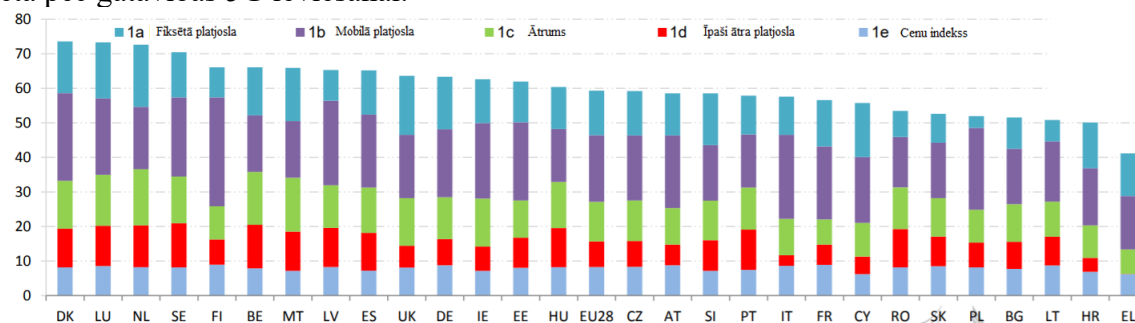
2.2.1. DESI Latvijas rādītāji

Pēc DESI 2020. gada rezultātiem Latvija kopumā ieņem 17. vietu 28 ES dalībvalstu vidū ar digitalizācijas līmeni nedaudz zem ES vidējā līmeņa (skat. 2.11. attēlu). Izvērtējot Latvijas sniegumu no 2014. gada, Latvija ir panākusi ievērojamu progresu digitālo publisko pakalpojumu jomā, kā arī savienojamības dimensijā. Tomēr iedzīvotāju digitālo prasmju līmenis ir zems, tāpat zema ir arī digitālo tehnoloģiju izmantošana uzņēmumos.

2.11. attēls. DESI rādītāji ES 2020. gadā, EK.⁸⁴

Analizējot Latvijas sniegumu pa komponentiem, komponentā “Savienojamība” Latvija ieņem 8. vietu ES, līdzīgi kā 2018. gadā. Apskatot detāli šī komponenta pozīcijas, zemu vietu Latvija ieņem fiksētajā platjoslā (22. vieta), ko kompensē mobilās platjoslas pieejamība (6. vieta). Daudzi lieto Latvijā pieejamo īpaši ātrdarbīgo platjoslas pieslēgumu (8. vieta). Platjoslas cenu indekss Latvijā ir ES vidējās vērtības līmenī (10. vieta). Jāuzsver, ka Latvija atrodas 3. vietā pēc gatavības 5G ieviešanai.

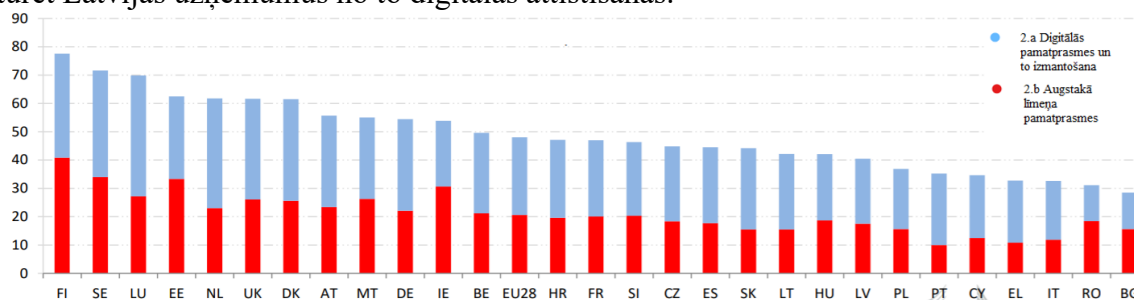
2.12. attēls. DESI rādītāji ES 2020. gadā: komponents “Savienojamība” EK.⁸⁵

Komponentā “Cilvēkkapitāls” Latvija 2018. gadā ieņem 21. vietu ES, tāpat kā iepriekšējā gadā, atpaliekot no ES vidējā līmeņa. Dati rāda, ka palielinās interneta izmantotāju skaits,

⁸⁴ Eiropas Komisija (2020), Shaping Europe’s Digital Future [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 18. oktobrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf

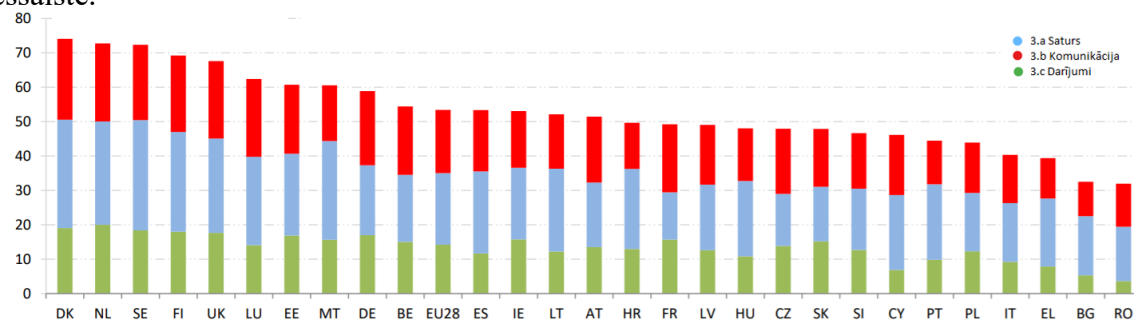
⁸⁵ Eiropas Komisija (2020), Shaping Europe’s Digital Future [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 18. oktobrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf

tomēr 52 % iedzīvotāju nav digitālo pamatprasmju. IKT speciālistu skaits ir stabils, taču joprojām tas ir mazāks par ES vidējo rādītāju. Latvijā ir mazs absolventu skaits *STEM* jomās (fizika, ķīmija, matemātika, informātika, dabaszinātnes, inženierzinātnes). Tas potenciāli var atturēt Latvijas uzņēmumus no to digitālas attīstīšanas.

2.13. attēls. DESI rādītāji ES 2020. gadā: komponents “Cilvēkkapitāls”, EK.⁸⁶

Latvija atbilstoši DESI komponentam “Interneta pakalpojumu izmantošana” 2018. gadā ieņem 17. vietu ES. Latvijas iedzīvotāji internetbankas izmanto vairāk nekā vidēji ES (14. vieta). Arvien vairāk iedzīvotāju izmanto sociālos tīklus (74 %), pārsniedzot ES vidējo rādītāju (65 %). Dati rāda, ka tikai nedaudz vairāk nekā puse interneta lietotāju (53 %) iepirkušies tiešsaistē.

2.14. attēls. DESI rādītāji ES 2020. gadā: komponents “Interneta pakalpojumu izmantošana”, EK.⁸⁷

Analizējot sīkāk komponenta “Interneta pakalpojumu izmantošana” rādītājus, jāsecina, ka interneta lietotāju īpatsvars Latvijas iedzīvotāju vidū joprojām pārsniedz ES vidējo rādītāju – īpaši augstāks par vidējo ir internetbankas lietotāju īpatsvars (79 %, kas Latviju ierindo 6. vietā ES), taču iecienīti ir arī citi interneta pakalpojumi – ziņu lasīšana (84 %), mūzikas klausīšanās, video skatīšanās vai spēļu spēlēšana (76 %) un sociālo tīklu izmantošana (74 %). Savukārt iepirkšanās tiešsaistē ir salīdzinoši mazāk populāra.

2.2.2. Interneta pakalpojumu un e-komercijas izmantošana Latvijā pēc DESI datiem

2.1. tabula

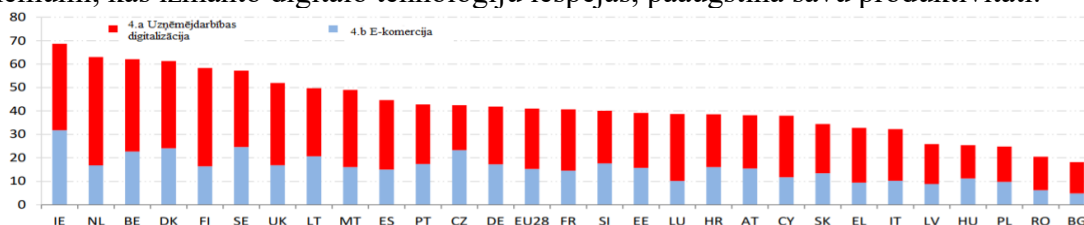
⁸⁶ Eiropas Komisija (2020), Shaping Europe’s Digital Future [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 18. oktobrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf

⁸⁷ Eiropas Komisija (2020), Shaping Europe’s Digital Future [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 18. oktobrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf

DESI rādītāju analīze: komponents “Interneta pakalpojumu izmantošana”, EK⁸⁸

Rādītājs	Latvija		ES	
	DESI 2020		DESI 2019	DESI 2020
	vērtība	vieta	vērtība	vērtība
3.a.1 Cilvēki, kuri nekad nav izmantojuši internetu (privātpersonas, %)	13 % ↓ 2018	14	16 % 2017	11 % 2018
3.a.2 interneta lietotāji (privātpersonas, %)	81 % ↑ 2018	15	78 % 2017	83 % 2018
3.b.1. Ziņas (% interneta lietotāju)	84 % → 2017	11	84 % 2017	72 % 2017
3.b.2 Mūzika, video un spēles (% interneta lietotāju)	76 % ↓ 2017	20	77 % 2017	81 % 2018
3.b.3 Pieprasījumuvideo (% interneta lietotāju)	15 % → 2018	20	15 % 2016	31 % 2018
3.b.4 Videozvani (% interneta lietotāju)	62 % ↓ 2018	6	51 % 2017	49% 2018
3.b.5 Sociālie tīkli (% interneta lietotāju)	74 % → 2018	12	74 % 2017	65 % 2018
3.b.6 Profesionālie sociālie tīkli (% interneta lietotāju)	7 % → 2017	24	7 % 2017	15 % 2017
3.b.7 Mācību kursa apgūšana tiešsaistē (% interneta lietotāju)	5 % → 2017	24	5 % 2017	9 % 2017
3.b.8 Konsultācijas un balsošana tiešsaistē (% interneta lietotāju)	6 % → 2017	18	6 % 2017	10 % 2017
3.c.1 Banku pakalpojumi (% interneta lietotāju)	79 % ↑ 2018	6	75 % 2017	64 % 2018
3.c.2 Iepirkšanās (% interneta lietotāju)	53 % ↓ 2018	20	55 % 2017	69 % 2018
3.c.3 Pārdošana tiešsaistē (% interneta lietotāju)	11 % ↑ 2018	22	10 % 2017	23 % 2018

Komponentā “Digitālo tehnoloģiju integrācija” Latvija 2019. gadā ieņem 24. vietu, kas ir par vietu zemāk nekā 2018. gadā. Uzņēmumu īpatsvars, kas iegādājas vismaz vienu no tādiem pakalpojumiem kā mākoņdatošana, datu bāzu mitināšana, grāmatvedības lietotnes utt., ir tikai 11 %. Dati rāda, ka ļoti maz MVU izmanto elektroniskos pārdošanas kanālus. Uzņēmumi, kas izmanto digitālo tehnoloģiju iespējas, paaugstina savu produktivitāti.

2.15. attēls. DESI rādītāji ES 2020. gadā: komponents “Digitālo tehnoloģiju integrācija”, EK.⁸⁹

⁸⁸ Eiropas Komisija (2020), Shaping Europe’s Digital Future [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020.gada 18.oktobrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf

⁸⁹ Eiropas Komisija (2020) Shaping Europe’s Digital Future [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020.gada 18.oktobrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf

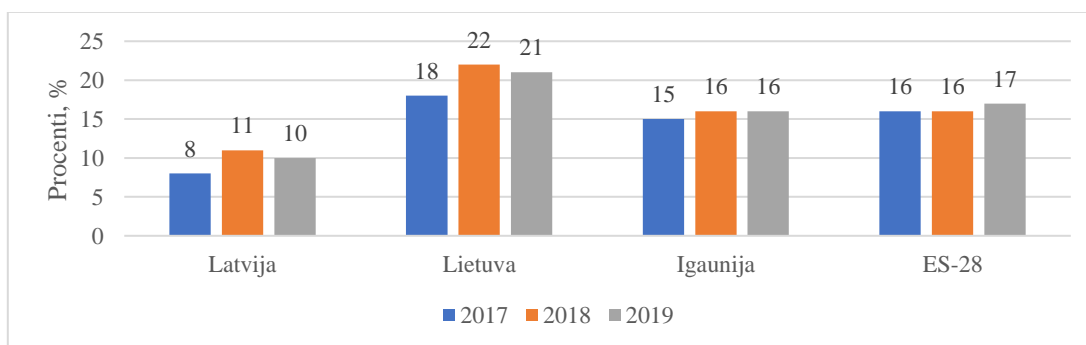
Analizējot detalizēti komponentu “Digitālo tehnoloģiju integrācija”, jāsecina, ka situācijas uzlabošanās šajā komponentā ir ietekmējuši uzņēmumi, kas iegādājušies mākoņdatošanas pakalpojumus, un uzņēmumi, kas pieņēmuši elektronisku informācijas koplietošanu. Par 1 procentpunktu, sasniedzot 10 %, samazinājies to MVU īpatsvars, kas izmanto elektroniskos pārdošanas kanālus, tādējādi palielinot atšķirību no ES vidējā rādītāja (17 %). Būtiski ir samazinājies 2020. gadā e-komercijas apgrozījums (-4 procentpunkti, sasniedzot vien 5 %) (Eiropas Komisija, 2020d).

2.2. tabula

DESI rādītāju analīze: komponents “Digitālo tehnoloģiju integrācija”, EK 2020⁹⁰

Rādītājs	Latvija		ES	
	DESI 2020		DESI 2019	
	vērtība	vieta	vērtība	vērtība
4.a.1 Elektroniskā informācijas apmaiņa (uzņēmumi, %)	25 % → 2017	24	25 % 2017	34 % 2017
4.a.2 Sociālie plašsaziņas līdzekļi (uzņēmumi, %)	13 % → 2017	25	13 % 2017	21 % 2017
4.a.3 Lielie dati (uzņēmumi, %)	8 % 2017	23	n/a 2016	12 % 2018
4.a.4 Mākoņpakalpojumi (uzņēmumi, %)	11 % ↑ 2018	24	9 % 2017	18 % 2018
4.b.1 MVU, kas pārdod tiešsaistē (MVU, %)	10 % ↓ 2018	25	11 % 2017	17 % 2018
4.b.2 E-komercijas apgrozījums (MVU apgrozījums, %)	5 % ↓ 2018	24	9 % 2017	10 % 2018
4.b.3 Pārdošana tiešsaistē pāri robežām (MVU, %)	5 % → 2018	25	5 % 2017	8 % 2017

Patlaban salīdzinoši maz uzņēmumu nodarbojas ar pārdošanu tiešsaistē pāri robežām (5 %). Augstās piegādes izmaksas ir galvenais šķērslis, ar ko nākas saskarties uzņēmumiem, kuri vēlas tiešsaistē pārdot preces klientiem citās ES valstīs (Eiropas Komisija, 2020d).

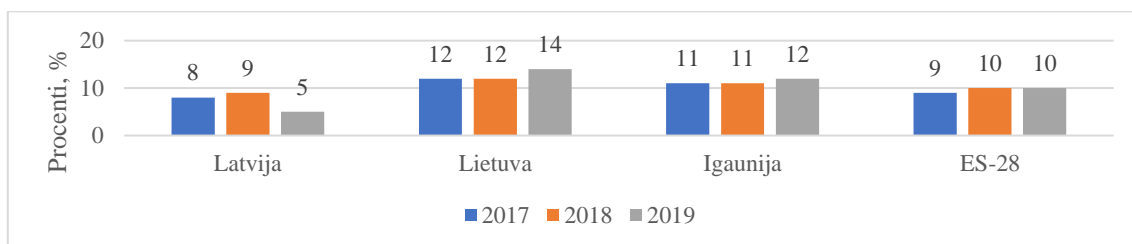

2.16. attēls. MVU īpatsvars Baltijas valstīs un vidēji ES 28, kas pārdod tiešsaistē 2017.–2019. gadā, % EK 2019⁹¹.

⁹⁰ Eiropas Komisija (2020), Shaping Europe’s Digital Future [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 18. oktobrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf

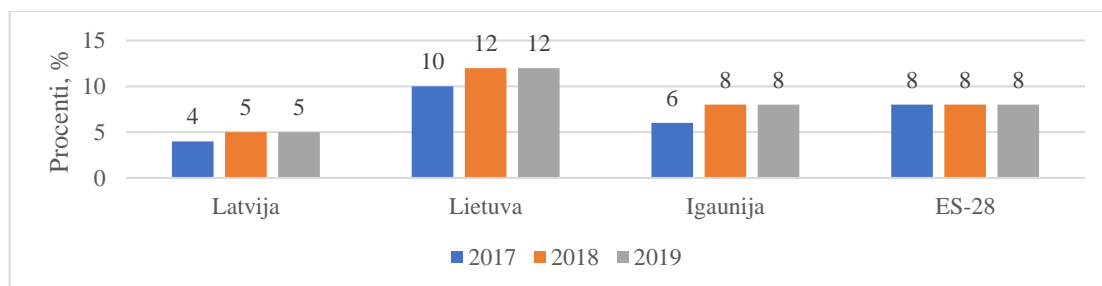
⁹¹ Eiropas Komisija (2020), Shaping Europe’s Digital Future [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 18. oktobrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf

Pēc DESI komponenta “Digitālo tehnoloģiju integrācija” pozīcijas “MVU, kas pārdod tiešsaistē (MVU, %)” rādītājiem Baltijas valstīs, jāsecina, ka Lietuvā ir vislielākais MVU skaits, kas pārdod savu produkciju tiešsaistē, turklāt šis īpatsvars ir turējies samērā augsts laika gaitā – 2017. gadā 18 % MVU pārdeva tiešsaistē, 2019. gadā šis rādītājs pieauga līdz 21 %. Turklāt tikai Lietuvā šis rādītājs pārsniedz vidējo ES līmeni. Igaunijā ir augstāki rādītāji nekā Latvijā, kopumā MVU īpatsvars pieaudzis no 15 % 2017. gadā līdz 16 % 2019. gadā. Diemžēl Latvijā rādītāji ir viszemākie – no 8% 2017. gadā sasniegti 10 % 2019. gadā.

2.17. attēls. E-komercijas apgrozījums MVU Baltijas valstīs un vidēji ES 28, kas pārdod tiešsaistē 2017.–2019.gadā, %, EK⁹².

Analizējot rādītājus pozīcijā “E-komercijas apgrozījums (MVU apgrozījums, %),” jāsecina, ka arī šajā ziņā Lietuvai ir visaugstākie panākumi – 2017. gadā e-komercijas apgrozījums bija 12 % no kopējā MVU apgrozījuma, savukārt 2019. gadā – 14%. Arī Igaunijā e-komercijas apgrozījums kopējā MVU apgrozījumā ir pieaudzis no 11% 2017. gadā līdz 12%. 2019. gadā; gan Lietuvā, gan Igaunijā šis rādītājs ir virs vidējā ES līmeņa. Diemžēl Latvija atpaliek no vidējā ES līmeņa, kopumā e-komercijas apgrozījuma īpatsvars ir svārstījies pēdējo gadu laikā, saniedzot 5 % vērtību 2019. gadā.

2.18. attēls. MVU pārdošana tiešsaistē pāri robežām Baltijas valstīs un vidēji ES 28, kas pārdod tiešsaistē 2017.–2019. gadā, %, EK⁹³.

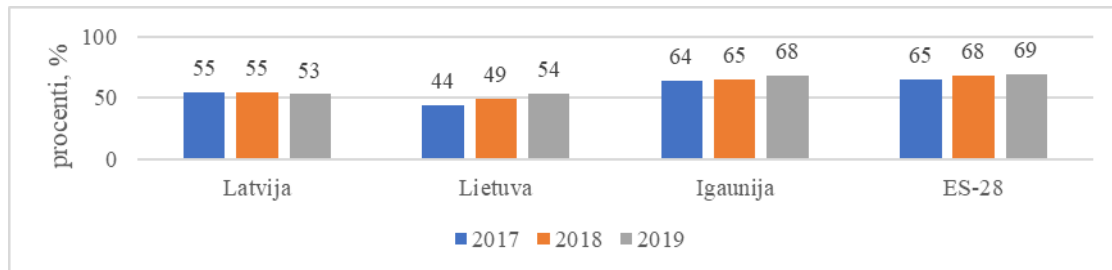
Pēc rādītāju analīzes pozīcijā “Pārdošana tiešsaistē pāri robežām (MVU, %)” jāsecina, ka pastāv būtiskas atšķirības starp Baltijas valstīm. Lietuvā ir ļoti augsti rezultāti arī ES līmenī, jau 2017. gadā šis rādītājs bija 10 %, sasniedzot 12 % 2019. gadā. Igaunijā arī pieaug MVU īpatsvars, kas pārdod tiešsaistē ārpus robežām – no 6% 2017. gadā līdz 8 % 2019. gadā, sasniedzot vidējo ES līmeni 2018. gadā. Latvijā šis rādītājs uz pārējo Baltijas valstu fona ir ļoti zems – tas nedaudz pieauga no 4 % 2017. gadā līdz 5 % 2019. gadā.

⁹² Eiropas Komisija (2020), Shaping Europe’s Digital Future [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 18. oktobrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf

⁹³ Eiropas Komisija (2020), Shaping Europe’s Digital Future [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 18. oktobrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf

2.2.4. E-komercijas izmantošana iedzīvotāju sektorā Baltijā pēc DESI datiem

Tikai nedaudz vairāk par pusi (53 %) 2019. gadā interneta lietotāju norādīja, ka ir iepirkušies tiešsaistē (ES tie ir 69 %). Šis aspekts ir ļoti svarīgs, analizējot e-komercijas attīstību Latvijā.

2.19. attēls. Iedzīvotāju īpatsvars Baltijas valstīs un vidēji ES 28, kas ir iepirkušies internetā 2017.–2019. gadā, % EK.

Ja salīdzina datus par Baltijas valstu iedzīvotāju īpatsvaru, kas iepērkoties lieto internetu, jāsecina, ka Igaunijā ir vislielākais iedzīvotāju īpatsvars, kas iepērkas internetā (tas ir līdzvērtīgi vidējam ES līmenim). Lietuvai ir vērojama augšupejoša tendence pēdējos gados, sasniedzot 55 % 2019. gadā. Latvijā iedzīvotāju skaits, kas iepērkas internetā, pēdējo gadu laikā būtiski nemainās un 2019. gada dati parāda, ka šajā jomā atpaliekam gan no Igaunijas, gan Lietuvas.

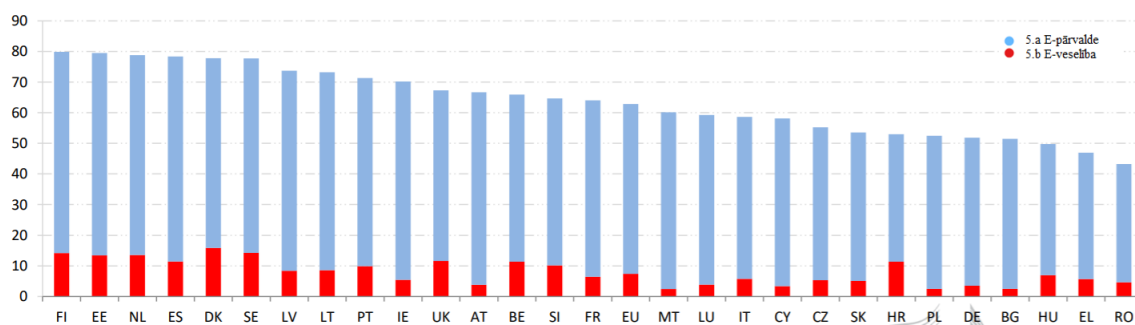
Latvija pagaidām nav izstrādājusi visaptverošu stratēģiju uzņēmumu digitalizācijai. Tomēr ir sagatavotas vairākas iniciatīvas, kas sekmē “Rūpniecība 4.0” (Industry 4.0) izveidi, kā piemēri minami: izmēģinājuma projekts inženiertehniskajā nozarē, kas veicina izpratni par koncepciju “Rūpniecība 4.0”; līdzdalība Interreg projektā “DIGINNO”, kurā iecerēts paātrināt rūpniecības digitalizāciju Baltijas jūras reģionā; kā arī Interreg projekts “SKILLS+”, kura mērķis ir veicināt tādu valsts politiku, kas sekmē IKT prasmju apgūšanu MVU vidū lauku apvidos (Eiropas Komisija, 2019e)⁹⁴.

Tehnoloģiju pārneses programmā paredzēts arī atbalsts inovācijas vaučeru izmantošanai. Inovācijas vaučeru mērķis ir atbalstīt inovācijas darbības MVU vidē, sniedzot tiem atbalstu pētniecības un izstrādes ārpakalpojumu izmantošanai, kas tiem ļautu ieviest jaunus vai būtiski uzlabotus produktus vai tehnoloģijas. Visaptverošas stratēģijas pieņemšana varētu palīdzēt uzlabot digitālo pāreju tautsaimniecībā, piemēram, MVU un iedzīvotājiem nodrošinot plašāku piekļuvi daudz lielākam tirgum (Eiropas Komisija, 2019b).

2.2.5. Publisko pakalpojumu izmantošana pēc DESI datiem

DESI komponentā “Digitālie publiskie pakalpojumi, e-pārvalde” Latvija 2019. gadā ieņem 7. vietu ES, nodrošinot kāpumu par vienu vietu, salīdzinot ar 2018. gadu. Latvijā arvien vairāk tiek izmantoti e-pakalpojumi, panākts kāpums par 4 %. Jāizceļ, ka atvērto datu jomā Latvija ir virs vidējā ES līmeņa. Īpaši augsti Latvija ir novērtēta automatiski daļēji aizpildītu veidlapu jomā (4. vieta) un e-recepšu jomā (8. vieta).

⁹⁴ Eiropas Komisija (2019e), Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss (DESI) 2019, ziņojums par Latviju [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gad 25. oktobrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=59995

2.20. attēls. DESI rādītāji ES 2020. gadā: komponents “Digitālie publiskie pakalpojumi, e-pārvalde” EK⁹⁵.

Izvērtējot Latvijas DESI rādītājus, VARAM ir sagatavojusi virkni priekšlikumu, lai uzlabotu valsts sniegumu turpmākajos gados:

- Aizsardzības ministrijai un Ārlietu ministrijai jāpalielina atvērto datu pieejamība;
- Izglītības un zinātnes ministrijai, Kultūras ministrijai un Centrālās statistikas pārvaldei jāsniedz priekšlikumi datu vākšanas metodikas uzlabošanai;
- Ekonomikas ministrijai jāinformē uzņēmēji par digitālo risinājumu iespējām ikgadējā forumā “Atbalsts uzņēmējiem”;
- LIKTA jānodrošina apmācību projekti “Mazo un mikro komersantu apmācības inovāciju un digitālo tehnoloģiju attīstībai Latvijā” un “IKT profesionāļu apmācības inovāciju veicināšanai un nozares attīstībai”;
- LIKTA arī jānodrošina labās prakses pārņemšana IKT jomas risinājumos klasteru programmā – apmācības, zināšanu pārneses sekmēšanu u. c. pasākumus;
- Valsts kancelejai arī turpmāk jānodrošina projekti e-pārvaldes veicināšanai (LR VARAM, 2018)⁹⁶.

Kā 2019. gada sasniegumu digitalizācijas jomā varētu uzsvērt komunikācijas un mācību programmu “Mana Latvija.lv! Dari digitāli!”. Latvijā 2018. gada aprīlī sākās šī trīsgadīgā visaptverošā komunikācijas un mācību programma, kuras mērķis ir mudināt iedzīvotājus izmantot e-pārvaldes pakalpojumus un informēt cilvēkus par tiešsaistē pieejamiem pakalpojumiem un eID kartes priekšrocībām. (Eiropas Komisija, 2019e)⁹⁷.

2.3. tabula

Priekšlikumi DESI noteiktu komponentu rādītāju uzlabošanai

DESI rādītāji – situācija pēc 2019. gada EK ziņojuma	Priekšlikumi
Komponentā “Savienojamība” Latvija ieņem 8. vietu ES, līdzīgi kā 2018. gadā. Analizējot sīkāk šī komponenta pozīcijas, zemu vietu Latvija ieņem fiksētajā platjoslā (22. vieta), ko kompensē mobilās platjoslas pieejamība (6. vieta) (Eiropas Komisija, 2019d) ⁹⁸ .	Pētījumā “Pētījums par elektronisko sakaru pakalpojumu vienlīdzīgas pieejamības nodrošināšanu visā valsts teritorijā (platjoslas tīkla

⁹⁵ Eiropas Komisija (2019e), Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss (DESI) 2019, ziņojums par Latviju [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gad 25. oktobrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=59995

⁹⁶ VARAM (2018), Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss (DESI) 2018, ziņojums par Latviju [tiešsaiste]: VARAM [skatīts 2020. gada 26. novembrī]. Pieejams: https://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/isp_090818_desi_varam.pdf

⁹⁷ Eiropas Komisija (2019e), Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss (DESI) 2019, ziņojums par Latviju [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gad 25. septembrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=59995

⁹⁸ Eiropas Komisija (2019d) DESI composite index [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020.gada 20.martā]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>

	attīstība)” sniegti priekšlikumi platjoslas piekļuves pakalpojumu attīstībai Latvijā; LR Ekonomikas ministrijai un LR Satiksmes ministrijai izskatīt iespēju turpināt līdzīgu pētījumu īstenošanu.
Komponentā “ Cilvēkkapitāls ” Latvija 2018. gadā ieņem 21. vietu ES, tāpat kā iepriekšējā gadā, atpaliekot no ES vidējā līmeņa. Dati rāda, ka palielinās interneta izmantotāju skaits, tomēr 52 % iedzīvotāju nav digitālo pamatprasmju. IKT speciālistu skaits ir stabils, taču joprojām tas ir mazāks par ES vidējo. Latvijā ir mazs absolventu skaits inženierzinātņu, matemātikas u. c. <i>STEM</i> jomās (Eiropas Komisija, 2019d) ⁹⁹ .	LR Izglītības un zinātnes ministrijai, LR Ekonomikas ministrijai: nodrošināt atbalstu profesionālās pilnveides ietvaros digitālo pamatprasmju attīstībai; LR Izglītības un zinātnes ministrijai: turpināt atbalstīt izglītības programmas <i>STEM</i> jomās.
Komponentā “ Interneta pakalpojumu izmantošana ” 2018. gadā Latvijai 17. vieta ES. Tikai nedaudz vairāk nekā puse interneta lietotāju (53 %) iepirkušies tiešsaistē. Latgalē un Kurzemē ir visvairāk iedzīvotāju, kas neizmanto internetu pirkumu veikšanā – attiecīgi 31,4 % un 31,3 % iedzīvotāju. Iedzīvotāji ar augstāko izglītību veic pirkumus internetā ievērojami biežāk nekā iedzīvotāji ar vidējo vai pamatizglītību, proti, 21,8 % iedzīvotāju ar augstāko izglītību nav veikuši pirkumus internetā, kamēr ar vidējo izglītību šo iedzīvotāju īpatsvars ir 33,2 % un ar pamatizglītību (vai bez skolas izglītības) – 32,1%. Salīdzinoši retāk iepērkas iedzīvotāji vecuma grupā no 55 līdz 64 gadiem – 66,7 % iedzīvotāju šajā grupā iepērkas 1–2 reizes tiešsaistē. Visretāk iepērkas internetā Vidzemē, Latgalē un Zemgalē, proti, 1–2 reizes mēnesī iepērkas 66,4 % Vidzemes iedzīvotāju, 63,1 % Latgales iedzīvotāju un 58,5 % Zemgales iedzīvotāju. Lielākā daļa iedzīvotāju (77 %) atzīst, ka nav saskārušies ar problēmām, pērkot preces internetā. Pārējie iedzīvotāji starp populārākajām problēmām min to, ka piegāde notiek ilgāk nekā gaidīts (13 % iedzīvotāji norāda šo problēmu), ka piegādātas citas preces vai bojātas preces (6,2 % iedzīvotāju), kā arī ārzemju tirgotājs nepārdod preces vai pakalpojumus dzīvesvietas valstī (4,1 % iedzīvotāju). Iedzīvotājiem nav iemaņu, lai sameklētu atbilstošu informāciju par precēm un pakalpojumiem mājaslapā (10,8 %) un arī tas, ka pastāv bažas par	LR Ekonomikas ministrijai: atbalstīt uzņēmējus interneta vietņu nodrošināšanai pirkumu veikšanai tiešsaistē (piemēram, organizējot informatīvu kampaņu attiecībā uz drošiem pirkumiem internetā); LR Ekonomikas ministrijai: nodrošināt atbalstu profesionālās pilnveides ietvaros pamatprasmju attīstībai un nodrošināt atbalstu (mācību veidā) www lapu izveidei, uzturēšanai, kā arī datu aizsardzības prasību nodrošināšanai.

⁹⁹ Eiropas Komisija (2019d), DESI composite index [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 20. martā]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>

maksājumu drošību vai privātuma ievērošanu (11,3 %) (Eiropas Komisija, 2019d) ¹⁰⁰ .	
Komponentā “Digitālo tehnoloģiju integrācija” Latvija 2019. gadā ieņem 24. vietu, kas ir par vienu vietu zemāk nekā 2018. gadā. Uzņēmumu īpatsvars, kas iegādājas vismaz vienu no tādiem pakalpojumiem kā mākoņdatošana, datu bāzu mitināšana, grāmatvedības lietotnes utt., ir tikai 11 %. Dati rāda, ka ļoti maz MVU izmanto elektroniskos pārdošanas kanālus. Uzņēmumi, kas izmanto digitālo tehnoloģiju iespējas, paaugstina savu produktivitāti par 1 procentpunktu, sasniedzot 10 %. Samazinājies to MVU īpatsvars, kas izmanto elektroniskos pārdošanas kanālus, tādējādi palielinot atšķirību no ES vidējā rādītāja (17 %). Būtiski 2019. gadā ir samazinājies e-komercijas apgrozījums (-4 procentpunkti, sasniedzot vien 5 %) (Eiropas Komisija, 2019d) ¹⁰¹ .	
“Pārdošana tiešsaistē pāri robežām (MVU, %)” – Latvijā rādītājs šajā pozīcijā uz pārējo Baltijas valstu fona ir ļoti zems – tas nedaudz pieauga no 4 % 2017. gadā līdz 5 % 2019. gadā. Latvija pagaidām nav izstrādājusi visaptverošu stratēģiju uzņēmumu digitalizācijai (Eiropas Komisija, 2019d). Patlaban salīdzinoši maz uzņēmumu nodarbojas ar pārdošanu tiešsaistē pāri robežām (5 %). Augstās piegādes izmaksas ir galvenais šķērslis, ar ko nākas saskarties uzņēmumiem, kuri vēlas tiešsaistē pārdot preces klientiem citās ES valstīs (Eiropas Komisija, 2019d) ¹⁰² .	LR Ekonomikas ministrijai sadarbībā ar partnerinstitūcijām: izstrādāt visaptverošu stratēģiju uzņēmumu digitalizācijai, kā arī veikt pētījumu par iespējām izstrādāt priekšlikumus piegādes izmaksu samazināšanai preču pārdošanai tiešsaistē klientiem citās ES valstīs.
Par komponenta “Digitālo tehnoloģiju integrācija” rādītāju pozīcijā “MVU, kas pārdod tiešsaistē (MVU, %)” Baltijas valstīs jāsecina, ka Lietuvā ir vislielākais MVU skaits, kas pārdod savu produkciju tiešsaistē, turklāt šis īpatsvars ir bijis samērā augsts laika gaitā – 2017. gadā 18 % MVU pārdeva tiešsaistē, 2019. gadā šis rādītājs pieauga līdz 21% (Eiropas Komisija, 2019d) ¹⁰³ .	
“E-komercijas apgrozījums (MVU apgrozījums, %)” – Latvija atpaliek no vidējā ES līmeņa, kopumā e-komercijas apgrozījuma īpatsvars ir svārstījies pēdējo gadu laikā, saniedzot 5 % vērtību 2019. gadā (Eiropas Komisija, 2019d) ¹⁰⁴ .	

¹⁰⁰ Eiropas Komisija (2019d), DESI composite index [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 20. martā]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>

¹⁰¹ Eiropas Komisija (2019d), DESI composite index [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 20. martā]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>

¹⁰² Eiropas Komisija (2019d), DESI composite index [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 20. martā]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>

¹⁰³ Eiropas Komisija (2019d), DESI composite index [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 20. martā]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>

¹⁰⁴ Eiropas Komisija (2019d), DESI composite index [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 20. martā]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>

<p>Komponentā “Digitālie publiskie pakalpojumi, e-pārvalde” – LIKTA jānodrošina apmācību projekti “Mazo un mikro komersantu apmācības inovāciju un digitālo tehnoloģiju attīstībai Latvijā” un “IKT profesionāļu apmācības inovāciju veicināšanai un nozares attīstībai”. Tāpat LIKTA jānodrošina labās prakses pārņemšana IKT jomas risinājumos klasteru programmā – apmācības, zināšanu pārneses sekmēšanu u.c. pasākumus (Eiropas Komisija, 2019d)¹⁰⁵.</p>	<p>LR Izglītības un zinātnes ministrijai: paredzēt finansējumu mazo un mikro komersantu apmācībām inovāciju un digitālo tehnoloģiju attīstībai Latvijā un IKT profesionāļu apmācībām inovāciju veicināšanai un nozares attīstībai.</p>
---	--

DESI rādītāji ir saistīti ar digitālo transformāciju, savukārt tai ir liela saistība ar attālinātā darba nodrošināšanu un papīra aprites samazināšanu. Šie jautājumi tiek analizēti nākamajā nodaļā.

3. IZAICINĀJUMI DIGITĀLĀS TRANSFORMĀCIJAS VEICINĀŠANAI, ATTĀLINĀTĀ DARBA NODROŠINĀŠANAI UN PĀPĪRA APRITES SAMAZINĀŠANAI

3.1. Esošās situācijas analīze – iedzīvotāju aptaujas rezultāti

Ekonomiskie procesi, jo īpaši Covid-19 pandēmijas apstākļos, ir transformējuši nozares un radījuši izaicinājumus. Nodaļā ietverts apkopojums, balstoties uz politikas plānošanas dokumentu analīzi un īstenotās aptaujas rezultātiem.

Aptaujā piedalījās 1016 respondenti, no kuriem vairāk nekā 1000 bijuši nodarbināti attālināti vairāk nekā vienu mēnesi. Aptaujātie bija vismaz 25 gadus veci, kā arī pārstāvēja visus Latvijas reģionus – 32 % aptaujas respondentu bija norādījuši, ka ir no Rīgas, savukārt 68 %, ka no citām Latvijas vietām; bija pārstāvētas Latvijas pilsētas Jelgava, Jūrmala, Jēkabpils, Liepāja, Ventspils, Daugavpils, Rēzekne un Valmiera. Visiem aptaujātajiem bija vismaz vidējā izglītība, 40 % respondentu – augstākā izglītība.

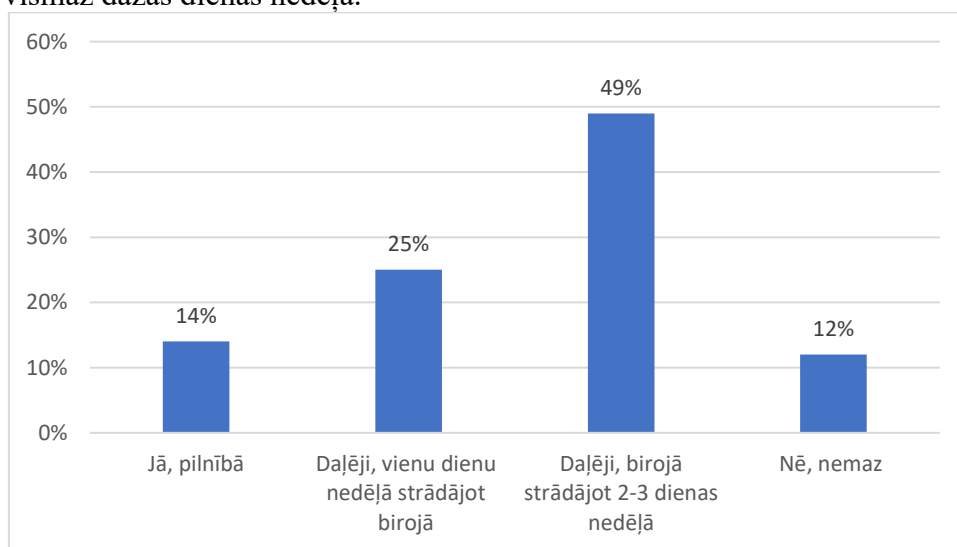
Aptaujas mērķis bija izpētīt respondentu pieredzi un viedokli attiecībā uz attālināto darbu. Tā 43 % respondentu norādīja, ka bija strādājuši attālināti vismaz vienu mēnesi. Šie cilvēki sniedza savus viedokļus attiecībā uz attālinātā darba piemērošanu.

No aptaujātajiem 21 % respondentu pievienojās vai drīzāk pievienojās apgalvojumam, ka attālinātā darba rezultātā viņiem samazinājās izlietotā papīra apjoms.

Respondenti pārstāvēja šādas jomas: Uzņēmuma vadība; Valsts, pašvaldību institūciju vadība; Finanšu, grāmatvedības vai uzskaites joma; Juridiskā joma; Pārdošanas, mārketinga un līdzīgas jomas; Ražošanas joma; Transporta, loģistikas joma; Personālvadība, administrācijas, lietvedības un citas atbalsta funkcijas; Valsts pārvaldes, aizsardzības vai obligātās sociālās apdrošināšanas jomas speciālists; IT jomas darbi, programmēšana, datorsistēmu uzturēšana; Inženiera vai arhitekta pienākumi; Celtnieka vai remontdarbu veicēja pienākumi; Darba aizsardzības joma; Iekārtu operatora vai tehniskā speciālista pienākumi; Rūpnieciskās ražošanas vai amatniecības darbi; Lauksaimniecības, zivkopības, mežsaimniecības darbu

¹⁰⁵ Eiropas Komisija (2019d), DESI composite index [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 20. martā]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>

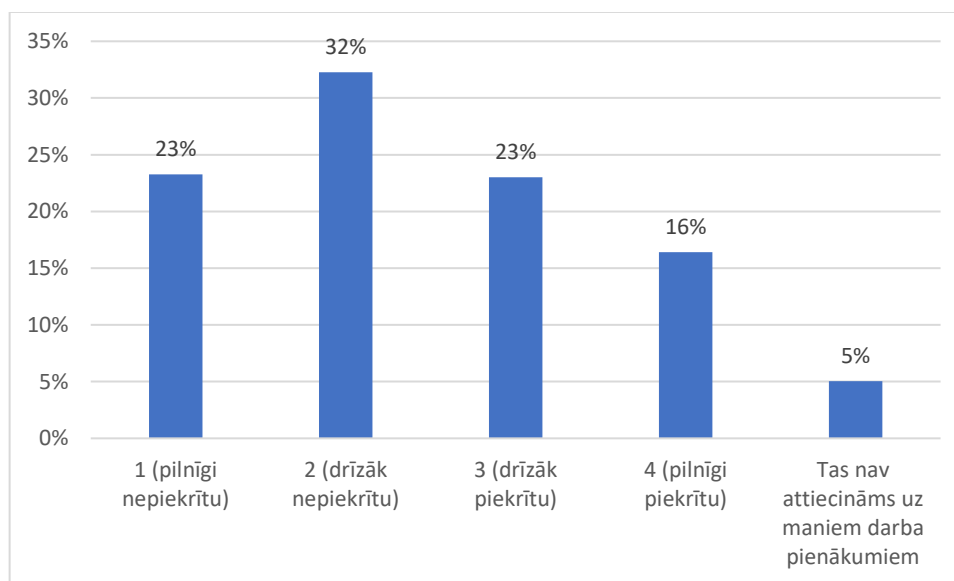
veicējs; Pētniecības un attīstības joma; Izglītības un mācību, bibliotēku vai arhīva speciālista jomas; Veselības vai sociālās aprūpes speciālista joma; Saimniecības, ēku vai komunikāciju uzturēšana, u.c. jomas. Aptaujā tika secināts, ka lielākā daļa respondentu vēlētos strādāt attālināti vismaz dažas dienas nedēļā.

Avots: 2020. gada aptaujas rezultāti, n=378.

3.1. attēls. Respondentu atbildes uz jautājumu “Vai Jūs vēlētos strādāt attālināti”.

Šos datus apliecina arī aptaujas jautājums par to, vai respondenti vēlētos atsākt strādāt birojā.

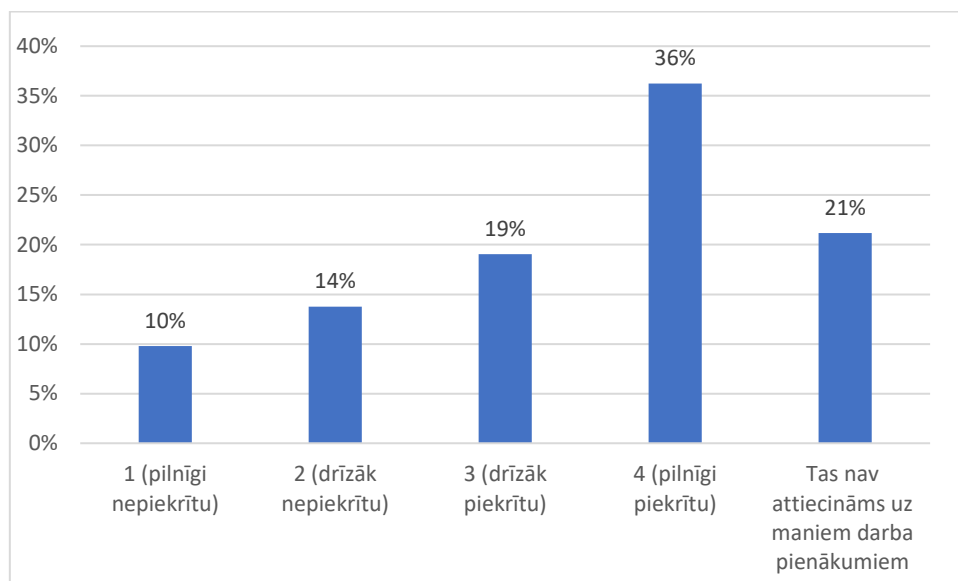
Avots: 2020. gada aptaujas rezultāti, n=378.

3.2. attēls. Respondentu atbildes uz jautājumu “Es vēlos ātrāk atsākt strādāt birojā”.

Saskaņā ar Lielbritānijā veiktu pētījumu vidējais biroja darbinieks Lielbritānijā dienā patērē līdz 45 papīra lapām, no tām divas trešdaļas var klasificēt kā nevajadzīgas¹⁰⁶. Domājams, ka līdzīgas tendences pastāv arī Latvijā. Aptaujas rezultātā vairāk nekā 50 % respondentu

¹⁰⁶ 6 simple ways to reduce paper waste from your daily work life (2020). [skatīts 2020.gada 20.martā]. Pieejams: <https://www.docusign.co.uk/blog/6-ways-reduce-paper-waste-from-work>

atzina, ka attālinātā darba laikā ir samazinājies vai drīzāk samazinājies izlietotā papīra apjoms. Papildu valstiska līmeņa pasākumi varētu veicināt vēl lielāku papīra aprites samazinājumu.

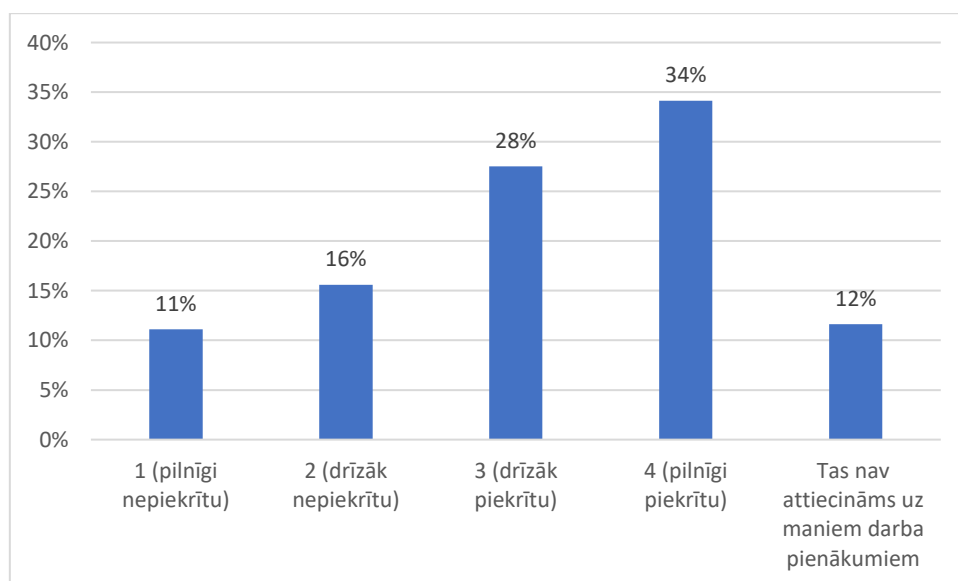

Avots: 2020. gada aptaujas rezultāti, n=378.

3.3. attēls. Respondentu atbildes uz jautājumu “Samazinājās manis izlietotā papīra apjoms”.

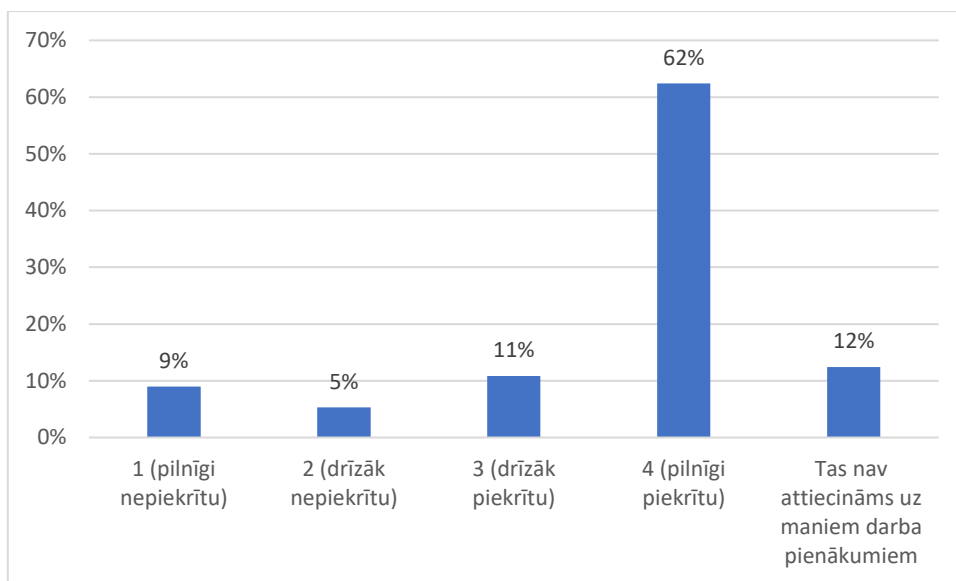
Atvērtο jautājumu ietvaros respondenti arī norādījuši, ka Klientu vadības sistēmas (CRM) ieviešanas rezultātā (7 administrācijas darbinieki) aprēķināts ietaupījums 3000 EUR mēnesī, ieviešot digitalizētu darbību. Līdz ar to digitalizācijas procesi nepārprotami ir jāturpina, ieviešot finansiāli izdevīgus risinājumus.

Saskaņā ar aptaujas rezultātiem lielākajai daļai respondentu bija nodrošināta pieeja arī specifiskām IT sistēmām, institūcijas iekšējiem serveriem, kā arī mākoņskaitļošanas pakalpojumiem (cloud).

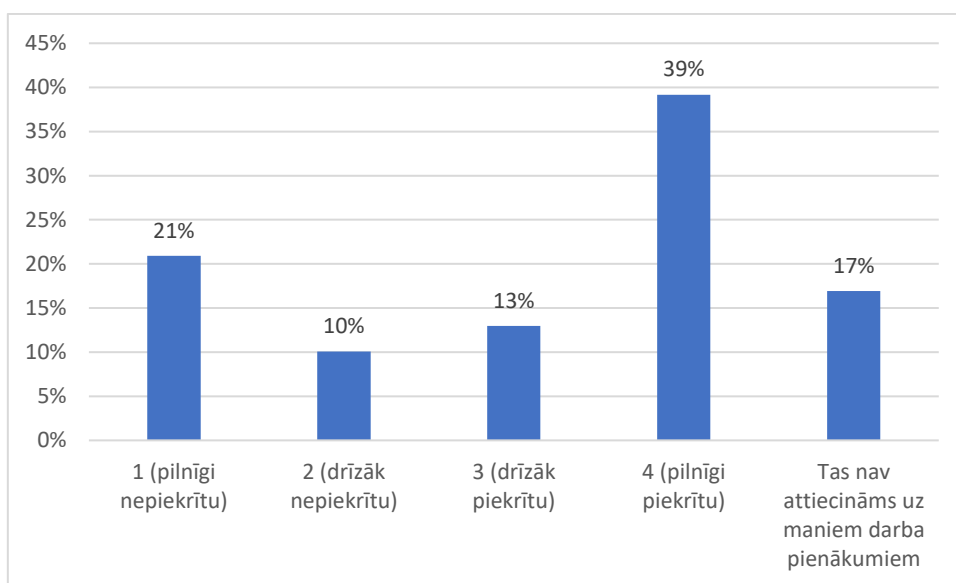
Avots: 2020.gada aptaujas rezultāti, n=378

3.4. attēls. Respondentu atbildes uz jautājumu “Attālinātajā darbā izmantoju specifiskas IT sistēmas”.

Avots: 2020. gada aptaujas rezultāti, n=378.

3.5. attēls. Respondentu atbildes uz jautājumu “Man tika nodrošināta pieeja institūcijas iekšējiem serveriem”.

Avots: 2020. gada aptaujas rezultāti, n=378.

3.6. attēls. Respondentu atbildes uz jautājumu “Es izmantoju mākoņskaitļošanas pakalpojumu (cloud)”.

Papildu kvantitatīvajiem novērtējumiem respondenti snieguši daudzus ieteikumus attiecībā uz attālinātā darba priekšrocībām un trūkumiem, kā arī iespējām attālinātā darba veicināšanai (pielikums). Tie snieguši būtisku ieguldījumu vadlīniju izstrādē attālinātā darba veicināšanai.

Secinājumi par papīra aprites mazināšanu un digitālo rīku izmantošanu no iedzīvotāju aptaujas rezultātiem:

– 55 % procenti respondentu apliecināja, ka attālinātā darba apstākļos viņiem samazinājās papīra dokumentu apmērs. Par to liecina arī dati, ka tikai 30 % respondentu attālinātā darba apstākļos ir nepieciešams printeris;

- lai nodrošinātu darbinieku nepieciešamo kompetenci attālinātā darba apstākļos, kad palīdzību nespēj sniegt kolēģi vai vadītājs, ir nepieciešams nepārtraukti pilnveidot darbinieku prasmes un zināšanas;
- respondenti nepārprotami uzsvēra uzņēmuma gatavību attālināti nodrošināt piekļuvi uzņēmuma informatīvajiem resursiem, izmantojot mākoņskaitļošanas un cita veida digitālos rīkus un programmas.

Viedokļu detalizētai izziņai tika intervēti eksperti, kuri saistīti ar attālinātā darba nodrošināšanu institūcijās un digitalizācijas attīstību. Interviju pārskats sniegts nākamajā apakšnodaļā.

3.2. Iespējas digitalizācijas veicināšanai un papīra aprites samazināšanai: valsts institūciju savstarpējā sadarbībā un sadarbībā ar juridiskām un privātpersonām

Situācijas detalizētai izpētei tika veiktas ekspertu intervijas. Intervijām tika izvēlēti pārstāvji no valsts institūcijām, kas veiksmīgi īstenojušas pāreju uz digitalizāciju un papīra aprites samazināšanu, kā nozares uzņēmumiem, kas saistīti ar digitalizācijas un īpaši e-rēķinu ieviešanu. Tāpat intervija tika veikta ar Latvijas Republikas Grāmatvežu asociācijas (LRGA) pārstāvjiem par jaunā grāmatvedības likuma normām.

Situāciju Uzņēmumu reģistra pārējā uz digitalizāciju raksturoja galvenā valsts notāre Guna Paidere, Valsts kases Klientu apkalpošanas un pakalpojumu attīstības departamenta direktors Mārtiņš Prikulis, LRGA priekšsēdētāja vietniece Ilze Palmbaha. Tika intervēts AS “Unifiedpost Latvia” produktu vadītājs Andis Gulbis, SIA “Briox” speciāliste digitalizācijas jautājumos Ilona Strode. Konkrēto uzņēmumu pārstāvji tika izvēlēti, jo AS “Unifiedpost” savus pakalpojumus Latvijas tirgū piedāvā vairāk nekā 20 gadus. Ar zīmoliem “Itella”, “OpusCapita” un “Fitek” uzņēmums kļuva par vadošo finanšu procesu automatizācijas pakalpojumu sniedzēju gan valsts sektoram, gan uzņēmumiem. Šobrīd uzņēmums “Unifiedpost Group” sastāvā izaudzis par vienu no lielākajiem finanšu tehnoloģiju uzņēmumiem Eiropā, aptverot vairāk nekā 15 valstis. Kopš 2020. gada 22. septembra uzņēmums iekļauts *Euronext Brussels* sarakstā. Savukārt SIA “Briox Latvia” ir Zviedrijas uzņēmuma “Briox AB” meitas uzņēmums Latvijā. *Briox* ir mākoņdatēta finanšu un grāmatvedības sistēma, kas ir lokalizēta atbilstoši Latvijas likumdošanas prasībām sadarbībā ar profesionāliem nodokļu konsultantiem, kā arī tiek nodrošināts neierobežots bezmaksas klientu atbalsts latviešu valodā.

Interviju laikā eksperti apliecināja, ka digitalizācija un papīra aprites samazināšana ir bijusi vairāku valsts un institūciju dienaskārtībā jau vairākus gadus.

Valsts kase no 2020. gada marta nodrošina klientu apkalpošanu tikai attālinātā formā. E-rēķinu sistēmu regulē Eiropas normatīvais regulējums par e-rēķinu standartu. Publiskajos iepirkumos pasūtītājam ir pienākums pieņemt e-rēķinu, ja piegādātājs to sagatavojis atbilstoši standartam. Saskaņā ar Eiropas Komisijas pētījumu, Latvija ir vienā no pirmajām vietām digitalizācijā e-pakalpojumu izmantošanā (“Latvijā ir veikti būtiski uzlabojumi digitālo publisko pakalpojumu jomā un krietni pārsniegts Eiropas Savienības (ES) dalībvalstu vidējais rādītājs, pateicoties aktīvai e-pārvaldes risinājumu izmantošanai un atvērto datu pieejamībai valsts datu portālā, tas ļauj piekļūt valsts pārvaldes datu kopām un metadatiem un savienot tos ar citām datu kopām”) (Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2021.–2017.gadam), turklāt attīstība turpinās.

Grāmatvedības likumā, kas tiek virzīts pieņemšanai, ir iestrādāts un pamatots termins – strukturēts elektroniskais rēķins, kas ir mašīnlasāms dokuments. Valsts kase bija pirmā institūcija, kas uzsāka strukturētu elektronisko rēķinu pieņemšanu valsts sektorā, tomēr valsts pārvaldē ne visi ir gatavi izstrādāt risinājumus, lai tos pieņemtu.

Jaunā grāmatvedības likuma izstrāde ir nozīmīgs solis ceļā uz digitalizāciju, savukārt šobrīd svarīgākais ir pārorientēt domāšanu (*digital by default*).

Ja piegādes kanāls ir XML fails, e-rēķinu ir nepieciešams lejupielādēt, kas prasa laiku. Tādējādi efektīvāks risinājums ir e-rēķinu piegādes kanāli. Valsts līmenī būtu atbalstāma politiskā iniciatīva – uzlikt par pienākumu veikt elektroniskos norēķinus, atstājot iespēju atsevišķos gadījumos norēķināties ar skaidru naudu..

Itālijā ir atsevišķas nozares, kas prasa e-rēķinus, tādējādi mazinot krāpnieciskos riskus. Savukārt izpratne par elektronisko dokumentu apriti Apvienotajā Karalistē ir vēl zemāka nekā Latvijā. Nozīmīgs informācijas avots par e-rēķinu apriti ir ziņojums *Bilentis 2019–2025*.

Papīra aprite Valsts kasē šobrīd ir minimizēta. Klientu pakalpojumu vadīšanas jomā nav bijis neviens gadījums, kad valsts vai privātās institūcijas iesniegtu dokumentus papīra formātā. Rezultāti atspoguļojas arī Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas apkopotajā indeksā. Tā, piemēram, 2008. gadā LR Uzņēmumu reģistrs bija viena no valsts iestādēm, kas sāka izmantot e-parakstu. Pakāpeniski visas darbības tika vērstas uz to, lai radītu e-pakalpojumus, un plānotas darbības tika uzsāktas 2016. gadā, kad tika izvirzīta stratēģija – pašapkalpošanās. Savukārt 2018. gadā tika radīts virtuālais asistents, jauna mājas lapas versija, bet no 2020. gada klientu apkalpošana norisinās tikai attālināti, kuru nenoliedzami sekmēja arī Covid-19 pandēmijas izraisītā situācija, tomēr procesi norisinājās arī pirms tam.

E-pakalpojumu versija 2015. gadā tika izvietota Latvijas valsts portālā “Latvija.lv”. Pirms tam bija arī citas versijas. Tā 2015. gadā tika uzsākts mazināt klientu apkalpošanu klātienē, tajā skaitā nosakot papildu samaksu par klātienes apkalpošanu (EUR 4) + 10 % atlaidi valsts nodevai par reģistrācijas darbībām Uzņēmumu reģistrā, ja pieteikums iesniegts elektroniski. Paralēli tika noteikts stratēģiskais virziens – visās darbībās ieviest pašapkalpošanās principu. Uzņēmumu reģistrs to veica attālināti un paši saviem spēkiem bez palīdzības. Tika digitalizētas visas Uzņēmumu reģistra funkcijas: 1) 14 reģistru uzturēšana, kuros tiek reģistrēti dažādi tiesību subjekti un juridiski fakti (notikumi, fakti, līgumi); 2) informācijas izsniegšana no reģistra sabiedrībai. Pašapkalpošanās mērķtiecīgi tika ieviesta visos pakalpojumos un komunikācijā ar klientiem. Tāpat tika ieviests virtuālais asistents (*chatbot*).

Darbs pie informācijas izsniegšanas funkcijas tika uzsākts 2019. gadā. Šobrīd Uzņēmumu reģistrs nodrošina pakalpojumus tikai elektroniskā formātā.

Ārkārtējā situācijā darbinieki var strādāt attālināti. Vēl viena unikalitāte – darbiniekiem tiek apmaksāta ID karšu izgatavošanu, tajā skaitā tiem darbiniekiem, kuriem tā nav nepieciešama tiešo darba pienākumu veikšanai.

Tiek nodrošināts papīra samazinājums – ja agrāk klientu elektroniskie pieteikumi tika drukāti, šobrīd visi dokumenti tiek uzturēti digitālā formātā. Kopējie izdevumi ir ieguldījumi IT tehnoloģijās, tomēr iekšējā dokumentu aprite mazāk ir izmaksu jautājums, lietvedības sistēmas projekts ir izmaksājis ne vairāk kā 20 000 EUR, turklāt sistēmas nav jāizstrādā no jauna, bet ir iespējams izmantot jau tirgū pieejamus gatavus risinājumus.

Uzņēmumu reģistram ir izveidojusies laba sadarbība ar Tieslietu ministriju. Līdz ar to ieteikums ir arī citām institūcijām vairāk darboties centralizēti, piemēram, nodrošinot vienu dokumentu vadības sistēmu visām pašvaldībām. Tāpat vēlams veidot kompetences centrus, kas var nodrošināt risinājumu, piemēram, grāmatvedības sistēmas, personāla vadības sistēmas, e-pakalpojumi iedzīvotājiem, iepirkt centralizēti nepieciešamās programmatūras licences (tieslietu sektorā ir centralizēts līgums par *Microsoft* licenču iepirkumu un visas resora iestādes ir nodrošinātas ar *Microsoft* rīkiem, kas ļauj kvalitatīvi veikt darbu digitālā vidē).

Uzņēmumu reģistrā elektroniski iesniegto pieteikumu īpatsvars: 2019. gadā – 49 % pieteikumu elektroniskā formā, 2020. gadā – 63 %, savukārt 2021. gadā bija tikai 22 % papīra pieteikumu. Tāpat tiek organizēta datu apmaiņa ar citām sistēmām. Kopumā iezīmējas divas grupas, kas iesniedz pieteikumus papīra formātā:

1) aptuveni 10 % uzņēmēju, kuriem šis ir ieraduma jautājums – cik ilgi vien varēs, izmantos pakalpojumus papīra formātā; 2) iedzīvotāji, kuriem nav e-paraksta (visbiežāk ārvalstnieki, aptuveni 10 % klientu, kuri Latvijā darbojas ar starpnieku palīdzību, jo viņiem nav valsts valodas zināšanu).

Digitalizācijas attīstībai ir nepieciešams saprast objektīvos iemeslus, piemēram, kā ārvalstniekam darboties e-vidē. Vienlaikus Uzņēmumu reģistrs ir secinājis, ka ir advokātu biroji, kuri ir ļoti attīstīti un ir spējīgi izpildīt nosacījumus par e-parakstu. Savukārt vietējo iedzīvotāju atbalstam ir pieejami Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas Vienotie klientu apkalpošanas centri (palīdz konsultants).

Uzņēmumu reģistrā dokumentus ļoti bieži iesniedz grāmatveži, kuri jau ir pieraduši strādāt EDS sistēmā. Tāpat ir daudz izcilu piemēru attiecībā uz zemnieku saimniecībām, kuras veiksmīgi darbojas Lauku atbalsta dienesta uzturētajā sistēmā. Uzņēmumu reģistrs nepiemēro soda procentus par kļūdaini iesniegtiem dokumentiem. Ja nepieciešami labojumi, nav vēlreiz jāmaksā valsts nodeva EUR 35 apmērā.

LR Uzņēmumu reģistrā 75 % darbinieki strādā attālināti, un tiek veiktas aptaujas par attālināto darbu, darbinieku labsajūtu. Ir konstatēts, ka darbinieku pozitīvais emocionālais noskaņojums samazinās, bet to var saistīt ar kopējo situāciju valstī. Tā 2020. gada novembrī 60 % darbinieku jutās izcili, bet 2021. gada janvārī – 50 % jutās labi. Vienlaikus palielinās to darbinieku procents, kuriem patīk strādāt attālināti. Tikai ofisā gatavi strādāt 15 % darbinieku. Attālinātais darbs nav arī atstājis ietekmi uz attālinātā darba kvalitāti. Vienlaikus nepieciešama īpaša pieeja darbam, kas tiek veikts komandā, piemēram, projektu īstenošana.

Uzņēmumu reģistrs garantē aprīkojumu attālinātā darba veikšanai. Daļai darbinieku ir UR portatīvie datori. Darbinieki ir pieraduši pie diviem monitoriem. Mērķis ir nodrošināt visus darbiniekus ar UR tehniku, bet pašlaik tas tiek īstenots daļēji, jo pandēmijas ietekmē strauji bija jānodrošina attālinātais darbs lielam darbinieku skaitam.

Valsts kase neapkalpo fiziskās personas, bet tikai juridiskās. Līdz ar to noteiktie digitālo dokumentu iesniegšanas kanāli pāriet uz datu iesniegšanu. Dokuments – papīra vai elektronisks – pakļaujas datu pārvaldei. Tāpat būtiski ir attīstīt filozofiju, ka mums nav nepieciešami dokumenti, bet ir nepieciešami dati. Optimālākais variants – pašapkalpošanās veidi. Dokumentu apstrāde un aprīte notiek elektroniski. Dokumentu vadības sistēmā notiek ne tikai dokumentu uzglabāšana, bet arī apstrāde. Valsts kase cenšas atbildēt, izmantojot e-adresi. Privātais sektors informāciju sūta uz e-pastu, un Valsts kase nav saskārusies ar problēmu, ka uzņēmēji nevarētu parakstīt dokumentu.

Šobrīd bez maksas ir pieejamas eID kartes, portāli, utt. Ļoti bieži komunikācijā ar valsti personas izmanto e-iesniegumu portālā “Latvija.lv” (tiek pievērsta pastiprināta uzmanība). Valsts kase ir ieviesusi dokumentu vadības sistēmu – savu, gatavo produktu, izmanto risinājumus. Dokumentu vadības sistēma – likums nosaka, ka ir pienākums pieņemt elektronisku dokumentu, tomēr ne vienmēr tas tiek īstenots. Savukārt Arhīvu likums nosaka to, kas notiek ar elektroniski parakstītiem dokumentu, kā arī to, ka papīra dokumentus var digitalizēt. Papīra arhīva lietas – prasa laiku, vietu, turklāt pēc kāda laika ir jāiznīcina.

Digitalizācijas atbalstam un papīra aprītes samazināšanai būtisks ir arī uzņēmējiem sniegtais atbalsts e-rēķinu nodrošināšanā. Tāpat, salīdzinot to, cik daudz laika paiet papīra apstrādei un elektroniskā rēķina apstrādei, elektroniskā rēķina apstrāde noteikti ir mazāk laikietilpīga un lētāka. Dati – viena rēķina digitalizācija (EUR 0,70 – 1 EUR), digitalizēti rēķini (0,15 EUR). Saskaņā ar “Unifies Post” sniegto informāciju Latvijā tikai desmitā daļa rēķinu tiek apstrādāti digitāli. “Unified Post” šobrīd ir vairāk nekā 100 reģistrācijas, līdz ar to joprojām ir iespēja attīstībai. Pasaulē ir 550 mljrd. rēķinu, digitāli apstrādi ir 55 mljrd. Tendence ir apjomam pieaugt par 10–20 %. Līdz 2025. gadam par 50 % palielināsies e-rēķinu apjoms

Digitālā transformācija – viss ir pilnībā sakārtots no likumdošanas puses un pastāv opcijas, kas ļauj atteikties no papīra. Šobrīd būtiskākā ir cilvēku domāšanas maiņa. Galvenais

ir domāšana un fokusēšanās uz procesu. Ne vienmēr šāda pieeja radīs milzīgus biznesa ieguvumus īstermiņā. Kā norāda “Unified Post” Latvija pārstāvis, e-rēķinu jomā Latvija iet pareizajā virzienā, bet palikusi nianse – procesa sakārtošana. Pirmais klients – rēķinu digitalizācija, bija 2007. gadā. Tad šādu uzņēmumu bija salīdzinoši maz, savukārt pēdējos četros piecos gados uzņēmumi ir sapratuši, cik tas ir svarīgi. Daudzi jaunie uzņēmumi, kas tirgū darbojas 5–10 gadus, ir gatavi e-rēķinu apmaiņai. Uzņēmējiem, kas ir pieredzes bagāti uzņēmējdarbībā, šī nereti nav prioritāte, tomēr virzība notiek. Attīstību ir virzījusi arī Covid-19 pandēmijas situācija. “Unified Post” ar unikālo reģistrācijas numuru ir digitalizēti virs 100 000 rēķinu. Pēdējos gados uzņēmums koncentrējas uz standartizētām grāmatvedības programmām. Tehnoloģiju uzņēmuma “Tilde” grāmatvedības programma “Jumis” ietilpst “Visma” grupā. Ir integrācija ar *HansaWorld – HansaWorld by Excellent* u. c. Tāpat ir integrācija ar grāmatvedības programmu “Sage”, ir piecas grāmatvedības programmas, kurām Latvijā ir ieviestas integrācijas.

Likumdošanā galvenais – līgums nosaka to, kāds ir rēķina iesniegšanas kanāls. PDF nav elektronisks rēķins (tirgū to nesaprot). Tāpat atsauce, ko nereti norāda uzņēmumi “Rēķins ir sagatavots elektroniski un derīgs bez paraksta” nav īsti korekta, tomēr tas nav pārkāpums.

Milzīgs atvieglojums ir jaunā Grāmatvedības likuma 10. pantā iekļautā norma, kas nosaka, ka papīra formāta oriģinālus drīkst iznīcināt. Līdz ar to papīra formātā nepieciešams saglabāt tikai pavadzīmes. Latvijā netiek piedāvāta ērta platforma, kurā varētu ērti apmainīties ar pavadzīmēm elektroniskā veidā. Latvijā pavadzīmi izmanto arī kā norēķinu un izdevumus attaisnojošu dokumentu. Pietiek, ka preces dokumentā tiek atspoguļots preces nosaukums, daudzums, mērvienība. Noteiktā periodā abas puses apmainās ar rēķiniem, savukārt, ja pavadzīmē ir rekvizīti/ paraksti, tad pavadzīmi var iznīcināt.

“Unified post” strādā ar grāmatvedības programmām par standartizētiem risinājumiem. Tālāk ir uzņēmumu vēlme pēc pārmaiņām. Būtiskākie nosacījumi attiecībā uz e-rēķiniem: ir jāattālinās no PDF failiem; jāturpina nodrošināt, ka divas grāmatvedības programmas savstarpēji apmainās ar datiem. LV ir noteikts e-rēķinu standarts, tāpat šobrīd ir pieņemts, ka valsts iestādēm obligāti ir jāpieņem e-rēķinu formāts.

Latvijā attīstību bremzē fakts, ka līgumā ir atrunāts rēķina piegādes kanāls. Ļoti rekomendējams, lai valsts varētu pievienot atsauci, ka gadījumā, ja līgumā puses vienojas par e-rēķiniem, tad e-rēķinam ir vienāds juridiskais spēks un līgumā nekādus grozījumus nevajag veikt. Šobrīd, lai varētu sākt saņemt e-rēķinus, līgumā ir jāveic grozījumi. Tā, piemēram, ja uzņēmumam ir 50 piegādātāji, tas nozīmē 50 līgumu grozījumus. “Unified Post” – e-rēķinu operators Latvijā un lielākā tirgus daļa ir tieši ar pakalpojumu tipa rēķiniem. Viņi savā starpā apmainās ar e-rēķiniem.

Igaunijā 95 % no valsts pārvaldes ir tieši ar e-rēķiniem. E-rēķinu apmaiņu nodrošina četri e-rēķinu operatori, no kuriem viens ir Igaunijas valsts. Latvijā ir tie paši tirgus dalībnieki, kas Igaunijā, – “Unified”, “Omniva”, “Telia”, kuri rada visām pusēm iespēju apmainīties ar e-rēķiniem un nodrošina e-rēķinu apmaiņu starptautiskā mērogā.

Latvijā digitālo rēķinu nodrošināšanas jomā līderis ir Valsts kase. Šobrīd nepieciešams strādāt virzienā, lai visi piegādātāji rēķinus saņemtu kā e-rēķinus, turklāt “neizgudrot velosipēdu no jauna”, bet izmantot esošos risinājumus. Labs piemērs ir LIKTA iniciētais projekts www.gudralatvija.lv, kurā var novērtēt uzņēmuma digitālo briedumu.

Latvijā tiek virzīti digitālie procesi, 2019. gadā – 5 % uzņēmumu ir nopietni pievērsušies digitalizācijai, bet 12 % uzņēmumu vēlas mainīties digitalizācijas virzienā. Pozitīvi, ka Latvijā ir apstiprināts e-rēķinu standarts, un šobrīd būtiski būtu nenpēkt stingrus rāmjus, bet ļaut arī rīcības brīvību, tāpat arī ļaut e-rēķinu operatoriem darboties un iestādēm slēgt līgumus.

Grāmatvežu asociācijas pārstāve norādīja, ka, diskutējot par jaunā Grāmatvedības likuma normām, uzņēmēju auditorijā (MVU pārstāvji) iezīmējās vairākas tendences:1)

jautājumi par finansiālajiem ieguvumiem un kopējo labumu, piemērojot digitalizācijas procesu; 2) šaubas par zināšanām un kompetencēm pareizu digitalizācijas procesu nodrošināšanā; 3) jautājumi par Valsts ieņēmumu dienesta attieksmi gadījumos, kad visa uzņēmumu dokumentācija būs elektroniskā formātā; 4) jautājumi par datu drošību gadījumos, kad visa informācija tiek uzglabāta elektroniski; 5) bažas, ka normatīvie akti nosaka pienākumu pieņemt elektronisko dokumentu, tomēr ne vienmēr tas tiek īstenots.

Valsts iestādēm rekomendējams palīdzēt strādāt digitālā veidā, piemēram, sagatavot sagataves digitālo procesu izmaiņām. Valsts ieņēmumu dienestam nepieciešams sarakstīt uzdevumus par konkrētiem rīcības virzieniem, lai nebūtu tikai viens variants, kā nodrošināt iespēju saņemt e-rēķinus, bet būtu iespēja iet dažādus ceļus.

Visi rēķini tiek sūtīti Valsts ieņēmumu dienestam – ir vajadzīgas investīcijas un arī VID gatavība rēķinu apstrādei, tajā skaitā pielāgojot infrastruktūru. E-rēķinu operatori ir pienākums nosūtīt rēķinus VID, automātiski tiek izsūtīti e-rēķini par nodokļu apmaksu. Valsts ieņēmumu dienestam ir visa informācija un to iespējams nosūtīt atkal ar e-rēķinu operatoru palīdzību. Tāpat var arī automatizēt procesus. Šobrīd ir izmainīti normatīvie akti, nosakot, ka e-rēķiniem ir vienlīdzīgs juridiskais spēks. Valsts investīciju jomā būtu svarīgi veidot platformu, kas būtu ērti lietojama 3D operatoriem. Labs paraugs e-rēķinu attīstības jomā ir Rīgas pilsētas pašvaldība, kur tiek sekots līdzi jaunākajām izmaiņām normatīvajos aktos, tādējādi nodrošinot arī ļoti lielu efektivitāti – vairāk nekā 50 % ir e-rēķinu veidā un pārējā daļa ir digitālā veidā. Uzņēmēji nereti nav informēti, ka rēķinus nevajag elektroniski parakstīt, jo, ja likums ļauj iesniegt rēķinu bez paraksta, tad to vajag nodrošināt.

Interviju rezultātā noskaidrojās vairāki rīcības virzieni: 1. skaidras Valsts ieņēmumu dienesta normas, ka papīru drīkst digitalizēt un pēc tam iznīcināt; 2. iedzīvotāju izglītošana par to, kas ir e-rēķins un, ka PDF fails e-pastā nav e-rēķins; 3. jāpalīdz pārvarēt iedzīvotāju un uzņēmēju bailes no likuma. Ir bijuši gadījumi, kad tiek lūgts izdot VID apliecinājumu, ka tas tā ir; 4. kampaņa par nepieciešamību digitalizēt procesus.

Ekspertu intervijās gūtie būtiskākie secinājumi

Digitalizācijas attīstība un papīra aprites samazināšana būtiski palielinājusies Covid-19 pandēmijas laikā, tomēr virknē institūciju, piemēram, Valsts kasē, Uzņēmumu reģistrā u. c. procesi tika nodrošināti jau pirms 2020. gada un noteikti turpināsies arī pēc Covid-19. Līdz ar to virziens un digitalizāciju un papīra aprites samazināšanu jānosaka kā stratēģiskās virzības scenārijs gan valstī kopumā, gan valsts un privātajās institūcijās, tajā skaitā paredzot ES fondu un citu finansējumu institūciju digitalizācijas procesu nodrošināšanai un iedzīvotāju un uzņēmēju apmācībām šajā jomā.

Pāreja uz digitalizāciju un papīra aprites samazināšanu Latvijā norisinās pozitīvi, to apliecina gan Latvijas vieta dažādos starptautiskos rādītāju reitingos, gan vairāku valsts un privāto institūciju pieredze virzībā uz digitalizācijas procesiem. Sagaidāms, ka būtiskas izmaiņas digitalizācijas veicināšanā sniegs arī jaunais Grāmatvedības likums, kurā iestrādāts termins “strukturēts elektroniskais rēķins”. Vienlaikus gan pasaulē, gan Latvijā vēl ir iespēja izaugsmei, un ļoti būtiska ir iedzīvotāju un uzņēmēju domāšanas maiņa.

Iedzīvotāju domāšanas maiņas nodrošināšanai veiksmīgu pieredzi īsteno Uzņēmumu reģistrs – piemērojot samazinātu maksu par dokumentu iesniegšanu digitālā formātā (10 % atlaidi par valsts reģistrāciju) un papildu samaksu par klātienas apkalpošanu (EUR 4,0), tāpat nepiemērojot papildu samaksu par kļūdaini iesniegtu dokumentāciju, bet ļaujot to labot.

Pēc LR Grāmatvežu asociācijas atzinuma, tās biedriem sniedzot informāciju uzņēmēju auditorijai par Grāmatvedības likumā piemērotajām normām un digitalizācijas attīstību kopumā, diskusiju laikā iezīmējušās vairākas nopietnus risinājumus prasošas tendences: 1) jautājumi par finansiālajiem ieguvumiem un kopējo labumu, piemērojot digitalizācijas procesu; 2) šaubas par zināšanām un kompetencēm pareizu digitalizācijas procesu

nodrošināšanā; 3) jautājumi par Valsts ieņēmumu dienesta attieksmi gadījumos, kad visa uzņēmumu dokumentācija būs elektroniskā formātā; 4) jautājumi par datu drošību gadījumos, kad visa informācija tiek uzglabāta elektroniski; 5) bažas, ka normatīvie akti nosaka pienākumu pieņemt elektronisko dokumentu, tomēr ne vienmēr tas tiek īstenots.

Latvijā ir noteikts e-rēķinu standarts, tāpat ir spēkā nosacījums, ka valsts iestādēm obligāti ir jāpieņem e-rēķinu formāts, vienlaikus digitalizācijas procesu nodrošināšanā praksē ir iezīmējušās šādas tendences: 1) uzņēmēji un iedzīvotāji ne vienmēr izprot, ka rēķins PDF formātā nav elektronisks rēķins, tāpat izdrukāts, parakstīts un ieskenēts dokuments nenozīmē elektroniski parakstītu dokumentu; 2) gadījumā, ja piegādes kanāls ir XML fails, e-rēķinu ir nepieciešams lejupielādēt, kas prasa laiku, tādējādi efektīvāks risinājums ir e-rēķinu piegādes kanāli; 3) Latvijā šobrīd netiek piedāvāta optimāla platforma, kurā varētu ērti apmainīties ar pavadzīmēm elektroniskā veidā; 4) attīstību bremzē fakts, ka līgumā nepieciešams norādīt rēķinu piegādes kanālu. Šobrīd, lai varētu sākt saņemt e-rēķinus, līgumā ir jāveic grozījumi. Tā, piemēram, ja uzņēmumam ir 50 piegādātāji, tas nozīmē 50 līgumu grozījumus.

SECINĀJUMI UN IETEIKUMI PAPĪRA DOKUMENTU APRITES MAZINĀŠANAI

Iepriekš veiktās analīzes rezultātā ir apkopoti galvenie aspekti, kuros nepieciešami uzlabojumi, kā arī izstrādāti ieteikumi šo uzlabojumu veikšanai.

Izanalizējot vairāku valsts institūciju darbību un veiktās aktivitātes, kā arī, balstoties uz pieaicināto nozaru ekspertu intervijām, ir **izdarīti secinājumi un piedāvāti ieteikumi papīra aprites mazināšanai.**

- 3.2.1. Normatīvā bāze papīra aprites mazināšanai un digitālās transformācijas procesiem Latvijā gan valsts un pašvaldību pārvaldē, gan NVO un komerciālā sektorā pilnībā nodrošina papīra aprites mazināšanu un e-komercijas (G-C, G-B, C-G, B-G, B-B, un B-C) izmantošanu valstī. Tomēr ir identificētas vairākas problēmas ar esošo normatīvo aktu ievērošanu valsts un pašvaldības institūcijās. Jāsecina, ka Covid-19 pandēmijas situācija ir objektīvi spiedusi valsts un pašvaldību institūcijas izmantot e-paraksta un elektronisko dokumentu apriti, paātrinot iepriekš diezgan gauso procesu. Kā problēma ir identificēta e-lietvedības sistēmas trūkums vairākās valsts un pašvaldības institūcijās, kam par iemeslu ir bijusi iepriekšējo gadu budžeta plānošana, kas nav paredzējusi finansējumu e-lietvedības sistēmas ieviešanai.
- 3.2.2. **Ieteikums Valsts kancelejai – valsts un pašvaldības iestādēm** izvērtēt efektīvas e-lietvedības sistēmas ieviešanas nepieciešamību un paredzēt budžeta līdzekļus šādām vajadzībām, par paraugu ņemot Valsts kanceleju un Uzņēmumu reģistru. Nosacījumu par pāreju uz digitalizāciju iestrādāt institūciju stratēģijās. Valsts un pašvaldību institūcijām ņemt vērā nosacījumus, ka Arhīvu likums ļauj uzturēt dokumentus elektroniskā formātā.
- 3.2.3. **Ieteikums Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijai** – nodrošināt vienotu dokumentu vadības sistēmu visām pašvaldībām.
- 3.2.4. Iedzīvotāju un uzņēmēju vidū vērojama e-paraksta izmantošanas aktivizēšanās, saistībā ar attālināto darbību, tomēr, kā liecina aptauju rezultāti, daudzas iedzīvotāju grupas joprojām nesaprot e-paraksta terminu un tā izmantošanas iespējas, pastāv

dažādi stereotipi, piemēram, ka e-paraksts ir izdrukāts, ieskenēts un parakstīts dokuments.

- 3.2.5. **Ieteikums Satiksmes ministrijai (Latvijas Valsts Radio un Televīzijas centram)** – veikt sabiedrības informēšanas kampaņas (par Mobilo e-parakstu), kas izskaidros e-paraksta būtību un tā lietošanas priekšrocības.
- 3.2.6. Covid-19 pandēmijas situācija objektīvi spiedusi valsts un pašvaldības institūcijas, NVO un komercuzņēmumus uzsākt attālinātu darbu iespēju robežās. Pētījuma rezultātā ir konstatētas attālinātā darba priekšrocības un trūkumi, kas jāturpina analizēt, lai izstrādātu precīzas rekomendācijas. Primārie secinājumi rāda, ka attālinātais darbs ir iespējams lielā daļā institūciju un komercuzņēmumu, atsevišķās profesiju grupās.
- 3.2.7. **Ieteikums Ekonomikas ministrijai** – turpināt pētījumus, balstot tos uz jau iepriekš īstenoto pētījumu (reCovery-LV, LTRK, LDDK) projektu secinājumiem un priekšlikumiem attālinātā darba regulējošu normatīvo aktu izstrādei.
- 3.2.8. Covid-19 situācija aktualizējusi tehnoloģiskās transformācijas nepieciešamību visu tautsaimniecības nozaru uzņēmumos (tas palielinās Latvijas uzņēmumu konkurētspēju, t. sk. globālajā tirgū), kas prasa radikālas un straujas izmaiņas pieaugušo tālākizglītības un profesionālās pilnveides izglītības īstenošanā. Cita starpā nepieciešams palielināt iespējamo izglītības programmu klāstu, dot iespēju strādājošajiem un bezdarbniekiem apgūt nepieciešamās profesijas un prasmes un realizēt to gan klātienē, gan attālinātājā apmācībā, izmantojot digitālo vidi. Tas būtiski palielinās potenciālo izglītojamo apjomu un ļaus izglītības procesā iekļauties arī tiem, īpaši lauku reģionu iedzīvotājiem, kam klātienē apmācības programmas nav pieejamas transporta, darba grafika vai ģimenes apstākļu dēļ.
- 3.2.9. **Ieteikums Izglītības un zinātnes ministrijai (Valsts Izglītības attīstības aģentūrai)** – pieaugušo tālākizglītības un profesionālās pilnveides programmas projektu realizācijai digitalizēt procesus un atskaišu iesniegšanas formātus, kā tas efektīvi izdarīts pēcdoktorantūras pētījumu programmā, maksimāli samazinot papīra dokumentācijas apripi projekta realizācijā starp iesaistītajām pusēm, un nepieciešamības gadījumā iegādājoties lietvedības sistēmu, līdzīgi kā to ir izdarījusi Valsts kase.
- 3.2.10. **Ieteikums Ekonomikas ministrijai** – atbalsta nodrošināšanai darba devējiem digitālo rīku izmantošanai un darbavietu aprīkošanai strādājošiem mājās ņemt vērā LDDK īstenotā Eiropas Sociālā fonda projekta "Darba drošības normatīvo aktu praktiskās ieviešanas un uzraudzības pilnveidošana" ziņojumā ietverto informāciju. Papildu vērtējuma punktu piešķiršana projektu konkursos uzņēmumiem un institūcijām, kuri spēj pierādīt un pamatot digitālo rīku izmantošanu un papīra aprites samazināšanu. Detalizēta informatīvā materiāla izstrādāšana par e-paraksta lietošanu un tā priekšrocībām. Iedzīvotāju informētības veicināšana par to, ka PDF formātā saglabāts dokuments nav elektronisks dokuments. Informatīva atbalsta sniegšana iedzīvotājiem un uzņēmējiem (piemēram, piemērot līdzīgu formātu kā ESF projektā "Nodarbināto personu profesionālās kompetences pilnveide", par samazinātu samaksu piedāvājot grāmatvežiem un uzņēmējiem apgūt elektronisko norēķinu veikšanas pamatprincipus), kā arī sniegt iespēju uzņēmējiem pieteikties

- finansiālam atbalstam IT sistēmu iegādei digitālo norēķinu veikšanai, piemēram, izmantojot “Altum” atbalstu.
- 3.2.11. Būtisks solis digitalizācijas un e-rēķinu jomā ir **pilnveidotais Grāmatvedības likums**, kas tiek virzīts apstiprināšanai. Tajā ir ietverts un definēts termins “strukturēts elektroniskais rēķins”. Eksperti likuma normas vērtē atzinīgi, vienlaikus – pētnieku grupai, sadarbībā ar LR Grāmatvežu asociāciju, veicot diskusijas ar uzņēmējiem, tajās iezīmējās uzņēmēju bažas: 1) saistībā ar viņu zināšanām un prasmēm digitalizēt procesus; 2) kopējām izmaksām; 3) Valsts ieņēmumu dienesta prasībām. Normatīvos paredzēt, ka noteiktā pārejas periodā netiek piemēroti soda procenti par kļūdaini iesniegtiem dokumentiem digitālā formātā. Normatīvos paredzēt atsauci, ka gadījumā, ja līgumā puses vienojas par e-rēķiniem, tad e-rēķinam ir vienāds juridiskais spēks un līgumā nav nepieciešams veikt grozījumus. Pašreizējā situācijā e-rēķinu saņemšanai līgumā ir jāveic grozījumi.
- 3.2.12. **Ieteikums Ekonomikas ministrijai** – elektronisko norēķinu attīstībai: normatīvo aktu precizēšana (piemēram, vienota formāta čeku nodrošināšanas izstrāde), kas garantētu dokumentācijas “nolasīšanu” grāmatvedības sistēmās, piemēram, *CostPocket*. Sadarbībā ar Valsts ieņēmumu dienestu veidot informatīvas kampaņas par iespējām iesniegt dokumentus elektroniskā formātā, jo šobrīd viens no būtiskākajiem identificētajiem bremzējošiem faktoriem ir uzņēmēju neticība faktam, ka elektronisko dokumentāciju atzīs Valsts ieņēmumu dienests.
- 3.2.13. **Ieteikums Vides un reģionālās attīstības ministrijai** sadarbībā ar uzņēmēju nevalstiskajām organizācijām (LTRK, LIA, LIKTA u. c.) organizēt iedzīvotāju/uzņēmēju informatīvo kampaņu, piemēram, “Padomā, pirms drukā”
- 3.2.14. **Ieteikums Ekonomikas ministrijai** – Plašas informācijas izplatīšana internetā/medijos par nepieciešamību un pasākumiem papīra izmantošanas samazināšanai un par digitālo rīku pielietojumu (intervijas, infografikas, utt.).

Izmantotās literatūras un avotu saraksts

1. CSP (2019) Informācijas un komunikācijas tehnoloģiju lietošana un e-komercija uzņēmumos 2019. gadā [tiešsaiste]: Centrālās statistikas pārvalde [skatīts 2020. gada 19. septembrī]. Pieejams: https://www.csb.gov.lv/sites/default/files/publication/2019-12/Nr_23_Informacijas_un_komunikacijas_tehnologiju_lietosana_un_e-komercija_uznemumos%202019_%2819_00%29_LV.pdf
2. Digitālās transformācijas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam) [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: www.varam.gov.lv
3. Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas kārtība (2018): MK 2018. gada 4. septembra noteikumi Nr. 558 [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/301436-dokumentu-izstradasanas-un-noformesanas-kartiba>
4. Dokumentu juridiskā spēka likums: LR likums (2010) [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=210205>
5. Eiropas Komisija (2020), Shaping Europe’s Digital Future [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 18. septembrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en_4.pdf

6. Eiropas Komisija (2019a), Komisijas ieteikums (ES) 2019/534 (2019. gada 26. marts) 5G tīklu kiberdrošība [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019H0534&from=EN>
7. Eiropas Komisija (2019b), 6 WTO partners launch talks on e-commerce [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1974>
8. Eiropas Komisija (2019c), 75 valstis sāk PTO sarunas par e-komerciju [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/latvia/news/75-valstis-s%C4%81k-pto-sarunas-par-e-komerciju_lv
9. Eiropas Komisija (2019d), DESI composite index [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 20. martā]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi>
10. Eiropas Komisija (2019e), Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss (DESI) 2019, ziņojums par Latviju [tiešsaiste]: Eiropas Komisija [skatīts 2020. gada 25. oktobrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=59995
11. Eiropas Komisija (2018a), Digitālais vienotais tirgus – likvidēt šķēršļus, lai pilnībā izmantotu [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: interneta iespējas https://ec.europa.eu/commission/priorities/digital-single-market_lv
12. Eiropas Komisija (2018b), PVN: iepazīstina ar jauniem noteikumiem e-komercijas jomā, tostarp tiešsaistes tirgotājiem jauni uzdevumi krāpšanas apkarošanā [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/latvia/news/pvn-iepaz%C4%ABstina-ar-jauniem-noteikumiem-e-komercijas-jom%C4%81-tostarp-tie%C5%A1saistes-tirgot%C4%81jiem-jauni_lv
13. Eiropas Komisija (2018c), Paziņojums: Finanšu tehnoloģijas rīcības plāns konkurētspējīgākam un inovatīvākam Eiropas finanšu sektoram [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018DC0109&from=EN>
14. Eiropas Komisija (2017a), Eiropas e-pārvaldes rīcības plāns 2016. –2020. gadam [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 21. septembrī]. Pieejams: http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2017-0178_LV.html
15. Eiropas Komisija (2017c), Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai par digitālā vienotā tirgus stratēģijas īstenošanas vidusposma pārskatu: Satīklots digitālais vienotais tirgus visiem [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52017DC0228&from=EN>
16. Eiropas Komisija (2017d), Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai Rīcības plāns par patēriņa finanšu pakalpojumiem: labāki produkti, lielāka izvēle [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2017/LV/COM-2017-139-F1-LV-MAIN-PART-1.PDF>
17. Eiropas Komisija (2017e) ES un Digitālais vienotais tirgus [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/digital/lv/>
18. Eiropas Komisija (2017f), VAT: Commission welcomes agreement on simpler and more efficient rules for businesses that sell goods online [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-4404_en.htm
19. Eiropas Komisija (2016a), What is the Digital Economy and Society Index? [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-385_en.htm
20. Eiropas Komisija (2016b), Eiropas Parlamenta un Padomes regula, ar ko novērš ģeogrāfisko bloķēšanu un cita veida diskrimināciju klientu valstspiederības, dzīvesvietas vai uzņēmējdarbības veikšanas vietas dēļ iekšējā tirgū un groza Regulu (EK) Nr. 2006/2004 un

- Direktīvu 2009/22/EK [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016PC0289&from=lv>
21. Eiropas Komisija (2016c), Eiropas Parlamenta un Padomes regula par paku pārrobežu piegādes pakalpojumiem [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/LV/1-2016-285-LV-F1-1.PDF>
 22. Eiropas Komisija (2016d), Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva, ar ko, ņemot vērā mainīgos tirgus apstākļus, groza Direktīvu 2010/13/ES par to, lai koordinētu dažus dalībvalstu normatīvajos un administratīvajos aktos paredzētos noteikumus par audiovizuālo mediju pakalpojumu sniegšanu [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016PC0287&from=LV>
 23. Eiropas Komisija (2016e), Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai: Tiešsaistes plaformas un digitālais vienotais tirgus – Eiropas izdevības un uzdevumi [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016DC0288&from=EN>
 24. Eiropas Komisija (2015a), Eiropas digitālais vienotais tirgus: Komisija izklāsta 16 iniciatīvas tā realizēšanai [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-4919_lv.htm
 25. Eiropas Komisija (2015b), Eiropas Parlamenta un Padomes regula par tiešsaistes satura pakalpojumu pārrobežu pārnesamības nodrošināšanu iekšējā tirgū [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2015/LV/1-2015-627-LV-F1-1.PDF>
 26. Eiropas Komisija (2015c), Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva par dažiem preču tiešsaistes un cita veida distances pārdošanas līgumu aspektiem [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015PC0635&from=LV>
 27. Eiropas Komisija (2015d), Eiropas Parlamenta un Padomes par dažiem digitālā satura piegādes līgumu aspektiem [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015PC0634&from=LV>
 28. Eiropas Komisija (2015e), Vienošanās par ES datu aizsardzības reformu, ko piedāvājusi Komisija, veicinās digitālo vienoto tirgu [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-6321_lv.pdf
 29. Eiropas Komisija (2014) Eiropas digitalizācijas programma – digitalizācijas virzīta Eiropas izaugsme [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 21. septembrī]. Pieejams: https://europa.eu/european-union/file/1511/download_lv?token=-lkDpGGh
 30. Eiropas Komisija (2010a), EIROPA 2020 Stratēģija gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_LV_ACT_part1_v1.pdf
 31. Eiropas Komisija (2010b), Digitālā programma Eiropai – Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 21. septembrī]. Pieejams: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:0245:FIN:LV:PDF>
 32. Eiropas Komisija (2013), Cybersecurity Strategy of the European Union: An Open, Safe and Secure Cyberspace [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: https://eeas.europa.eu/archives/docs/policies/eu-cyber-security/cybsec_comm_en.pdf
 33. Eiropas Komisija (2012a), Eiropas stratēģija „Bērniem labāks internets” [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012DC0196&from=LV>

34. Eiropas Komisija (2001), Communication from the Commission to the Council and the European Parliament – Impact and Priorities A communication to the Spring European Council in Stockholm, 23-24 March 2001 [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52001DC0140&from=EN>
35. Eiropas Padome (2017), European Council meeting (19 October 2017) – Conclusions [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: <https://www.consilium.europa.eu/media/21620/19-euco-final-conclusions-en.pdf>
36. Eiropas Parlaments (2015a), Eiropas Parlamenta un Padomes regula (ES) 2015/2120, ar ko nosaka pasākumus sakarā ar piekļuvi atvērta internetam un groza Direktīvu 2002/22/EK par universālo pakalpojumu un lietotāju tiesībām attiecībā uz elektronisko sakaru tīkliem un pakalpojumiem un Regulu (ES) Nr. 531/2012 par viesabonēšanu publiskajos mobilo sakaru tīklos Savienībā [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015R2120&from=LV>
37. Eiropas Parlaments (2014a), Eiropas Parlamenta 2017. gada 14. novembra normatīvā rezolūcija par priekšlikumu Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par sadarbību starp valstu iestādēm, kas atbild par tiesību aktu izpildi patērētāju tiesību aizsardzības jomā [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2017/11-14/0426/P8_TA-PROV\(2017\)0426_LV.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/provisoire/2017/11-14/0426/P8_TA-PROV(2017)0426_LV.pdf)
38. Eiropas Parlaments (2014b), Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2014/61/ES par pasākumiem ātrdarbīgu elektronisko sakaru tīklu izvēršanas izmaksu samazināšanai [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014L0061&from=LV>
39. Eiropas Parlaments (2014c), Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) Nr. 910/2014 par elektronisko identifikāciju un uzticamības pakalpojumiem elektronisko darījumu veikšanai iekšējā tirgū un ar ko atceļ Direktīvu 1999/93/EK [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32014R0910&from=LV>
40. Eiropas Parlaments (2014d), Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. maija Direktīva (ES) 2014/65 par finanšu instrumentu tirgiem un Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 15. maija Regula (ES) Nr. 600/2014 par finanšu instrumentu tirgiem [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0065&from=EN>
41. Eiropas Parlaments (2013), Rīcības plāns uzņēmējdarbības jomā 2020. gadam: uzņēmējdarbības gara atdzīvināšana Eiropā [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P7-TA-2013-0512+0+DOC+PDF+V0//LV>
42. Eiropas Parlaments (2006), Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2006/123/EK (2006. gada 12. decembris) par pakalpojumiem iekšējā tirgū [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32006L0123&from=LV>
43. Ekonomikas ministrija (2011), Latvijas nacionālā reformu programma stratēģijas „ES 2020” īstenošanai [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: http://www.lm.gov.lv/upload/darba_tirgus/darba_tirgus/es_2020_vers2.pdf
44. Elektronisko dokumentu izstrādāšanas, noformēšanas, glabāšanas un aprites kārtība valsts un pašvaldību iestādēs un kārtība, kādā notiek elektronisko dokumentu aprite starp valsts un pašvaldību iestādēm vai starp šīm iestādēm un fiziskajām un juridiskajām personām (2005): MK 2005. gada 28. jūnija noteikumi Nr. 473 [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=111613>

45. Elektronisko dokumentu likums: LR likums (2002) [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=68521>
46. Fizisko personu datu aizsardzības likums: LR likums (2018) tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/300099-fizisko-personu-datu-apstrades-likums>
47. Informācijas sabiedrības pakalpojumu likums: LR likums (2004) tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=96619>
48. IZM (2020), Izglītības attīstības pamatnostādnes 2021.–2027. gadam "Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai" [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://www.izm.gov.lv/images/zinatne>
49. IZM (2017), Informatīvais ziņojums: Viedās specializācijas stratēģijas monitorings [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: https://www.izm.gov.lv/images/zinatne/RIS3_pirmais-monitoringa-ziojums_2018.pdf
50. IZM (2013) Zinātnes un tehnoloģijas attīstības un inovācijas pamatnostādnes 2014.–2020. gadam [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4608>
51. Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā (2018): MK 2018. gada 25. septembra noteikumi Nr. 611 [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/301865-kartiba-kada-iestades-ievieto-informaciju-interneta>
52. Latvijas Mobilais telefons [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: www.lmt.lv
53. Latvijas Valsts radio un televīzijas centrs [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: www.lvrta.lv
54. Lausks G. (2010). Elektroniskie dokumenti un elektroniskais paraksts [tiešsaiste]: [skatīts 2020. gada 23. martā]. Pieejams: <http://www.rln.lv/lv/pdf/2010-07-08-GL-elektroniskie%20dokumenti.pdf> 2015.
55. Likums "Par nodokļiem un nodevām": LR likums (1995) tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=33946>
56. LM (2015), Iekļaujošas nodarbinātības pamatnostādnes 2015.–2020. gadam [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/5207>
57. LR Centrālās statistikas pārvalde [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 25. septembrī]. Pieejams: <http://data.csb.gov.lv>
58. PKC (2020), Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: https://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/inline-files/20121220_NAP2020%20apstiprinats%20Saeima_4.pdf
59. SM (2012), Nākamās paaudzes platjoslas elektronisko sakaru tīklu attīstības koncepcija 2020.–2027. gadam [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4164>
60. Šmite D., Dosbers D., Borzovs J. (2005). Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas nozares tiesību un standartu pamati [tiešsaiste]: Latvijas Universitāte [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/1480/Inform%C4%81cijas%20tehnolo%C4%A3ijas%20nozares%20ties%C4%ABbu%20un%20standartu%20pamati.pdf?sequence>
61. Tallinn Declaration on eGovernment (2017) [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 21. septembrī]. Pieejams: https://ec.europa.eu/newsroom/document.cfm?doc_id=47559
62. VARAM (2019), Valsts informācijas sistēmu reģistrs [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 25. maijā]. Pieejams: <https://www.visr.eps.gov.lv/visr/default.aspx?action=2&type=1>
63. VARAM (2018), Digitālās ekonomikas un sabiedrības indekss (DESI) 2018, ziņojums par Latviju [tiešsaiste]: VARAM [skatīts 2020. gada 26. novembrī]. Pieejams: https://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/isp_090818_desi_varam.pdf

64. VARAM (2013a), Informācijas sabiedrības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4518>
65. VARAM (2013b), koncepcija "Valsts informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pārvaldības organizatoriskais modelis" [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4212>
66. VARAM (2013c), koncepcija par publisko pakalpojumu sistēmas pilnveidi [tiešsaiste] [skatīts 2019. gada 20. maijā]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/documents/4246> Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/167000-par-koncepciju-par-vienota-geotelpiskas-informacijas-portala-izstradi>
67. VARAM (2010), Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija. Pārlūks līdz 2030. gadam [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: http://www.varam.gov.lv/in_site/tools/download.php?file=files/text/dokumenti/pol_doc/LIAS_2030_parlucs_lv.pdf
68. VRAA (2019), Par portālu Latvija.lv [tiešsaiste] [skatīts 2020. gada 20. septembrī]. Pieejams: <https://www.latvija.lv/lv/ParPortalu>

Pielikums

Aptaujas rezultāti – respondentu viedoklis

Attālinātā darba priekšrocības (143)

<p>Ceļš</p>	<p>Laiks un izdevumi ceļam. Nav jāpavada laiks/izmaksas ceļā. Efektīvāk patērēts laiks, vairāk var izdarīt, nav jātērē 3h dienā ceļam. Laika un resursu ekonomija, jo nav jābrauc uz darbu. Var ilgāk pagulēt, nav nekur jābrauc. Pati dzīvoju 140 km no Rīgas. Šāds darba formāts man ļautu iegūt labāk apmaksātu un progresīvāku amatu kādā no daudzajiem uzņēmumiem, kuri bāzējas galvaspilsētā. Šāds darba variants man būtu ideāli piemērots. Laika un degvielas ekonomija ceļam uz darbu un no darba. Netērēt laiku ceļam. Ietaupīta degviela un laiks, kas tiek pavadīts ceļā; ilgāks laiks miegam. Ietaupīt laiku ceļā uz darbu, ievērot epidemioloģiskās prasības. Ietaupās laiks ceļā no un uz darbu. Nav jāpatērē laiks ceļā. Ietaupīts laiks, ko patērējam, dodoties uz darbu un no darba. Epidemioloģiska drošība (piemēram, nav vajadzība izmantot sab. transportu). Ietaupās ceļa izdevumi un laiks. Laika ietaupīšana. Iespējas plānot laiku, izvēlēties vietu un darba apstākļus, Ietaupās laiks un degviela. Nezaudēt laiku ceļā uz darbu. Laiks, ko pavadīti ceļā uz un no darba. Laika ekonomija – ceļā pavadītais laiks, degvielas ekonomija automašīnai, automašīnas amortizācijas izdevumu ietaupījums, drošības sajūta Covid laikā, jo nav saskare ar citiem kolēģiem. Ietaupās laiks un izdevumi nokļūšanai uz darbu. Mazāk patērēts laiks ceļā uz darbu un no darba – koncentrēšanās un fokuss uz uzdevumu – līdz ar to labāka mērķu izpilde, nav jātērē laiks uz ceļu, darbu ir iespējams veikt mājās. Ietaupās laiks un resursi braukšanai uz darbu. Man tas ir būtiski, jo braucu vienā virzienā 65 km. Samazinās ietekme uz vidi, mazāk ir jābraukā apkārt un jārada sastrēgumi un jātērē degviela. Nepavadīt laiku ceļā. Var strādāt arī no kādas citas Latvijas pilsētas. Nav tērēts laiks braukšanai uz darba vietu, tas palīdz saglabāt ap 2 stundām dienā, kuras var pavadīt sportojot. Nevajag no rīta pavadīt laiku, lai sagatavotos uz darbu, transporta izmaksas. Degvielu izmaksu samazinājums, ilgāk pagulēt. Ietaupās laiks, pavadot ceļā uz darbu un no darba. Iekonomējas laiks, ko var izmantot, lai sabalansētu darba un dzīves pienākumus, bet nezaudēt produktivitāti.</p>
--------------------	---

Brīva sava darba laika plānošana, iekonomēts laiks, ko pavadu ceļā.
 Aiztaupās ceļam veltāmais laiks, ko var veltīt ģimenei.
 Darbs attālināti ietaupa laiku (lai nokļūtu līdz darbam/no darba mājās).
 Brīvais laiks, ko parasti pavadī ceļā uz un no darba.
 Ietaupās laiks ceļā.
 Netiek patērēts laiks ceļam uz darbu. Iegūtais laiks, pavadot ceļā no/uz darbu, ietaupītās finanses, mierīgāka darba atmosfēra, iespēja netraucēti koncentrēties darba uzdevuma izpildei. Ietaupīt naudu un laiku ceļā uz un no darba. Iespēja labāk koncentrēties darba pienākumiem. Veiksmīgāka sava laika plānošana, ietaupīts pavadītais laiks satiksmē.
 Ietaupītais laiks ceļā, ietaupītie līdzekļi, ko tērētu, ēdot ārpus mājas un pērkot kafiju.
 Ietaupās laiks ceļā.
 Iespējama laika ekonomija, ko pavadu ceļā uz darbu. Privāto resursu ekonomija.
 Nav jāstāv sastrēgumos, ietaupās nauda uz ceļa izdevumiem un pārtiku.
 Iekonomēts laiks, kuru pavadām ceļā uz darbu. Nav jātērē laiks nokļūšanai darba vietā, vairāk brīvā laika.
 Ietaupa ceļa laiku un naudu. Laika ekonomija, jo nav jāmēro ceļš uz darbu. Pārtikas ekonomija, jo mājās gatavot ir lētāk nekā, ejot uz kafejnīcu. Ietaupīts ceļā pavadītais laiks.
 Samazinās laiks, lai dotos uz un no darba.
 Nav jātērē laiks nokļūšanai uz darbu un nav jāuztraucas par dzīvniekiem mājās. Laika ekonomija ceļam līdz darba vietai. Ekonomiski ar laiku un naudu. Nav jāpatērē laiks ceļā uz un no darba, var elastīgāk plānot veicamo darbu izpildi.
 Tiek ietaupīts laiks uz ceļa rēķina. Nav jāpavada laiks ceļā uz darbu un no darba.
 Efektīva sava laika plānošana;
 Laika ekonomija, nav jāpavada laiks ceļā uz un no darba.
 Nav jāatprasās darba devējam, ja vajag pēkšņi nokārtot privātu jautājumu.
 Vairāk laika sev, kas iepriekš tika pavadīts ceļā uz un no biroja.
 Ietaupās laiks, lai tiktu uz darbu.
 Finanšu ekonomija, nav nekur jādodas, rezultatīvāks darbs un ietaupīts laiks ceļā uz/no darba.
 Operatīvāte, ietaupot laiku – pārvietojoties, līdzekļus – ceļa izdevumus.
 Nav jātērē papildu laiks, pārvietojoties uz/no darba.
 Netērē laiku braucienam uz un no darba.
 Laika ekonomija pārvietojoties.
 Laika ekonomija, kuru patērē ceļā uz un no darba vietas.
 Personisko līdzekļu ietaupījums, mazāks stress. Laika plānošana, ceļš no un uz darbu. Nav jātērē laiks ceļam līdz darba vietai.
 Ietaupās nauda uz ceļa izdevumiem un pusdienām, jo mājās gatavot ir lētāk. Ietaupīts laiks un ceļa izdevumi. Nepavadām laiku ceļā uz darbu.
 Efektīva laika plānošana, ietaupīti resursi – laiks ceļā, degvielas izmaksas.
 Laika ekonomija.
 Efektīvāka laika izmantošana.
 Darbiniekam – nepiesaiste vienai lokācijai (var ceļot), iespēja izgulēties, samazināt transporta izdevumus, pašam plānot darba režīmu.
 Darba devējam – samazinātas administratīvās izmaksas.
 Attālināti strādājot, ietaupās laiks ceļam uz darbu, arī iespēja elastīgi saplānot nepieciešamos apmeklējumus, piemēram, pie ārsta.
 Ietaupās arī naudas līdzekļi ēšanai.
 Nav jāizmanto transports, lai nokļūtu darba vietā – ietaupīti līdzekļi.
 Nav jākavē laiks ceļam.
 Sava laika plānošana, nav jāpavada laiks ceļā uz darbu.
 Nav jātērē resursi braukšanai.
 Ietaupu laiku, nepavadot laiku ceļā uz darbu.
 Ietaupu naudu – degvielas izdevumi.
 Mazinās laika patēriņš ceļā uz un no darba. Atrāk var nokļūt darbā.
 Laika ekonomija, ko pavadām ceļā.

Ekonomija pusdienojot mājās.
 Nevajaga tērēt laiku un naudu nokļūšanai darbā. Netiek patērēts laiks ceļā uz un no ofisa. Īsāks laiks vajadzīgs maltītei.
 Liels laika resursa ietaupījums, jo nav jāmēro ceļš uz darbu un atpakaļ. Mazāks laika tēriņš, lai pārvietotos.
 Laika, izdevumu resursu ietaupījums, drošība, nav transporta izdevumu.
 Izmaksas, darba laika regulēšanas iespējas.
 Laika ietaupījums.
 Pavadītais laiks ceļā uz darbu.
 Darba devējam ietaupās administratīvie izdevumi, darba ņēmējam ietaupās ceļa izdevumi. Nav jāpatērē laiks un resursi ceļā, efektīvāks laika izmantojums. Varu ilgāk gulēt. Ietaupās laiks ceļā.
 Netiek patērēts laiks ceļam un ilgam “taisīšanās” procesam.
 Var netērēt laiku, lai sapucēties uz darbu. Darba elastīgums. Ietaupīts laiks ceļā uz un no darba.
 Ietaupu laiku, neveicot katru dienu ceļu uz/no darba.
 Nav jāstāv sastrēgumos.
 Nav jātērē laiks ceļā, nesteidzīgs rīta cēliens. Arī vakarā ir lielāka motivācija pabeigt darbus, kad nav jāplāno ceļš mājup.
 Laika ietaupījums, kad nav nepieciešams nokļūt darbā un atgriezties no darba.
 Laika ekonomija (ceļš uz darbu/no darba). Var ietaupīt transporta izmaksas, ietaupīt laiku.
 Elastība, mazāk laika ceļā.
 Nav jāpavada laiks ceļā. Laika un naudas ietaupīšana.
 Ietaupu laiku, ko nav jāpavada, braucot uz darbu.
 Nav jātērē laiks uz darbu, mazāk izdevumu.
 Iespēja ietaupīt iespaidīgu summu uz pusdienu un ceļa biļetes izmaksām. Netērē laiku ceļā.
 Laika ietaupīšana ceļā.
 Neterē laiku ceļam uz darbu. Tiek ietaupīts laiks un nauda.
 Nav bezjēdzīgi jātērē laiks un resursi, lai nokļūtu darbā un atpakaļ mājās.
 Ietaupīts laiks ceļā.
 Finanšu ietaupījums (darba apģērbam, skaistumkopšanas pakalpojumiem, ceļa izdevumiem, pusdienu izdevumiem utt.), veselīgākas mājas maltītes.
 Nav jāpavada laiks ceļā. Ietaupīts laiks.
 Ietaupa laiku ceļā, fleksibilāks darba ritms, iespēja plānot savu laiku.
 Laika menedžments, pats sev noteicējs, strādā, kad ērtāk, vairāk var izdarīt.
 Ietaupās laiks, ko ikdienā pavadi uz biroju/no biroja.
 Laika un resursu (gan savu, gan uzņēmuma) taupīšana.
 Netērēt laiku un naudu nokļūšanai uz darbu / mājām.
 Nav jāpavada laiks uz darbu un no darba.
 Esi mājās un ietaupi uz ceļa izdevumiem.
 Brīvāks grafiks, izkrīt plāpāšanas laiks, retāk "atrauj" no iesākta darba. Patstāvīgi plāno sava darba izpildes laiku, varu organizēt savu darba laiku. Galvenais ir rezultāts. Lielāka brīvība, plānojojot savu laiku. Iespējams koncentrēties uz veicamo darbu.
 Var nokārtot privātus jautājumus, neatprasoties no darba.
 Strādā sev ērtā un ierastā vidē. Pats plāno laiku, priekšnieks neskatās un neuzmana.
 Vari veikt paralēli darbus mājās.
 Chill, brīvāks režīms.
 Nav nepieciešams mobilizēt resursus sava tēla pietuvināšanai kolēģu gaidām. Vairāk brīva laika.
 Var iekonomēt laiku līdz darbam.
 Laika ietaupījums ceļā māja-darbs-māja.
 Laiks ceļā uz/ no mājām
 Nav jāpavada laiks, dodoties uz darbu.
 Sava laika plānošana un ietaupīšana, ceļa izdevumu ietaupīšana.
 Nav jātērē laiks ceļā uz biroju.
 Iespēja izmantot savu privāto laiku efektīvāk, jo nav jātērē laiks un citi resursi, lai pārvietotos uz darbu/no darba
 Laika ekonomija – gan gatavošanās darbam, gan laiks ceļā uz darbu un no darba.

	<p>Nevajag maksāt par sabiedriskā transporta izmantošanu. Tiek ietaupīta nauda. Finansiālais ietaupījums. Nepatērējas laiks ceļā. Samazinās laiks ceļā uz darbu un atpakaļ. Laika un naudas ietaupījums. Var vēlāk celties, nav lieks laika patēriņš ceļā. Ietaupīts laiks ceļā. Nav jāpavada laiks ceļā uz darbu. Laiks. Var ilgāk gulēt. Netiek lietota automašīna, ietaupās laiks ceļam. Mazāk laika tiek patērēts ceļam no mājām līdz birojam. Laika ietaupījums, kas tiek pavadīts ceļā uz darbu. Finanšu ietaupījums – neiztērētais ceļam un pusdienām Mierīgāka darba vide. Iespēja menedžēt savu darba laiku ar privāto laiku un nav izdevumi par ceļu uz darbu. Papildus laiks, nepārvietojoties uz darbu. Laika ekonomija. Ekonomija uz ceļa un ēdienu izdevumiem un laiku. Transporta izdevumi. Ērtība neizdot naudu transportam uz darbu. Nevajag terēt laiku/naudu ceļam Mazāk laika tērē transportam, mazāk naudas tērē ēšanai ārpus mājas. Ilgāk var pagulēt, lielāks komforts. Varu pusdienlaikā aiziet pasnaust :) varu celties nedaudz vēlāk, jo ietaupu laiku, kurš tiktu pavadīts ceļā uz darbu. Ietaupīts laiks, ko pavadu ceļā uz un no darba. Nav jāpavada laiks, braucot uz darbu un no darba. Efektīvāks darbs, netērēju laiku ceļam, naudu drēbēm, transportam un pusdienām. Sava laika plānošana, brīvs režīms. Netērē laiku un enerģiju ceļā. Tiešo izmaksu samazināšanās. Laika ekonomija, īpaši attiecībā uz pārvietošanos.</p>
Ģimene	<p>Var vairāk redzēt bērnus un ģimeni, kā arī biežāk iziet dārzā svaigā gaisā. Iespēja organizēt laiku citādi, salāgot ar ģimenes vajadzībām. Savietot darba un privātās dzīves jaut. Iekonomējas personīgais laiks. Attālinātais darbs man ir ļāvis vairāk būt kopā ar savu ģimeni, un lai gan katrs savās istabās un darot katrs savus pienākumus –visa šī sadzīves iekārtošana, līdzās sadzīvošanas attīstīšana un kopīga dzīvošana un strādāšana kopumā ir uzlabojusi mūsu ģimenes attiecības, un, lai gan turpinām strādāt un mācīties, mēs esam visi kopā un varam viens otru atbalstīt, iedrošināt, ja vajag – arī norādīt, kā kaut ko uzlabot, palīdzēt viens otram un pabūt kopā katrā brīvajā brīdī. Tas notiekti ir liels ieguvums, ko negribētos zaudēt. Savietot un palīdzēt bērniem. Ļoti liels pluss ir tas, ka pats var aizbraukt pēc mazajiem skolēniem, nav jāorganizē citu cilvēku iesaiste. Laikā, kad nebija stingrie ierobežojumi, varēja arī izvadāt uz pulciņiem. Ja ir nepieciešams pirmsskolas vecuma bērnu slimības dēļ palikt mājās – nav jāņem slimības lapa. Pieaug apmierinātība un samazinās stress, kas saistīts ar mājas ikdienas organizēšanu, atkrīt stress, ka bērns dārziņā ir pirmais un pēdējais tiek izņemts, nevajadzīgi pavadītais laiks satrēgumos utt. Var sabalansēt ārkārtas situācijā darba un ģimenes lietas, nezaudējot ienākumus. Laika ietaupījums un elastība, apvienojot darbu un privāto dzīvi. Ilgāk pagulēt no rīta :) Var labāk saplānot un salāgot privāto un darba dzīvi. Iespēja būt blakus un sasniedzamai saviem tuvajie Varu izvest suni savā pusdienas laikā, netērēt laiku ceļā uz darbu un no darba. BŪŠANA KOPĀ AR ĢIMENI, mājīguma sajūtu, paužu plānošana pēc savām individuālajām vajadzībām. Vairāk laika ģimenei vai sev, ko tikmēr pavadītu ceļā. Var būt mājās, ja mājās mācās bērni, vairāk brīvā laika, kas nav jāpavada ceļā uz darbu. Spēja būt fleksiblai bērnu loģistikas jautājumos. Arī iespēja ēst veselīgu mājas maltīti. Var paralēli paspēt dienā izdarīt mājas darbus, vai pusdienu pārtraukumu apvienot ar iepirkšanos / bērnu izņemšanu no skolas pilsētā.</p>

	Beidzot jūtu, ka dzīvoju, jo redzu ģimeni.
Komunikācija	<p>Nav jāsatiek cilvēkus, kurus negribas satikt. Iespējams satikt vairāk kolēģus. Efektīvākas sapulces, visi pieslēdzas un runā par lietu, mazāk <i>small talk</i>. Ātrāk notiek lietas, negaida vairs, kad visi būs birojā, bet viss notiek uzreiz, jo uzsaukt <i>mītingu online</i> ir ātri. Elastīgāks darba grafiks. Nav traucējošo faktoru, kādi ir atvērta tipa birojā, vairāk atbildības, bet arī iespēju, pašam plānojot savu laiku. Darba intrigu izslēgšana. Neredzu tādas. Mazāk novērš uzmanību kolēģi (kad kolēģi ir blakus telpās – biežāk tika uzdoti jautājumi, <i>brain storm</i>, viedokļa lūgšana, lai to darītu attālinātā režīmā – ir jāzvana (un šādi zvani ir krietni retāk). Netraucē "blakussēdētājs", gadījumā, kad ir ilgstoša telefonsaruna ar partneriem. Paredzamāk plānot savu darba dienu, kolēģiem grūtāk atraut no kāda darba izpildes. Mazāk intrigu darbā.</p>
Darba vide	<p>Pilnībā pielāgota darba vide – ērts darba galds, monitori etc. Iespēja vairāk iziet svaigā gaisā. Mazāk traucējošo faktoru – nav kolēģu, kas var neplānoti atraut mani no maniem tiešajiem pienākumiem. Ne tikai tas, ka darbu var izdarīt ātrāk (ieekonomējot gan uz pļāpāšanu darbā, gan pārlietu ilgu lietu apspriešanu). Pats varu brīvāk plānot savu dienas kārtību. Mazāk stresa. Laika plānošana. Iespēja plānot savu darbu visas dienas garumā, ja tas nav atkarīgs no dienas termiņiem. Varu labāk sabalansēt sporta/vingrošanas pauzes un nodrošināt ģimeni ar siltām vakariņām. Darba vide mājās ir mierīgāka un darbu izdodas veikt efektīvāk. Iespēja vairāk strādāt pēc darba dienas plāna, ko nevar pārraut ātrie darbi. Efektīvāk padarīt vajadzīgos darbus darbā un apvienot tos ar mājas darbiem. Beidzot ir LEGĀLA iespēja strādāt no reāli jebkuras vietas – kafejnīca, soliņš parkā, pludmale, kāds koplietošanas biroju komplekss, ...Var pats regulēt savu laiku, ja vēlos varu no rīta pasportot, laika ietaupīšana pārvietojoties. Spēja pašam organizēt un plānot darba laiku. Darba organizēšana. Klusums un iespēja koncentrēties darbam. Iespēja izolēties. Attālinātais darba režīms liek rast jaunus, iepriekš neizmantotus veidus, kā izdarīt darāmo un šajā jaunradē rodas ļoti vērtīgi risinājumi! Pats vari plānot savu laiku un pagūt izdarīt lietas, ko citreiz var tikai darba laikā. Ir dienas, kad galīgi darbi nevedas, bet ir brīži, kad viss rit raiti, līdz ar to var pielāgoties ar mazāku stresu. Var strādāt pīdžamā. Strādājot attālitāti var nodrošināt sev veselīgākas ēdienreizes, jo gatavots tiek mājās. Brīvāks darba grafiks, ir sajūta – pats sava laika valdnieks, uzlabo darba plānošanu un ļauj plānot savas personiskās darīšanas. Laika ekonomija. Var paveikt vairāk darbus. Un neviens no kolēģiem netraucē. Laika plānošana. Vieglāk organizēt darbu un neietekmēties no kabinetā esošajiem kolēģiem, vides maiņa, lieāka atbildības sajūta, veselīgāks balanss ar ikdienas dzīvi, tās pakārtošanu darba pienākumiem. Darba dienas laiku var vairāk pakārtot sev. Laika ekonomija. Mazāk novēršos no darba, vieglāk koncentrēties darbam. Efektīvāk un ātrāk var paveikt darba pienākumus, var brīvāk plānot darba laiku un paveikt darāmo, kad tam ir vispiemērotākais laiks. Piemēram, dienā, kad ir gaišs, iziet laukā, bet vakarā, kad ir tumšs, strādāt un pat efektīvāk. Lieki netiek tērēts laiks, pļāpājot ar kolēģiem, bet pāris reizes nedēļā tas tomēr prasās... Veikalu iespējams apmeklēt dienas vidū, kad tur ir mazāk cilvēku, nevis pēc 17.00, kad visi reizē pēc darba dodas iepirkties un sanāc drūzmēšanās. Brīvāka sajūta, radošāks prāts un vienlaikus vairāk var padarīt.</p>

Produktivitāte. Personīgi man, šobrīd ir 2 ļoti lielas priekšrocības. Man ir mazs puika mājās, un, ja pirmsskola nestrādā vai bērns slimo, tad ir iespēja palikt mājās ar mazo un strādāt attālināti. Un otra priekšrocība, esmu otrā bērna gaidībās, un šajā laikā man drošāks ir darbs no mājām.

Nav nepieciešams "atsēdēt" darbalaiku darba vietā, savs laika plāns un ritms. Iespēja apvienot ar privātās dzīves pienākumiem, elastīgā laikā paveicot darba pienākumus. Piem., pievēršoties bērniem, kad nepieciešams, jau darba laikā (vai pagatavojot pusdienas, izmazgājot māju), darbu vēlāk paveicot piem.plkst.21.00. Iespēja pašam organizēt savu dienas ritmu un paņemt kādu garāku pauzi dienas vidū.

Dažkārt iespējams labāk koncentrēties konkrētam uzdevumam, jo nav pēkšņu traucēkļu. Elastīgs darba laiks.

Pandēmija slaikā strādāt attālināti ir drošāk. Daudz efektīvāk un vairāk var izdarīt. Darbu varu veikt arī agrās vai vēlās dienas stundās. Kamēr arī bērns mācījās attālināti, varēju palīdzēt bērnam mācībās.Šobrīd tas ir sargāt sevi un darba kolēģus no koronavīrusa izplatīšanās. Mazināt kontaktus, strādāt tiešsaistēs.

Var strādāt brīvā dabā.

Mierīgāka vide, ja kolēģu ir daudz apkārt.

Var pastrādāt arī vakaros/brīvdienās, ja ir jāpabeidz kaut kādi darbi, atskaites utt. Laiks, ko nepavadu ceļā uz darbu/no darba. Darba vai mācību jautājumu kārtošana operatīvi, jebkur atrodoties klientam, kolēģim, partnerim utt.

Vide.

Var strādāt brīvā dabā.

Tiek iegūts vairāk laika atrasties komfortablākā mājas vidē, ģimenes tuvumā, vairāk tiek paspēts, sava laika plānošana. Manā darbā ir darbs ne tikai ar dokumentāciju, bet arī ar klientiem.

Nepieciešamas konsultācijas. Sava laika plānošana. Var saplānot darbus, kas veicami pie mājā. Sava laika plānošana.

Klusums un miers.

Lielāka atdeve un labāki sasniegti rezultāti, jo neviens nerausta un netraucē..

Var atrast inovatīvas idejas, iepazīties ar jaunumiem nozarē.

To var darīt, atrodoties jebkur.. netraucē kolēģi.

Elastīgākā laika plānošana. Mierīgāks darba ritms. Atkrīt daži ikdienas stresa faktori – nokļūšana darbā, kašķīgie kolēģi, neizmantotais pusdienu pārtraukums. Brīvs darba laika plānojums.

Vieglāk koncentrēties (salīdzinājumā ar darbu atvērtā tipa birojā).Miers un labāka koncentrēšanās iespēja pašam plānot un noteikt sava darba režīmu. Iespēja sabalansēt ģimeni un darbu.

Covida laikā tā ir savas un kolēģu veselības papildu garants.

Privātā laika veiksmīgāka plānošana.

Darba efektivitātē pieaug, jo netiek patērēts laiks kafijas pauzēs.

Pieaug produktivitāte, jo nav, kas iztraucē, var koncentrēties uz darbiem.Mazāk traucē kolēģi.

Koncentrēšanās uz pienākumiem, jo kolēģi uzrunā tikai pat konkrētiem darba jautājumiem.

Brīvāka sajūta izpausties.

Var vienlaikus darīt vairākus darbus – gan mājas darbus, gan darba pienākumus.

Efektivitāte.

Iespēja strādāt, pat ja pašsajūta nav tik laba.

Komfortablāki apstākļi.

Komunikācijas trūkums.

Var ēst pusdienas mājās. Pats nosaki savu grafiku, mazāk visi traucē ar saviem jautājumiem. Var pats plānot laiku. Sava laika menedžments. Iespējama privāto resursu ekonomija.

Brīvāks sava laika menedžments, augstāka motivācija operatīvāk paveikt darbu, lai pievērstos personīgām lietām.

Ceļā.

Mājas lietas apdara paralēli.

Ja darba vide ir skaļa, tad mājās lielākas koncentrēšanās spējas.

Stabils psihoemocionālais stāvoklis.

Produktīvāka sava darba organizēšana.

Laika plānošana, ietaupās laiks, var ietaupīt uz degvielu un stāvīvietām, ka arī gatavot mājās.

Introvertiem cilvēkiem ir mazāk stresa, pašdisciplīna, kopumā mazāk stresa, samazinās vardarbība, verbālā un neverbālā darba vietā, ceļā pavadītā laika lietderīga izmantošana. Sava laika plānošana. Iespēja izmantot elastīgi darba stundas. Var vairāk paveikt. Ilgāk var gulēt. Pusdienas laiku var izmantot lietderīgāk.

Cilvēki ar veselības problēmām (muguras sāpēm, piemēram) var izvēlēties strādāt guļus, pussēdus, stāvus, rāpus, mainīt pozas ērtā apģērbā, vieglu saslīmšanas simptomu gadījumā darbs netiek pārtraukts, kontrolē darba režīmu.

Ja visi kolēģi strādā attālināti, tad komunikācija rit raitāk nekā kad daļa birojā, daļa mājās. Neveidojas ikdienas rutīna.

Bieži vien lielāka iespēja koncentrēties un kvalitatīvāk izdarīt darbu.

Vienīgās priekšrocības ir pašam darbiniekam, ka viņš var izjust un arī izmantot zināmu brīvību. Darba devēja nelielo ieguvumu redzu ofisa izmaksu samazinājumā, bet, ņemot vērā produktivitātes krišanos, visticamāk, ieguvumu nav.

Iespēja pašam plānot savu laiku.

Strādāt internacionālās kompānijās no jebkuras vietas.

Var lietas izdarīt citā laikā, nevis darba laikā.

Laiks, transports, netraucē tik daudz citi, mazāk nevajadzīgas komunikācijas. Individuāla laika plānošana.

Mazāki stresa līmeņi, lielākas iespējas ceļot un strādāt.

Mierīgāka personiskā vide, sakārtotākas ēdienreizes, iespējas plānot savu laiku.

Mierīgāka vide koncentrētām domāšanas darbām.

Spējot sevi disciplinēt, ir iespēja pastrādāt ilgāk, vai arī pa dienas vidu izrauties personīgajām lietām, ja vajag, var pēc tam pastrādāt ilgāk.

Nav jāierodas darbā plkst. 8.00 :), nav rīta steigas un sastrēgumu.

Time management (nav jāpavada laiks ceļā, kas manā gadījumā bija 3 h dienā), tāpat pusdienu pārtraukumā var paspēt izdarīt lietas, kuras sen tika atliktas laika trūkuma dēļ. Mājās var savas lietas darīt.

Netraucē socializēšanās ar kolēģiem.

Nav jākomunicē ar darba kolēģiem, netraucē kolēģu sarunas (strādāju atvērtā tipa birojā).

Pusdienas laiku var izmantot lietderīgāk, piemēram, aizejot uz pārtikas veikalu u.tml. darbības apvienot, laika ekonomija ceļā. Sava personīgā, veiksmīgā darba grafika izstrāde, kas piemērojas dzīvesveidam utt.

Elastīgāks darba grafiks, ko iespējams pielāgot citām interesēm.

Brīvāks grafiks. Varu vairāk koncentrēties darbam, neesot darbā atklātā tipa birojā. Protams, ja bērni ir skolā un bērnudārzā tai laikā.

Ilgāks miegs, neierobežotas iespējas komforta celšanai.

Kolēģi netraucē ar liekām sarunām.

Darīt pienākumus savā ritmā. Mazāk traucēkļu, vieglāk koncentrēties uz darāmo. Brīvāka darba grafika plānošana.

Var plānot savu darba laiku citā režīmā.

Iespējas plānot savu darba laiku, paralēli veikt citas darbības.

Patīk sākt darbu agrāk un beigt agrāk, mājās strādājot, to varu.

Zoom sapulču laikā adu (tas nebūt nenozīmē, ka aktīvi neklausos vai nepiedalos).

Var justies kā mājās.

Miers un klusums mājās, iespēja organizēt darbus savā ritmā.

Individuālāka pieeja klientam. Mazāk apkārtējo traucēkļu.

Ir vieglāk koncentrēties.

Dienas laikā var paveikt vairāk. Var vieglāk plānot savu dienu un organizēt darbu, kā arī pielāgoties darba apjomam un klientu darba laikam, kas atrodas citā laika zonā.

Var brīvāk plānot savu laiku. Sava laika plānošana, kas ļauj funkcionēt ar ikdienas lietām, vari pats savu režīmu izstrādāt. Ērtības strādāt no mājām, pierasta vide.

Netraucē procesi apkārt

Iespēja plānot savu laiku. Būt mājās. Vairāk varu veltīt darbam laiku, neviens netraucē. Spēja visu darbadienu veltīt tiešajiem darba pienākumiem.

Klusums.

	<p>Konkrēti zvani, nav <i>small talking</i>. Disciplīna pret sevi un darbu. Manuprāt, vairāk var izdarīt, jo nav jārisina ikdienas problēmas un neviens neienāk kabinetā un neuzdod jautājumus, kas nereti pat neattiecas uz tavu darba lauku. Kolēģi netraucē strādāt ar plāpāšanu. Komunikācija no jebkuras vietas, ja ir internets!</p>
	<p>Nestrādāju attālinātu darbu, tapēc idejiski iedomājos, ka plusi varētu būt savādāka rutīna, iespēja darboties no mājām, brīvāka ikdiena, jaunu prasmju apgūšana darba ietvaros, ja strādā no mājām.</p>
	<p>Aizsardzība pret Covid-19. Mazāks risks inficēties ar Covid-19, mobils darba laiks. Mazāka iespējamība būt saskarē ar slimniekiem. Iespēja izvairīties no saslimšanas sezonālo saslimšanu laikā. Drošība veselībai. Mazinās saslimstības risks, var jebkurā brīdī turpināt darbu.</p>
	<p>Taču tas jāskatās no katras jomas puses. Šeit vienas atbildes nav un nebūs. Manā gadījumā nav.</p>

Attālinātā darba trūkumi

Komunikācija	<p>Radošais darbs un jaunrade labāk veicas klātienē. Neformālā komunikācija mazāka. Trūkst saviesīgu sarunu kolektīvā, kuras ir neatņemama ikdienas sastāvdaļa. Nav kontakta ar kolēģiem – “koridoris” Izplūst robežas starp laiku darbam un laiku privātajām vajadzībām, ļoti novērojams saskarsmē ar kolēģiem. Ilgāka komunikācija ar visiem kolēģiem. Kolēģu klātneesamība, kas palēnina dažādus sīkus/ ātri paveicamus darbus ja jautājumu var uzdot nekavējoties Ne visi kolēģi ir pieejami uzreiz darba jautājumu apspriešanai. "Izkrīt no aprites". Gribas pārmaiņas – no mājām nokļūt birojā. Trūkst cilvēciska kontakta un ir atsevišķas situācijas, kuras klātienē atrisināt būtu vieglāk. Saskarsmes trūkums ar kolēģiem. Nespēja kontrolēt darba dienas beigas. "Sociālais faktors” – ikdienā sanāk satikt daudz mazāku skaitu cilvēku. Mājas apstākļos grūtības koncentrēties vienīgi uz darbu Komunikācijas trūkums starp kolēģiem. Pazūd komunikācija ar darbabiedriem. Mazāks kontakts ar kolēģiem klātienē. Pietrūkst vides maiņas un socializēšanās faktora. Acu kontakts ar kolēģiem pietrūka. Sapulču pārklāšanās un daudzums – bieži vairāk nekā klātienē variantā. Mazāk rūpējies par sevi, jo nav jāiziet cilvēkos un pietrūkst komunikācijas. Klātienē komunikācija un viedokļu apmaiņa ar kolēģiem. Tas vienlīdz attiecas gan uz neformālo (rīta kafijas dzeršana, pāpauzes), gan oficiālo (sanāksmes, pārrunas), kuru laikā iespējama daudz saturīgāka, kvalitatīvāka, jēgpilnāka informācijas nodošana un saņemšana. Grūti sevi motivēt, nav tiešas saskarsmes ar kolēģiem, kas ir svarīga emocionāli, lai būtu šī kopības sajūta, ir grūtāk lēmumus apspriest un ātri pieņemt, tas nedaudz aizkavē darbu. Nepilnvērtīga komunikācija. Nepietiek neformālas komunikācijas ar kolēģiem. Nav tieša kontakta ar apkārtējiem. Uzskatu, ka daudzus jautājumus nevar risināt telefoniski, ar e-pastiem vai <i>online</i> sapulcēs.</p>
---------------------	---

Pietrūkst komunikācijas ar kolēģiem. Ja mājās ir mājīnieki, viņi traucē koncentrēties darbam.
 Komunikācijas trūkums starp kolēģiem. Darba mikroklimats.
 Mazāk kustību, mazāka motivācija pucēties, liekais svars, uztveres un komunikācijas problēmas.
 Grūti pilnībā koncentrēties darbam, jo mājās ir vairāki apstākļi, kas novērš uzmanību.
 Cilvēcīgu attiecību nonivelēšanās.
 Komandas fiziskais / emocionālais kontakts.
 Sarežģītāka savstarpējā komunikācija – attālināta saziņa noteikti aizņem vairāk laika nekā tieša komunikācija uz vietas. Turklāt pastāv risks, ka otra persona līdz galam nesapratīs doto uzdevumu/norādījumus, līdz ar to palielinās kļūdu varbūtība.
 Fiziskās komunikācijas trūkums ar kolēģiem.
 Sociālās komunikācijas trūkums.
 Dzīvā komunikācija, socializācija.
 Nevar sastapt vadību un kolēģus svarīgu darba jautājumu risināšanā.
 Dažreiz informācija un saskaņošana prasa vairāk laiku nekā, esot blakus kolēģiem.
 Komunikācijas trūkums ar kolēģiem, ofisa kafija, ideju apmaiņa un darba duna.
 Kolēģu trūkums.
 Komunikācijas trūkums.
 Ierobežota savstarpējā komunikācija.
 Vienam pašam visu laiku strādāt ir garlaicīgi. Nav ikdienas komunikācijas ar kolēģiem.
 Ja nav viss nepieciešamais nodrošināts, kā arī pieeja dokumentiem, nevar kvalitatīvi izpildīt darba uzdevumus.
 Cilvēciskais kontakts, ir sanāksmes, kuras labāk norit tieši klātienē un diskusijas ir produktīvākas.
 Pietrūkst arī nejauša komunikācija ar darba kolēģiem, kas var iedot kādu ātru atbildi uz interesējošo jautājumu. Dažas lietas ir vieglāk pajautāt klātienē nekā gari izskaidrot e-pastā vai zvanot.
 Kontakta, komunikācijas trūkums jautājumu risināšanā.
 Komunikācija lēnāka, novērš koncentrāciju mājas vide.
 Kontakts ar kolēģiem.
 Kolektīva trūkums.
 Komunikācijas trūkums ar cilvēkiem.
 Kolēģu trūkums, nevar pakonsultēties, jādūdz laiks, lai pieslēgtos tad un tad, lai varētu pārrunāt, darbā aizgāji un pārrunāji.
 Pietrūkst tiešas komunikācijas ar kolēģiem.
 Socializēšanās ar kolēģiem minimāla klātienē.
 Kolēģi mēdz daudz ko izrunāt "koridoros".
 Motivācijas trūkums strādāt, jo blakus nav kolēģu.
 Trūkst klātienē diskusiju ar kolēģiem.
 F2F komunikācija ar kolēģiem.
 Komunikācija, tikšanās.
 Nedaudz atsvešinies (attālinies) no darba kolektīva un kopējās darba misijas.
 Komunikācija ar citiem cilvēkiem, ideju izrunāšana.
 Komunikācijas trūkums. Pārsvarā neformālās.
 Komunikācijas trūkums kolēģu starpā gan darba jautājumos, gan privātos.
 Komunikācijas trūkums
 Komunikācijas barjera.
 Komunikācijas zudums, kas prasa vairāk laika
 Samazināts sociālais kontakts, kas var novest pie psiholoģiskām problēmām.
 Kolēģu klātbūtne.
 Pietrūkst komunikācija ar darba kolēģiem, ir jautājumi, kurus vieglāk atrisināt, konsultējoties ar kolēģiem. Arī socializēšanās trūkums brīžam jūtams, tomēr, ja apmeklē biroju 1–2 x nedēļā, socializēšanās vajadzība tiek apmierināta pietiekami.
 Grūtāk sadarboties, pietrūkst klātienē tikšanās.
 Pietrūkst klātienē saziņas ar kolēģiem, grūtāk sadarboties.
 Socializēšanās.
 Komunikācijas trūkums, zema efektivitāte.

	<p>Nepietiekama dzīvā komunikācija.</p> <p>Kolēģi ir attālināti. Darba vietas organizācija.</p> <p>Trūkst cilvēcīgas komunikācijas ar kolēģiem.</p> <p>Komunikācijas trūkums, socializēšanās ar kolēģiem.</p> <p>Tā kā ir ierobežota komunikācija, tad arī atgriezeniskā saite vai darba novērtējums ir diezgan nosacīts. Ne vienmēr vari būt pārliecināts, ka tas, ko es pats par savu paveikto domāju, ir objektīvi pamatots.</p> <p>Efektivitāte.</p> <p>Gandrīz visiem cilvēkiem būtiska ir socializēšanās, kontaktēšanās, acu skati, sajūtas, lai viņu darbs būtu produktīvs un radošs, viņiem vajag sajukt kolektīva noskaņu, reakciju, atbalstu un uzmundrinājumu. Attālināti to nevar nodot.</p> <p>Komunikācija.</p> <p>Neformāla informācijas apmaiņa.</p> <p>Nav dzīvas komunikācijas.</p> <p>Nav komunikācijas, grūti sarunāt lietas, ja kolēģi neatbild uz e-pastiem un neceļ klausuli, klātienē vienkārši pieietu klāt.</p> <p>Notrulinās komunikācijas prasmes.</p> <p>Socializācija ar organizāciju/ kolēģiem pieklibo.</p> <p>Komunikāciju trūkums.</p> <p>Trūkst neformālās komunikācijas ar kolēģiem.</p> <p>Dzīvās komunikācijas trūkums.</p> <p>Kontakts ar kolēģiem.</p> <p>Mazāks kontakts ar komandu.</p> <p>Mazāk iespēju socializēties.</p> <p>Cilvēcisks kontakts, tūlītēja atgr. saite, socializēšanās.</p> <p>Zūd kontakts ar kolēģiem.</p> <p>Kaut kādā mērā saziņas trūkums, atsvešināšanās.</p> <p>Nav komunikācijas ar citām struktūrvienībām.</p> <p>Saskarsme un klātienē komunikācija samazinās, kas ir svarīgi, lai veidotos komandas sajūta.</p> <p>Pietrūkst socializēšanās.</p> <p>Komunicēšanas trūkums (socializēšanās).</p> <p>Daži kolēģi psiholoģiski nav gatavi jaunajai situācijai – atliek jautājumu risināšanu uz vēlāku laiku.</p> <p>Socializēšanas trūkums.</p> <p>Komunikācijas trūkums ar kolēģiem "dzīvajā".</p> <p>Izolācija.</p> <p>Nav tik efektīvs sadarbības process ar kolēģiem.</p> <p>Svarīgas klātienē tikšanās – klātienē var īsākā laikā izrunāt svarīgo nekā attālināti.</p> <p>Socializēšanās.</p> <p>Ekstravertiem cilvēkiem rodas stress no komunikācijas trūkuma, vientuļajiem var parādīties depresīvas iezīmes, depresiju un suicīda risks, neatrisinātu konfliktu darbā dēļ, jo attālināti, iespējams, to ir grūti izdarīt, mazinās socializācijas iemaņas.</p> <p>Trūkst komunikācija, emocijas.</p> <p>Mazliet iztrūkst komunikācija ar kolēģiem.</p> <p>Komunikācijas trūkums</p> <p>Iekšējās informācijas aprites trūkums, mazāka konsultēšanās iespēja (<i>brain storm</i>), darba laika beigu grūtāka ievērošana, virsstundas tiek strādātas uz sava rēķina, jo pieejams darba aprīkojums jebkurā diennaktī laikā un darbi nekad nav apdarāmi, turpretim vadībai vienmēr šķiet, ka attālināti darbinieki noteikti nestrādā.</p> <p>Tiešā komunikācija ar kolēģiem.</p> <p>Tikšanās ar kolēģiem.</p> <p>Socializēšanās trūkums. Kompleksākas problēmas vieglāk un dažreiz ātrāk un efektīvāk izrunāt klātienē nekā, piemēram, visu sagatavot rakstiski.</p> <p>Nav kontakta ar kolēģiem.</p> <p>Zūd komandas sajūta, personīgā kontakta, attālinās attiecības.</p>
--	---

	<p>Vientulība, komunikācija aci pret aci.</p> <p>Komunikācija – tās trūkums, pārpratumu rašanās, emocionāla vientulība, savas mājsaimniecības resursu patērēšana (elektrība, internets, mēbeļu nolietojums u.c.).</p> <p>Zems komunikācijas apjoms dažreiz bremzē attīstību.</p> <p>Komunikācijas trūkums, nepieciešamība organizēt savu darbu, koncentrēšanās trūkums.</p> <p>Trūkst socializēšanās ar cilvēkiem. Trūkst sajūtas, ka esi darbā. Trūkst spējas koncentrēties darbam, jo apkārt ir mājinieki.</p> <p>Darba kolektīvs nav tik cieši vienots emocionāli. Daudzus jautājumus vieglāk atrisināt vienam ar otru, jo ir viegli redzēt sarunbiedra mīmiku un žestus.</p> <p>Nav personīga socializēšanās ar kolēģiem. Šad tad jau vajag tikt klātienē.</p> <p>Tu esi viens, komunikācijas trūkums, nav iespējas socializēties.</p> <p>Nevar pajautāt pie blakus galda sēdošam kolēģim kaut ko izdarīt manā vietā, bet vienlaikus kolēģis neuzgrūž savus darāmos darbus man, jo tad ir jāzvana vai jāraksta un tas tiek izvērtēts un ar niekiem vairs netraucē (tātad vairāk pluss nekā mīnuss).</p> <p>Atsvešināšanās no komandas. Palielināts elektrības patēriņš. Dažkārt efektivitāte zūd.</p> <p>Lēnāka komunikācija, jo vairāk jaizmanto e-pasts un jāzvana biežāk kolēģiem, nav iespēja uzreiz pajautāt un noskaidrot vienkāršas lietas.</p> <p>Komunikācija. Darba resursu pieejamība.</p> <p>Dzīvā kontakta trūkums.</p> <p>Trūkst klātienē komunikācijas ar kolēģiem, klientiem.</p> <p>Pietrūkst klātienē kontakta ar cilvēkiem, <i>online</i> mītiņi nogurdina.</p> <p>Komunikācija ar kolēģiem kabinetā vairs nav tik ātra.</p> <p>Tiešās saziņas trūkums ar kolēģiem.</p> <p>Apgrūtināta komunikācija ar darba kolēģiem.</p> <p>Socializēšanās ar kolēģiem klātienē.</p> <p>Ievērojams socializēšanās trūkums.</p> <p>Tiešā kontakta trūkums ar kolēģiem – ātrie jautājumi, jautājuma kolektīva pārspriešana.</p> <p>Nedaudz izpaliek tusiņš ar kolēģiem un zūd sajūta par to, ko organizācija vispār dara.</p> <p>Cilvēku trūkums.</p> <p>Dažreiz pietrūkst klātienē komunikācijas.</p> <p>Dažreiz nevar izpildīt kādu darbu no mājām.</p> <p>Socializēšanās ar kolēģiem.</p> <p>Komunikācijas trūkums, darba vide.</p> <p>Trūkst saikne, kontakts ar klientu.</p> <p>Trūkst komunikācijas ar kolēģiem, virtuālā komunikācija to pilnībā nevar aizstāt. Trūkst tieši spontānās komunikācijas, piemēram, kad kolēģi satiekas virtuvē.</p> <p>Tiešs kontakts ar komandas biedriem un ikdienas neformālā komunikācija.</p> <p>Kolēģu čalošana.</p> <p>Ja darbs notiek pilnībā attālināti, neizdodas satikt savus darba kolēģus.</p> <p>Komunikācija (tikšanās ar kolēģiem).</p> <p>Komunikācijas trūkums .</p> <p>Tiešā komunikācija ar kolēģiem.</p> <p>Komunikācija ar kolēģiem.</p> <p>Trūkst tiešas saskarsmes, komunikācijas.</p> <p>Nav iespējams “aiziet” pie kolēģa ar jautājumu, ja neceļ klausuli, vai neatbild uz e-pastiem.</p> <p>Neefektīva darba vide. Nav socializēšanās ar kolēģiem.</p> <p>Tiešs kontakts ar kolēģi/klientu.</p> <p>Pietrūkst komunikācija aci pret aci ar kolēģiem, grūtāk izrunāt ar darba pienākumiem saistītas lietas.</p> <p>Ja nepieciešama tieša, ātra komunikācija.</p> <p>Tiešās komunikācijas trūkums ar kolēģiem.</p> <p>Nav socializācijas.</p> <p>Socializēšanās trūkums.</p> <p>Komunikācijas trūkums ar kolēģiem.</p>
--	---

	<p>Nav dzīvas saiknes ar kolēģiem, ar laiku tas veido distancētu sajūtu. Attālināti ir sarežģītāk panākt lēmumu, ja ir sarežģīti jautājumi, kuros nepieciešama spēja aizstāvēt viedokli un pārliecināt.</p> <p>Nav komunikācijas ar cilvēkiem.</p> <p>Komunikācija var būt nepietiekami ātra neparasto uzdevumu un situāciju apstākļos; socialitātes trūkums.</p> <p>Kontakts ar cilvēkiem.</p> <p>Tieša komunikācija ar kolēģiem.</p> <p>Ierobežojās socializēšanās.</p> <p>Komunikācijas, socializēšanās trūkums, vientulība. Darba un mājas dzīves saplūšana.</p> <p>Komunikācija.</p> <p>Nav socializēšanās.</p> <p>Komunikācija ar kolēģiem.</p> <p>Komunikācija ar padotajiem.</p> <p>Socializēšanās, tiešā kontakta trūkums.</p> <p>Komunikācijas un socializācijas trūkums.</p> <p>Darba kolēģu viedokļa un padoma trūkums.</p> <p>Nav sociālo kontaktu.</p> <p>Socializēšanās trūkums.</p> <p>Komunikācija ar kolēģiem.</p> <p>Komunikācija ar padotajiem.</p> <p>Socializēšanās, tiešā kontakta trūkums.</p> <p>Personiskās komunikācijas trūkums, jo dažreiz nepieciešams ātri reaģēt un apstiprināt darījumus.</p> <p>Iespējams grūtāk no praktiskās puses kaut ko saskaņot, ātri aiziet sarunāt utt.</p> <p>Dzīvās komunikācijas trūkums, ne visus darba pienākumus ir iespējams veikt attālināti.</p> <p>Cilvēku saskarsme.</p> <p>Trūkst dzīvas saskares ar kolēģiem, pietrūkst savstarpēju emocionālu kontaktu, apgrūtina sadarbību. Šobrīd to nodrošina iepriekšēja pieredze.</p> <p>Tiešais kontakts ar kolēģiem/piegādātājiem un klientiem.</p> <p>Kolektīva atsvešināšanās.</p> <p>Komunikācija, dzīvīgums darbā, ilgtermiņā, domāju, arī darba ražīgums.</p> <p>Cilvēku savstarpējās komunikācijas trūkums. Pazūd darba disciplīna, var zust darba kvalitāte.</p>
Darba vide	<p>Papildu izmaksas, piemēram, elektrība, kafija, ko uzsauc darbs.</p> <p>Grūtāk nodalīt darbu no mājas dzīves. Mājās ir arī savas lietas, ko gribas darīt paralēli darba lietām. Mājās vieglāk noslinkot (ja prasība ir strādāt noteiktas stundas, nevis parādīt izdarīto rezultātu, mazāka disciplīna, nav komunikācija ar kolēģiem.</p> <p>Spēja koncentrēties, pilnībā pielāgota darba vieta.</p> <p>Grūti koncentrēties.</p> <p>Fiziski veicamos darbus nav iespējams veikt. Grūtāk sekot pie datora pavadītajam laikam.</p> <p>Mājas = darbs, kas ir slikti, jo ir grūti nošķirt tajā brīdī, kad strādā, šīs divas lietas.</p> <p>Tas, ka ne visa darbam nepieciešamā informācija un darba materiāli ir pieejami elektroniskā formātā.</p> <p>Visiem šķiet, ka darba stundas kļūst fleksiblas un man jābūt pieejamai visu laiku.</p> <p>Grūti novilkt robežu starp darbadienas sākumu un nobeigumu. Mazāk kustības ikdienā.</p> <p>Daudz blakus traucējošu faktoru, jābūt ļoti pašorganizētam.</p> <p>Nav ergonomiski iekārtota darba vide, bija jāiegādājas papildu ekrāns, krēsls un galda lampa, lai kaut nedaudz uzlabotu/iekārtotu darba vietu mājās.</p> <p>Ergonomija, kolēģu nesatikšana, komunikācija, var būt problēmas ar darba uzdevumu izskaidrošanu, apmācību, bet tas, manuprāt, ir atkarīgs no uzņēmuma, vadības un savstarpējās komunikācijas.</p> <p>Produktivitātes saglabāšana.</p> <p>Mājās ne vienmēr viss ir pakārtots darbam – nav atsevišķa darba telpa, nav ērts darba galds, printeris utt.</p> <p>Ja mājās ir ģimene, tā var traucēt pienācīgu nodošanos darbam.</p>

Fiziskais faktors – sanāk mazāk izkustēties. Cilvēks sāk mazāk rūpēties par savu ārieni, jo ieslēdz "mājas režīmu".

Grūtāk ir sevi disciplinēt un sakārtot darba dienas ritmu. Ne mājā, ne dzīvoklī nebūs iespējams nodrošināt pilnīgi atsevišķas darba un mācību telpas diviem pieaugušajiem un 1–2–3 bērniem. Ja arī būs, tās būs neadekvātas izmaksas un kādam par šo dzīves/darba telpu nāktos samkasāt.

Nedomāju, ka darba devēji ir gatavi ietaupītos līdzekļus par savu biroju nomu un apsaimniekošanu (telpas, siltums, elektrība, uzkopšana, mēbeles, remonts, apsardze,) pārdaļīt darbinieku atalgojumā, kas varētu tikt izmantots atbilstošas vides nodrošināšanai.

Mājās grūti mobilizēties un ir citi darbi, ko padarīt.

Pašam jāgatavo pusdienas.

Attālinātajam darbam pašam nav trūkumu, grūtības rada pandēmijas ierobežojumi – nav iespējams brīvi pārvietoties, lai strādātu attālināti, bet brīvāk. Konkrētāki uzstādījumi no darba devēja par sasniedzamajiem darba rezultātiem palīdzētu mobilizēties sasniegumiem, bet jāteic – arī klātienē darba laikā šie uzstādījumi bieži vien ir bijuši izplūduši, tāpēc nevar teikt, ka darba kvalitāte mainītos atkarībā no tā, kādā "avatarā" strādā. Manuprāt, attālinātā darba organizēšana un organizācijas mērķu sasniegšana netipiskos darba režīmos aktualizē ne tikai darbinieku spējas, bet arī vadītāju kompetenci un vadītprasmi, kā arī aktualizē to, vai vadītāji spēj skaidri paust mērķus un skaidri zināt sasniedzamos rādītājus, jo klātienē var "no acīm nolasīt", cik nopietni vai nenopietni par kaut ko vadītājs runā, bet attālināti, it īpaši, ja ziņojumu nodod tekstā, dažreiz tā arī skaidrs nekļūst, kas ar to ir domāts.

Pašdisciplīnas pazemināšanās un motivācijas trūkums – domāju, ka, strādājot attālināti no mājām, sākumā ir grūtāk sevi piespiest sākt veikt darba uzdevumus, it īpaši garlaicīgākos.

Ja mājās ir citi ģimenes locekļi, tas var novērst uzmanību.

Nav pieejami 2 monitori, vai arī jānes tie uz mājām.

Mazliet zūd disciplīna.

Ja ir nepieciešams strādāt ar precēm noliktavā (inventarizācija, vecās noliktavas preču pārbaude, ievietošana mājaslapā, proti, vajag produktus turēt rokās/ reāli redzēt), tad attālinātais darbs ievelkas.

Zūd laika robežas un robežas starp darba un privāto dzīvi. Jāgatavo ēdiens (vairāk kā pirms tam, jo jānodrošina 3 maltītes). Rodas papildu nogurums, jo visu dienu pavadi dzīvoklī. Papildu izdevumi par elektrību, ūdeni un darba vietas iekārtošanu (austiņas, tastatūra, krēsls, galds utt.).

Grūti nodalīt darba dienu un mājas dzīvi.

Trūkst ikrīta rituālu.

Nav ergonomiska darba vieta, vide.

Ģimenei grūti izprast, ka esi darbā.

Nav cilvēciskās komunikācijas, trūks atgriezeniskā saite no kolēģiem.

Diskomunikācija.

Zūd līdzsvars starp personīgo un darba vidi, nav pietiekams tehniskais nodrošinājums pilnvērtīga darba veikšanai, piem., atsevišķas darba telpas, biroja krēsla. Palielinās komunālo maksājumu rēķins, ko darba devējs neapmaksā.

Nekomunicēšana ar kolēģiem, vientulības sajūta. nav nodrošināta ergonomiska darba vide (piemērots krēsls, galds, utt. – darbs to nenodrošina, bet to visu pirkt pašam ir ļoti dārgi, labs ergonomisks krēsls vien maksā aptuveni 400–500 eiro).

Problēmas pareizi nodalīt darbu un privāto dzīvi.

Pārslodze.

Nespēja pilnvērtīgi koncentrēties darbam, kad bērns mājās vai arī jāmacās kopā ar bērnu.

Strādāju medicīnas jomā, un darbs tomēr vieglāks, strādājot klātienē.

Grūtāk nodalīt darbu no mājas dzīves.

Mājās ir grūti nodrošināt darbam nepieciešamos apstākļus. Ir nepieciešamas klātienē tikšanās ar kolēģiem, klientiem.

Socializācijas trūkums ar kolēģiem, neērta darba vide (manā gadījumā darba vieta ir bērnistabā), darbā traucē ģimenes locekļi, kas atrodas mājās. Grūti nodalīt darba dzīvi no privātās, ja darbs ir nebeidzams, darbā galds turpat blakus, attiecīgi neizej pat no mājas, tikai strādā. Grūti pārslēgties vakarā no darba, jo iztrūkst kaut vai fiziskā pārvietošanās no ofisa uz mājām, kas ļauj smadzenēm atslēgties no darba problēmām.

Nav pieejami dokumenti papīra formātā, ja tādi nepieciešami. Mazinās tiešu cilvēcisko kontaktu nozīmi.

Ja nav ērts darba galds mājās, tad ir grūtāk piemeklēt ērtu vietu, kur strādāt. Darbā klātienē var izrunāt vairāk lietas un arī operatīvāk nekā attālināti.

Grūti nodalīt darba pienākumus no personīgajiem pienākumiem. Ir "kārdinājumi" darīt kaut ko citu.

Grūtāk "iziet" no mājām, mazkustība.

Palielināti elektrības rēķini, kuri jāapmaksā pašam. Arī ūdens patēriņa palielinājums.

Mājās esošās lietas, kas novērš no darba, piem., leduskapis, televizors, u.c.

Bērnu radītie trokšņi un uzmanības novēršana no darba pienākumiem.

Jāiekārto jauna darba vieta, pielāgojoties esošajiem mājas apstākļiem.

Privāto datoru un citu ierīču izmantošana darba vajadzībām.

Es nevaru drukāt visus dokumentus uz sava printera un papīra (tikai minimāli).

Visi darba dok-ti nav pieejami elektroniski, vai arī tos nepieciešams fiziski parakstīt.

Atkarībā no darba. mācību profila ir neiespējama praktiska darba (piem., mācību prakses) veikšana un tā kontrole. Ir profesijas kur tas vispār nav iespējams (medicīniskas manipulācijas u.c.)

Lieki izdevumi lietojot un apmaksājot savu datotehniku.

Ir drošības un personas datu aizsardzības jautājumi, strādājot attālināti, lietojot savu tehniku utt.

Darba kvalitāte un termiņu neievērošana, virsstundas, neizkustēšanās, monotons darbs.

Bērni mājās, kas neļauj simtprocentīgi pievērsties darba lietām.

Visu laiku atrodi vienā vietā un vienā vidē – māja ieiet darbā vai darbs ienāk mājās.

Domāj, ka vairākums darbinieku tomēr ne tik čakli un atdevīgi strādā no mājām vai attālināti.

Nav sajūtas, ka esi mājās/darbā. Mainās darba atmosfēra un ritms.

Reizēm grūti koncentrēties, pietrūkst darba atmosfēras.

Materiāli tehniskais nodrošinājums. Interneta nodrošinājuma neesamība no darba devēja puses.

Grūtāk īstenot darba uzdevumus gadījumā, kad bērni ir mājās.

Nav ideāla darbavieta (regulējams galds, biroja krēsls). Jebkurā brīdī nav pieeja visiem papīra dokumentiem, kas atrodas birojā.

Nav optiskais kabelis.

Grūtāk koncentrēties darba pienākumiem, reizēm apkārtējā vide traucē.

Ne visiem piemērots, nederēs cilvēkiem, kam problēmas ar disciplīnu.

Mājas atmosfēra nemotivē 100 % nodoties darbu izpildei.

Grūtības nošķirt darba laiku no privātā laika un darba vidi no privātās vides.

Grūtības ievērot darba disciplīnu.

Var būt vairāk ārējo traucēkļu.

Jābūt stingrai pašdisciplīnai. Ne visus darbus var darīt attālināti.

Zinu, ka citi kolēģi neizmanto iespēju strādāt attālināti, jo mājās ir mazi bērni, kuri traucē pilnvērtīgi pievērsties darbam, tāpat arī tie kolēģi, kuriem nav iespējas iekārtot darba vietu mājās atsevišķu no pārējiem mājniekiem un ērtu, nav sajūsmā par darbu ārpus biroja.

Ilgais laiks, kas jāpavada pie datora.

Grūtāk koncentrēties darbam.

Darba devējs nekompensē komunālos maksājumus, internetu.

Strādājot attālināti, ir problēmas piekļūt vajadzīgiem arhīva dokumentiem, kas nav pieejami tīmeklī. Uzņēmumam nav izdevies izveidot sistēmu, kas ļautu pietiekami elastīgu un vienlaikus drošu pieeju datiem, tai skaitā sensitīviem. Rezultātā pieejami tikai "svaigie" dati. Neviens nav atcēlis pierakstus, mapes, grāmatas papīra versijā, kuras bieži vajag izmantot, lai kvalitatīvi veiktu darbu. Strādājot attālināti, būtu nepieciešams "pārvilkt" visu darbu uz mājām, bet daudz produktīvāk varu strādāt tad, ja arī fiziski esmu citā vidē, kas pielāgota tieši darba vajadzībām – iekārtojums, darba līdzekļi, kolēģi. Svarīgi, lai nav traucējošu elementu – kā, piemēram, mājdzīvnieki, citi ģimenes locekļi u.tml. Vienīgais variants ir kā māksliniekiem veidot "studijas" – t. i. izolētu, un, ieteicams, citur esošu vietu darbam, kurā neviens netraucē "ne pa tēmai".

Diemžēl šobrīd man nav iespēju savā dzīvesvietā ierīkot un aprīkot speciālu darba kabinetu.

Neuzskatu, ka tas būtu jādara arī darba devējam. Strādājot kolektīvā, tomēr ir citas izmaksas, kā, piemēram, vienu printeri izmanto vairāki, nevis vajadzīgs katram savs, u.tml. Daudzi darbā fiziskā

formātā esoši materiāli REIZĒM jāizmanto visiem kolēģiem – darba telpas vajadzīgas kaut vai kā bibliotēka, kura jāapmeklē, lai iegūtu vajadzīgo informāciju.

Pašmotivācija.

Darba devējs nenodrošina darbinieku ar nepieciešamo datortehniku, darbiniekam jāpatērē savi resursi (piemēram, paaugstinās elektroenerģijas patēriņš, netiek labots darbinieka dators, jo atbildība tiek uzlikta uz darbinieka pleciem). Jāuzmanās, lai nepieļautu datu noplūdi (personas dati u. c. ierobežotas pieejamības informācija).

Darbs visas dienas garumā kopā ar visiem ikdienas mājas darbiem.

Zūd personiskās apkalpošanas priekšrocības, zūd papildu kvalitāte, pievienotās pakalpojumu vērtības un atgriezeniskā saite no klienta kļūst nepilnīga (seklāka un tukšāka).

Ir daudz papīra materiāla, ne viss ir pieejams elektroniski, līdz ar to problēmas sagādā, ja kaut kas ir nepieciešams no papīra dokumentiem, kas atrodas ofisā.

Mājās jāiekārto darba vieta.

Daudziem cilvēkiem darbs ar tehnoloģijām, bailes no to neveiksmīgas pārvaldes rada papildu stresu.

Ne visiem mājās ir patiesi kvalitatīvas iekārtas un rīki.

Ģimeniskā vide, visvairāk bērnu klātbūtnē ir traucējoša, lai noskaņotos darbam. Bieži bērniem ir attālinātas mācības un jāsadala iekārtas un interneta jauda un klusie stūrīši.

Tuvā leduskapja kārdinājumi, mazkustīguma veicināšana.

Pārāk daudz laika jāpavada pie datora, kas noteikti ietekmē veselību.

Nav izveidojusies pieredze tādām darbām.

Darot darbu mājās, traucē apkārtējās vides faktori, tādi kā citu ģimenes locekļu klātbūtne, mājdzīvnieki, trokšņi.

Vienveidīgi pavadīta diena. Mazkustīgums.

Beidzoties darba dienai, vēl sanāk kaut ko domāt par darbu – grūtāk atslēgties.

Pašdisciplīna.

Maz kustos.

Zūd robeža starp darbu un privāto dzīvi.

Augstas prasības no darba devējiem, grūti atslēgties no mājasdarbiem, tehniskais nodrošinājums, darbs izvēršas 24/7.

Izmaksu pieaugums.

Sajūta, ka visu laiku esi darbā.

Sanāk strādāt vairāk.

Ja ir bērni mājās – problemātiski! Darbam veltītais laiks pieaug, salīdzinot ar darbu ofisā.

Grūti apvienot ar mājas pienākumiem, nodalīt darbu no mājas dzīves, sadalīt uzmanību ģimenei un darbam, koncentrēties.

Nepietiekams interneta ātrums (pārslogoti interneta pakalpojumu sniedzēju resursi).

Ja ikdienā mājās ir bērni, tad nepieciešama atsevišķa telpa, kur netraucēti darboties.

Nevar norobežot darba laiku no mājas laika ģimenei.

Zūd darba efektivitāte. Darbs pārklājas ar mājas ikdienu.

Jāprot plānot laiku, pastāvība.

Grūtāk organizēt savu laiku.

Grūtāk sevi motivēt.

Daudz grūtāk mobilizēties darbam, īpaši, ja mājās ir vēl citi ģimenes locekļi.

Nav piejama sistēma, lai attālināto darbu varētu veikt mājās katru darba dienu.

Neskaidrības ir jāizprot pašam ar interneta palīdzību, lielākoties nespējama nodalīt mājas no darba, tajā skaitā teritoriāli, jo šobrīd darbs ielaužas mājās, teiciens “par darbu domā darbā” ir grūti realizējams, līdz ar to tas rada stresu.

Nav pieejamas uzņēmuma iekārtas, bez kurām nav iespējams kvalitatīvi izdarīt darbu. Piem., lielformāta drukāšanas iespēja.

Sadzīviskas lietas, kas novērš no darba pienākumu pildīšanas, piem., ēst gatavošana darba laikā, bērni u.c.

Koncentrēšanās, bērni.

Darba vide nav tik ergonomiska, nerada vēlmi pastrādāt ilgāk.

Daļējs koncentrācijas zudums darba uzdevumiem.

Personīgi man nav pieejama visa nepieciešamā informācija, mazākas kustības, samazināta socializēšanās.

Koncentrēšanās grūtības, ja mājās attālināti nestrādāju viena. Piemēram, ja mājās notiek arī bērnu attālinātā mācīšanās, kur jaunākajam bija nepieciešama arī palīdzēšana mācībās.

Grūtāk koncentrēties, ja ir traucēkļi.

Sajūta, ka kaut kas netiek padarīts.

Cieš veselīgs uzturs un robeža darba laika beigām.

Dažreiz grūti savākties.

Darba laiks vairāk kļūst nenormēts – tas nereti ieilgst krietni pāri 16.30.

Nav noteikta darba laika.

Grūti sakoncentrēties veicamajam darbam, dažādas papildu lietas novērš uzmanību.

Darba apjoma palielināšanās, slodze redzei, patērētas lielākas koncentrēšanās spējas.

Komunikācija ar kolēģiem un komandas sajūta. Sadzīviskas diskusijas pie tējas.

Samazinās fiziskā aktivitāte – ļoti pie tā jāpiedomā, un jāmotivē sevi kaut ko darīt. Samazinās rūpes par sevi – pusizmazgāti mati, var vazāties halātā. utt. Izteikti sēdošāka darba forma.

Ir apgrūtināta steidzamu darba uzdevumu risināšana.

Disciplīna, darba gaitas dinamika ir lēnāka.

Informācijas vakuums, dzīvas komunikācijas trūkums, darbs 9–18 no mājām ir nogurdinošs.

Blakus apstākļi – citi attālinātā darba veicēji māsaiņniecībā.

Koncentrēšanās un motivācijas trūkums. Tā kā mājās man nav atsevišķas darbistabas, tad strādājot tajā pašā telpā, kur guļ un dzīvo (vai arī virtuvē), domas mēdz aizmaldīties pie ikdienā veicamajiem mājas darbiem.

Apkārtējie procesi mājās dažkārt traucē.

Resursu pieejamība.

Koncentrēšanās, ja parādās traucējošie blakus faktori (citi pienākumi, kas nesaistīti ar darbu).

Grūti strādāt. Telpas, darba vietas ergonomiskais aspekts. Socializēšanas trūkums.

Pakāpenisks motivācijas zudums ikdienas pierasto rituālu veikšanā – kārtība, higiēna u.tml.

Pakāpeniski attīstās depresijas pazīmes.

Ģimenēs ar bērniem attālinātā darba iespējas tiek ievērojami traucētas, jo lielākā daļa laika tiek patērēta bērnu pieskatīšanai un palīdzībai mācībās.

Lielākai daļai cilvēku nav iespēju norobežoties no pārējiem ģimenes locekļiem netraucētam darbam.

Ne visa veida darbus ir iespējams veikt attālināti.

Nav atsevišķas darba telpas, kā rezultātā jāreķinās ar ģimenes daļēju līdzdalību.

Nav ērta tehniskā nodrošinājuma (piemēram, 2. ekrāns, printeris) un aprīkojuma (galds, krēsls pareizajā augstumā).

Mājas traucēkļi, kas novērš uzmanību, – ģimenes locekļi, ēst gatavošana.

Mazāk strādā.

Ja mājās visu dienu ir arī bērni, tad darba ražīgums krīt.

Ja tomēr kāds dokuments ir vajadzīgs, aizkavējas darbs.

Attālināti pieslēdzos darba datoram. Reizēm birojā kāds to izslēdz (neskatoties uz visādām zīmēm un brīdinājumiem to nedarīt), tad man tomēr ir jālūdz kādu atkal pieslēgties, iestartēt to attālinātās pieslēgšanās iespēju.

Mazkustīgums, pašam jātaisa brokastis, pusdienas vakariņas.

Nevar visus dokumentus paņemt uz mājām.

Ergonomiska vide, divi datora ekrāni.

Nav privātās telpas. Mājas kļūst par darba vietu, kur tu visu laiku faktiski esi darbā. Bīrvdienas sajūk kopā ar darba dienām un visas dienas kļūst par darba dienām. Nav tik vienkārši nodalīt darbu no mājām. Mājās bērni un dzīvnieki traucē. Nav tieša saikne ar darba kolēģiem darba vietā, pazūd komandas gars un sadarbība. Visu dienu pavadi pie datora un interneta sanāksmēs, arī papildu kursi ir attālināti datorā, kas nozīmē to, ka no rīta 9.00 līdz 22.00 sēdi pie datora. Nav Nav atbilstošas datortehnikas un darba materiālu mājās.

Virstundas, mazkustīgais dzīves veids, papildu izdevumi elektrībai.

Nebūtu biroja, netiktu klāt daudzām lietām.

Ergonomiska vides nodrošinājuma trūkums, ierīču (printeru/skeneru, u.c.) neesamība. Tiek regulāri pārsniegtas darba stundas/ strādātas virsstundas, bet vadībai šķiet, ka neesi noslogots, jo viņi neredz.

Personīgi man nav sava telpa un darba galds.

Zūd robeža starp darbu un privāto laiku/dzīvi.

Nav pieejama aparatūra.

Mājas nav speciālas darba vietas.

Nespēja koncentrēties darba pienākumiem, ja nav iespējams mājas apstākļos izveidot darba vidi, no kurienes būtu ērti strādāt.

Mājas apstākļos var arī nebūt nepieciešamā tehnika, piemēram, printeris, skeneris u. c.

Attalinātais darbs nav piemērots visiem amatam.

Nav vairāku monitoru, grūtāk noturēt fokusu.

Iespējams, kāds to var ļaunprātīgi izmantot un strādāt ar ne tik lielu atdevi.

Jāgatavo mājās ēst, nevis var aiziet uz tuvāko kafejnīcu.

Ar priekšnieku grūtāk saņemt izrunāt svarīgas lietas par atalgojumu, problēmām, pārdomām.

Darba vides noskaņojuma atšķirības tomēr mazina produktivitāti, tehniskais nodrošinājums atšķiras.

Slikts internets, neergonomiska darba vieta.

Mājas vide novērš uzmanību.

Ārējo apstākļu traucējumi, īpaši ģimenes cilvēkiem.

Manā gadījumā ceļš uz darbu un no tā ir kā treniņš, K2, velo, pelde, ziemas pelde, ja nav šo iespēju, tad vajadzīga papildu plānošana, ja tas neizdodas, var tikt ietekmēta fiziskā un garīgā veselība. Ja ir normāls kolektīvs, tiešo kontaktu trūkums var radīt nomāktību. Mājās ne vienmēr ir iespēja koncentrēties noteiktām lietām, traucēkļi – mājnieki, suņi, kaķi, ...

IT drošības trūkumi.

Dažreiz traucē ģimenes pienākumi.

Vairāk tiek tērēts komunālajos.

Disciplīnas trūkums var izraisīt problēmas.

Cilvēks sāk slinkot, mazāk kustēties.

Grūtāk koncentrēties.

Iespējami apkārtējās vides traucēkļi darba veikšanai.

Pašmotivācijas problēmas, atrodoties mājās.

Grūti koncentrēties.

Grūti pārslegties no mājas noskaņas uz darba režīmu.

Darba izpilde, ja nav ieviesta darba kārtība mājās. Mājas traucēkļi, nepiemēroti darba apstākļi.

Jābūt pietiekami pašdisciplinētam, motivētam un strukturētam, lai darbu varētu un mācētu veikt attālināti.

Ir jābūt sakārtotam tehnoloģiskajam procesam, dokumentu aprīte nav tik pieejama.

Dzīvīgums darba procesā.

Tas, ka viss laiks tiek pavadīts vienā vidē.

Nepieciešamo resursu trūkums – nav pieejami nepieciešamie teh. līdzekļi, nav pieejami (arī no datu drošības viedokļa) visi darbam nepieciešamie dokumenti, dati.

Ne visi māc un var strādāt attālināti.

Spēja novērst ārējās ietekmes, kas traucē darbam.

Darba laika dažādība, ja ir lielāki projekti ar mazākiem termiņiem, tiek strādātas virsstundas.

Pieejamība, dažādie laiki, kad atbild citi kolēģi, taču ir nepieciešami apstiprinājumi, lai virzītos uz piekšu, reizēm saraustīti no dažādiem kanāliem.

Samazinās darba efektivitāte, jo salīdzinoši ir mazāka kontrole. Iespējams, kādai daļai nav piemēroti darba apstākļi, Jāgatavo pusdienas un dažreiz viena ēdienreize ir vairākas ēdienreizes.

Ātrāk pienāk rutīna.

Nav tehniskais nodrošinājums, spriedze mājas apstākļos.

Mazāka koncentrēšanās darbam, samazinās komunikācija ar kolēģiem, samazinās fiziskās aktivitātes.

100 % nekoncentrējas darbam, grūtāk kontrolējams darbs no vadītāju puses.

	<p>Ja ģimenē vienlaikus notiek arī attālinātās mācības bērniem, tas var novērst darbinieka uzmanību. Darbi tiek izdarīti ārpus oficiālā darba laika, bet tas var ietekmēt citu darbinieku darbu. Darbinieki ir ar dažādu pašdisciplīnas līmeni, un no darba devēja puses to ir grūti izkontrolēt. Socializēšanās trūkums, mazkustīgāks dzīvesveids, lēnāks darba process. Lēnāk iet darbi, kur nepieciešami vairāki kolēģi. Sistēmas strādā lēnāk nekā ofisā. Nepiemērotas darba telpas un dažādi traucējoši sadzīviski jautājumi. Grūtāk organizēt <i>brainstorm</i> apspriedes ar kolēģiem, vai pajautāt kādus mazos jautājumus. Protams, jāspēj nodrošināt nepieciešamais aprīkojums un vide produktīvai darba veikšanai. Grūtāk atslēgties no darba, strādā ilgāk kā noteiktās darba stundas. Nav pieejama visa biroja tehnika. Nav tik ērts darba aprīkojums. Tehnoloģijas nevar ilgstoši aizstāt cilvēcīgu komunikāciju. Novērs bērni ar savu attālināto mācību procesu. Darbinieki nemāk plānot laika resursu un jauca ar mājas lietām. Komunikācija ar kolēģiem. Risks pārkāpt datu aizsardzības likumu. Pilnībā nevar nodrošināt drošu darba vidi.</p>
	<p>Tādu nav. Ja neskaita bērnu esmaību mājās, tad nekādu. Nav trūkumu. Neatradu. Nav. Ja netraucē mājnieki. Man tādu nav. Daudz studēju neklātienē, tāpēc man tas ir ierasts veids. Nezinu.</p>
	<p>Nestrādāju attālinātu darbu, līdz ar to nevaru iedomāties mīnus. Mana darba īpatnība ir tā, ka attālināti strādāt nevaru. Nav. Manā gadījumā – interešu izglītībā darbam ar bērniem no 5 gadu vecuma nav iespējams nodrošināt mācību darbu attālināti, jo darbs saistīts ar materiālu. Ja bērns mācās attālināti, tad nākas iesaistīties arī mācību procesā un tikt "izrautam" no darbiem.</p>

Kas veicinātu attālinātā darba attīstību (n=260)

	<p>Menedžments, digitālais aprīkojums. Darba devēja attieksmes maiņa. IT sistēmu ieviešana un pilnveide uzņēmumos, izglītošana, uzņēmumu kultūras maiņa. Uzņēmuma vadības ieinteresētība veicināt un atbalstīt attālināto strādāšanu. Labāki tehniskie risinājumi. Darba struktūras (komunikācija un atskaites par padarīto) pārplānošana. Darba devēja nodrošināts ekipējums strādāšanai mājās. Uzņēmumu atvērtība un darba daļēja pārstrukturizācija. Darba devēja pretimnākšana. Tas būtu atkarīgs no darba specifikas. Elektroniskās datu vides attīstība. Sociālo kontaktu iespēja klātienē. Sakārtotas darba vides nodrošinājums no darba devēju puses (galds, krēsls, internets, monitors). Cilvēku prasmes attīstīšana strādāt attālināti. Darba devēju/vadītāju izglītošana attālinātā darba organizēšanai. Pieprasījums pēc šāda darba formāta no darbinieku puses, piedāvāta iespēja no darba devēja puses izvēlēties šādu darba formātu. Iespēja tehniski un praktiski aprīkot darba vietu mājās. Elektronisko pakalpojumu integrācija cilvēku dzīvēs arvien vairāk – pieprasījums pēc e-pakalpojumiem pieaug, vairāk darba vietu IT jomā / attālināti utt. Uzņēmuma politika un stratēģija.</p>
--	--

Ikdienas *online* sapulces, uzdevumi doti, iezvanoties *online*, vairāk komunikācijas..
 Rezultāti, ka attālināti darbs tiek izdarīts kvalitatīvi un ar mazākiem resursiem.
 Nepieciešamība ārkārtas situācijā.
 Uzņēmuma resursu ekonomija.
 Darbā izkopta attālinātā darba kultūra/ noteikumi, kas jāievēro, strādājot no mājām (cik ilgā laikā jāatbild uz ziņām, kopējas sapulces).
 Ieplānot kādu laiku, kad kolēģiem būtu jāsanāk kopā, kaut vai uz kafiju.
 Nezinu.
 Tehniskais nodrošinājums.
 Digitalizācija.
 Dažādi kursi.
 Vairāk piedāvāto rīku apzināšana un ieviešana ikdienas darbam.
 Tehnoloģijas.
 Tehniskais aprīkojums 100% no darba devēja, profesionālā pilnveide – kā strādāt attālināti, jo ne visu, kas ir klātienē, var pārnest uz attālinātu darbu.
 Vadības uzticība padotajiem, ka darbi tiks izdarīti arī tad, ja nebūs vienās telpās.
 Kopīga izpratne par to, KAS TAS IR un KĀ TAS DARBOJAS. Piem., visi saprot, ka ierašanās birojā ir darba dienas sākums, ir visiem izprotams pusdienu pārtraukums un darba dienas beigas.
 Attālinātajā variantā arī būtu jābūt saprotamiem un reāli izpildāmiem šādiem vai līdzīgiem darba dienas posmiem. Otra lieta – regulāras un OBLIGĀTAS (1x nedēļā vai 1x mēnesī, atkarībā no individuālas uzņēmuma specifikas) klātienes tikšanās. Es vēl saprotu, kā šāda tikšanās būtu darbotos 10–20–30 cilvēku komandai, bet galīgi nav skaidrs, kā tas izskatīsies lielos uzņēmumos ar 500+ darbiniekiem un sazarotu uzņēmuma struktūru.
 Kvalitatīva komunikāciju nodrošināšana.
 Darba devēja spēja pilnvērtīgāk komunicēt par darba kārtību utt.
 Izpratne no vadības, ka tas var uzlabot darba rezultātu un darbinieku apmierinātību. Vadītājam iemācīties uzticēties padotajiem, kā arī pašam mainīties, mainot uzraudzības sistēmu.
 Nepieciešama programmatūra, internets un aprīkojums.
 Darba istaba ar visu nepieciešamo.
 Darba grafiks. Strādājot birojā 2–3 dienas nedēļā.
 Covid-19 pandēmijas turpinājums.
 Būs darba devēji, kas atteiksies no biroja telpu īres.
 Esmu pret.
 Perfekts tehnisko līdzekļu nodrošinājums.
 Domāšanas maiņa un uz sasniegumiem orientēta darbinieku nodarbināšana, kuru pārvalda vīziju, mērķi un sasniedzamos rezultātus vadītspējīgs, resursu (ideju, atvērtības) bagāts vadītājs. Darba kā sava profesionālā "es" paplašinājumu, nevis darba kā socializēšanās platformas, attieksmes veidošana darbinieku vidū arī būtu kaut kas, kas veicinātu attālināta darba attīstību. Darbā ir jāstrādā un jāizpauž sevi profesionāli, bet attiecības, socializēšanos un izklaidi ir jāveido ārpus darba un ar attiecīgu atdevi. Vecāka gada gājuma cilvēku dēļ, iespējams, nepieciešams domāt par veidiem, platformām un pieejām, kā efektīvāk ļaut apgūt jaunās tehnoloģijas un mazināt bailes un aizspriedumus par to, ka tas ir grūti, jo vairāk laika paņem nevis apmācība, bet gan "kaulēšanās" par to, vai ir nepieciešams to darīt tā vai citādi... Ja visu vecumu cilvēki bez aizspriedumiem apgūtu jaunās lietas, tad arī nākotnē, iespējams, attālināta darba ideja kļūtu populārāka un to neboikotētu (valsts pārvaldē) vecākā gadagājuma cilvēki, kas nevēlas mācīties un tāpēc nav pamēģinājuši...
 Darba devēja aktīva iesaiste un attālināta darba veicināšana, piedāvājot un uzsverot šādu iespēju.
 Manuprāt, tas, ka nodarbinātais ietaupa savu laiku un resursus (nav jābruc uz/no darba, nav jālej degviela vai jāpērk sabiedriskā transporta biļetes). Nodarbinātajam ir plašākas iespējas plānot savu darba dienu, pašorganizēties.
 Darba devēja pielāgošanās.
 Darba devējs, nodrošinot visu vajadzīgo mājās.
 Vispirms jau piespiedu apstākļi (Covid-19), tikai tā ir iespējams likt cilvēkiem mainīt savus paradumus.
 Darba devēja pieejas maiņa, lielāka uzticēšanās darbiniekiem.
 Tehnoloģijas, efektivitāte.

Ne visās profesijās ir iespējams attālināti strādāt.
 Ārējās vides faktori.
 Atbilstoši darba apstākļi dzīvesvietā.
Co-working vietas, darba devēja atbalsts.
 Personīgi manā gadījumā nevar palīdzēt.
 Cilvēku domāšanas veids.
 Mobilā interneta tīkla attīstība.
 Digitālo platformmu attīstība.
 IT tehnoloģiju pieejamība.
 Darba tehniskais nodrošinājums no darba devēja puses.
 Nestrādāju attālinātu darbu, līdz ar to nevaru iedomāties attīstību.
 Darba devēja finansiāls ieguldījums darba vides nodrošināšanai.
 Efektīva digitāla vide – studija.
 Kvalitatīvs tehniskais aprīkojums.
 Vadītāju apmācība konkrētu darba uzdevumu došanā un rezultātu pieņemšanā. Domāšanas maiņa, pārorientējoties uz paveikto, nevis uz dežurēšanu noteiktajā laikā biroja telpās.
 Piekļuve visiem dokumentiem, saviem e-pastiem u.tml. un tehniskā aprīkojuma nodrošinājums.
 Darba devēji, kas būtu atvērti attālinātā darba nodrošināšanai.
 Ja darbs piešķirtu komunikācijas iekārtas (datorus, *web* austiņas, mikrofonus).
 Ātrāks mājas internets.
 Labāks tehniskais aprīkojums un uzņēmuma vadības ieinteresētība to ieviest.
 Šāda tipa notikumi, uzņēmumu statistika, ja tas ienes ieguvumus un izdevumi samazinās, tad uzņēmumi būs ieinteresēti veicināt šādu darba veidu.
 Inovatīvāki attālināto sanāksmju rīki.
 Sistēma, kā tiek nodota pati svarīgākā info.
 Pilnīgs tehniskais nodrošinājums un darba devēju pretimnākšana attiecībā uz elastīgu darbalaiku.
 Tas, ka tas tiek pieņemts par normu un darba devēji saprot, ka arī šis ir veids, kā var organizēt darbu.
 Ierobežojumi.
 Printeri, skeneri mājās, visi faili digitāli.
 Dienas režīms no vadības puses, pašam grūti sevi motivēt strādāt, ja nākas to darīt no mājām.
 Vadītāju izpratne par šīs darba organizācijas formas plusiem. Vadītāja paša spēja būt elastīgākam, nepieciešamības gadījumā, uzlabojot savas vadības stila prasmes.
 Tehnoloģijas.
 Tehniskais nodrošinājums (lai tiktu pie visiem dokumentiem), darba vietas izveide mājās.
 Darba telpas nodrošināšana mājās, domāju, ka tā ir lielākā problēma.
 Konkrēti izvirzīti iknedēļas mērķi ar vadītāju, kurus nedēļas beigās izrunā.
 Tehniskais nodrošinājums, ieskaitot apmaksātu interneta pieslēgumu, telefonu, darba galds un krēsls, ekrāns, kas lielāks par portatīvo, utt. pēc vajadzībām.
 Sadarbība un komunikācija starp dd un dņ, kā arī izstrādātas vadlīnijas gan uzņēmuma, gan valstiskā līmenī.
 Nekas, jo attālināts darbs nav produktīvs un kvalitatīvs ilgtermiņā.
 Dokumentu elektroniskā aprīte. Ja visi uzņēmumi atteiktos no papīra rēķinu sūtīšanas (vismaz par pakalpojumiem) un sūtītu visu PDF.
 Digitālās prasmes, interneta pieejamība.
 Spēja pašiem organizēt savu darbu, ievērojot un izpildot noteiktos termiņus (pašorganizācija un pašdisciplīna).
 Lielākas iespējas apgūt praktiskas zināšanas datorapmācībā, IT drošībā utt.
 Plašāka datorprogrammu vārdnīcu, sistemātiskāka papildmateriālu pieejamība.
 Angļu valodas apguve.
 Psiholoģisks darbs ar sabiedrības grupām pašapziņas celšanai, iespēju prezentācija utt.
 Sakārtota darba vide.
 Spēja norobežoties no privātajām lietām, u.tml.
 Stereotipu mīna sabiedrībā.
 Atbalsts tehniskajam aprīkojumam – atbilstošas darba vides iekārtošanai.

Darba devējam būtu jānodrošina attiecīgais aprīkojums, piem., ne tikai portatīvais dators, bet arī otrs monitors vai klaviertūra.

Tehnoloģiju attīstība.

Tāda situācija kā tagad, kas ir pasaulē vīrusa dēļ.

Attālināta darba veikšanas sistēmas pilnveidošana un attīstība.

Bezmaksas interneta pieeja.

Reizi nedēļā ar darba devēju vai tiešo vadītāju un vai bez kolēģiem attālinātās sapulces 20–40 min, *Zoomā*, piemēram. Pārrunāt, kā veicas, kas nepieciešams. Uzzināt, ko darbinieki paši var ieteikt.

Interneta ātrums.

Drošāks interneta savienojums.

Vadības pozitīva attieksme, iespēja darba pienākumus pildīt attālināti.

Motivēta mobilizācija.

Mājas ofisa piedāvājums – darba devēja palīdzība ar tehniku, ātru internetu.

Ja tiktu nodrošināts dators.

Digitalizācija.

Darba devēju izpratne par attālinātā darba priekšrocībām.

Tehniskais nodrošinājums.

Apmācības strādāt digitālajā vidē.

Domāju, ka daudzi izmantos attālinātā darba iespējas arī pēc Covid-19 ierobežojumu beigām, jo biroji ietaupa uz ļoti daudziem ikdienas "sīkumiem". Noteikti ietaupās kafija, elektrība, ūdens patēriņš.

Domāju, ka viens no grūtākajiem darba devēja jautājumiem darbam attālināti – vai darba ņēmējs pilnvērtīgi izmanto darba laiku, vai ražīgums ir tikpat pietiekams kā darbā birojā. Līdz ar to, ja darba devējs jūtīs, ka darba ražīgums ir pietiekams, domāju, ka arī turpmāk tiks piedāvāts izmantot iespēju strādāt attālināti.

Morāls un materiāls gandarījums. Tai jābūt cilvēka brīvai izvēlei.

Ieviest daļēju attālināto darbu.

Daļēji attālināti, daļēji klātienē.

Labs tehniskais nodrošinājums.

Labs aprīkojums (liels monitors), virtuāli laika vadības asistenti, kas atgādinātu, ko darīt.

Cilvēku pielāgošanās.

Visu kolēģu labas IT iemaņas, labs, tehniskais nodrošinājums – dators, jaunākās programmas (visiem). Prasme strādāt tiešsaitē.

Darbinieku apmācība.

Sakārtota darba vide mājās. Organizēta, droša datora vide. Visa nepieciešamā biroja tehnika.

Izstrādāta metode, kura aprēķina kompensāciju par izdevumiem, kas rodas, strādājot no mājām.

Darba devēji – ja tie uzticētos darbiniekiem un ļautu brīvi strādāt arī attālināti.

Attālināts darbs nav iespējams visiem, nav piemērots visiem. Attālināts darbs pilnībā aprīkotā darba vidē citā vietā vairs nav attālināts darbs. Tas ir darbs citā vietā, bez tiešiem kontaktiem ar kolēģiem. Vai visiem darbiniekiem visās jomās būs iespējams iekārtot individuālus izolētus darba kabinetus? Tā ir utopija.

Ieviest attālināto darbu globālā mērogā.

Attālinātā darba attīstību jau tagad veicina tas, ka pamazām sabiedrībā rodas izpratne – arī attālināti var strādāt un tas ir tieši tikpat nopietni un atbildīgi kā, piemēram, darbs birojā. Jo iepriekš bieži vien daudzi uzskatīja, ka tas nav nopietni, vai arī neuzticējās attālināti veiktajiem pakalpojumiem.

Piemēram, es attālināti strādāju jau aptuveni 10 gadus, bet tieši šobrīd Covid laikā man ir radies daudz tādu iespēju, kas nebija iepriekš – apmeklēt apmācības un kursus *Zoom* vai *Team*; nodot atskaites elektroniski arī tur, kur iepriekš prasīja tās iesniegt fiziski; izpratne no klientiem – jo iepriekš reizēm bija jāskaidro, kāpēc mani nevar "sastapt birojā" utt.

Darba devēja vēlme.

Inovatīvs un kvalitatīvs, jaudīgs aprīkojums, ideāli, ja tas būtu apmaksāts no darba devēja vai valsts projekta puses.

Vēl labāka interneta kvalitāte, ātrums un nodrošinājums visā Latvijas teritorijā, lai varētu labi

strādāt attālināti arī no reģiona nostūriem.

Iespēja izbaudīt ik pa laikam patiesi kvalitatīvus reālās kopābūšanas mirkļus, sajūst kolektīva garu, humoru, lai atkal varētu turpināt strādāt attālināti.

Varētu attīstīties pakalpojums, līdzīgi kā bibliotēkā vari izmantot internetu, bet tieši darbam piemērota, noslēgta, klusa vide, veselībai nekaitīga, droša no vīrusiem un datu noplūdes, izīrējamas darba vietas netālu no mājām – cilvēkiem, kas ģimenes apstākļu dēļ nevar strādāt no mājām.

Maksimāli izmantot videozvanus, digitālos rīkus kopā ar tradicionālajiem, piemēram, darba grupu darbi ar līmlapiņām digitālajā vidē.

Nevajag neko speciāli veicināt – jāļauj cilvēkiem pašiem izlemt, kā ērtāk un produktīvāk.

Grūti pateikt.

Koncepcijas "Darbs no mājām" izveide, kurā ietilptu informācija, kā sagatavot darba vietu, kā pareizi atpūsties, kad vēlamās pauzes un maltītes utt.

Uzņēmuma vadības intensīvāka komunikācija ar darbiniekiem.

Tehnoloģijas, likumi.

Darba "telpas" iekārtošana savā dzīves telpā.

Procedūru digitalizācija.

Digitālās prasmes.

Darba devēja izpratne. Jāsaprot, ka kontrolēt darba kvalitāti un izpildi var arī citādāk, nevis uzraugot darbinieku klātienē. Darba devējiem jāpārzina vairāki komunikācijas rīki, lai brīvi varētu sasniegt darbiniekus un organizēt darba procesus.

Pārtraukumi sportam.

Konkrēti mērķi no darba devēju puses par sasniedzamo rezultātu, tehniskais atbalsts ar tehniku, infrastruktūru.

Tādas platformas kā *Workplace*, strukturēts iekšējās komunikācijas plāns.

Uzticība no darba devēja.

Darba devēja redzamie ieguvumi.

Atbalsts dažādu iekārtu uzturēšanai, pakalpojumu apmaksā.

Profesionālās pilnveides uzlabošana.

Mājas darbi mēdz novērst koncentrēšanos.

Vērtību maiņa, mentālā veselība.

Darba devēja atbalsts.

Veselīgs klātienē un attālinātā darba balanss.

IT attīstība, elektronisko parakstu ieviešana uzņēmuma lietvedībā.

Darba devēja pretīmnākšana darba ņēmējam, kas var strādāt attālināti, nodrošinot nepieciešmo aprīkojumu darbam mājās.

Uzņēmuma lietvedības sistēmas, kas samazinātu papīra apriti, nprintējot dokumentus, bet apstiprinot tos ar iekšējo uzņēmuma e-parakstu.

Uzņēmuma iekšējo procesu pārkārtošana attālinātā darba iespējām.

Latvijas sabiedrības prasmes.

Visu vadītāju izpratne par attālinātā darba priekšrocībām.

Attīstīt attālinātu rīku izmantošanu – uzlabotu tālmācību bērniem, lai vecāki varētu strādāt paralēli.

Elektroniskas sistēmas.

Visa informācija sistēmās.

Izmaiņas darba likumā, lai darbiniekus varētu arī materiāli sodīt par neizdarīto (vienkāršoti atvelkot no algas), jo pretējā gadījumā lielākā daļa ļoti slinko, un nomainīt tos pret neslinkojošiem bez nopietna iemesla arī neļauj darba likums, līdz ar ko uzņēmēji šajā situācijā ir ķīlnieku lomā un ir spiesti uzturēt arī dīkdienus.

Sabiedrības viedokļu, darba devēju viedokļu maiņa. Daudzi domā, ka, strādājot no mājām, nevar pilnvērtīgi darīt tiešo darbu. Gluži otrādi – pārāk daudz tiek veltīts laiks darbam.

Aprīkojuma piešķiršana, vai piemaksa par savu telpu un iekārtu izmantošanu.

Birokrātijas un "papīru kalnu" samazināšana un pārvēršana digitālos dokumentos.

Sakārtoti un adaptēti procesi uzņēmumā. Uzņēmuma kultūra un vēlēšanās mainīties ar tieksmi uz attālinātiem procesiem vairākās jomās.

	<p>Nepieciešamība. Covid-19. Darbs no visurienes, ne tikai mājām. Kafējnīcā, bibliotēkā, citās telpās, ārā parkā utt. Regulāras Zoom sapulces. Jaunas IT sistēmas. E-tehnoloģijas. Ietaupīto resursu aprēķins un dažādu komunikācijas/datu apmaiņas sistēmu ieviešana. Viss, kas ir nepieciešams, ir stabils, pieejams, samērā lēts internets, atbilstoša programmatūra, kvalitatīvas iekārtas darbam, skaidri, bet individuāli pielietojami, ievērojot personas brīvības, noteikumi, komunikācijas nezūdamība un cilvēku spēja konstruktīvi, analītiski sarunāties. Darba devēju uzticēšanās darbiniekiem. Komunikācijas tehnoloģijas. Komunikācija ar kolēģiem un vadību. Disciplīna. Izpratne un motivācijas kampaņas darba devējiem, jo daudzi ir iesīkstējusi 19. gadsimtā. Darba devēja lielāks atbalsts. Dokumentu elektroniskā aprīte. Nezinu. Grūti teikt, kas veicinātu. Iespējams, ka papildu apmācības. Atbilstošas datortehnikas un programmatūras/datu bāzu pieejamība mājās. Skaidri algoritmi, kādos gadījumos pie kā vērsties ar jautājumiem. Ļoti skaidri formulēti darba uzdevumi. Nekas, jo kvalitatīvs darbs mājās nav iespējams. Iespējams, ir profesijas, kur to var izdarīt, bet ne manā gadījumā. Atvērtība, uzticēšanās. Tehnoloģijas, ātrs internets. Neesmu par to domājis. Nezinu. Lielāks skaits darbinieku, kas veic darbus attālināti tiešsaistē. Skolēnu atrašanās mācību vietās klātienē. Ja tas būtu izdevīgi darba devējiem. Laiks... Sabiedriskās domas maiņa. Iespēja komunicēt attālināti. Ārējie apstākļi. Pieprasījums no darbiniekiem. Iedvesmojoši vebināri. Veicināt var darba devēja atbalsts: nodrošina darbiniekus ar viedierīcēm, legālu programnodrošinājumu un sakaru apmaksu. Darbinieka aktīva iesaiste procesu uzlabošanā. Spēja pielāgoties un gūt jaunas prasmes jauna programnodrošinājuma apguvē. Kā arī jābūt labai pašorganizēšanās spējai, lai mājās neveidojas prokrastinācija, vai arī pretējs process – darbinieka pārslodze un izdegšana. Tā jau ir ierasta prakse, tik dažas, piem., valsts iestādes ir iestagnējušas domāšanā, iespējams, ir jāmaina domāšana. Striktas darba vides ierīkošana mājās vidē. Motivācijas programmas. Ergonomiska darba vieta mājās, atbilstoša infrastruktūra (stabils & ātrs internets + darba devēja pusē atbilstošs nodrošinājums attālinātam darbam). Ja darba devējs spētu nodrošināt visu nepieciešamo darbam, sākot ar elektroniku, beidzot ar komunikāciju, lai visi ir vienoti. Covid-19 and next generation. Savā IT darbības sfērā neredzu potenciālu attālinātai darba veikšanas attīstībai. Likumdošanas izmaiņas. Speciāli aprīkotās telpas mājās, iespēja izvēlēties darba laika stundas (nevis 9–18, bet strādāt savā režīmā), darba uzdevumu sadalījums tādā veidā, ka nav nepieciešama pastāvīgā projekta stadiju saskaņošana ar kolēģiem. Ļoti labi saplānota darba diena</p>
--	---

Koplietošanas telpas katrā pilsētā/ciēmā ārpus Rīgas, piem., paplašinātas bibliotēkas.
 Uzņēmuma vadītāju uzticēšanās darbiniekiem. Darbiniekiem sajūta, ka uz viņiem paļaujas.
 Stabils interneta pieslēgums reģionos.
 Sistēmu apvienošana.
 Ja darba vieta nodrošinātu ar tehniku (piemēram, mana darba vieta deva iespēju darbiniekiem saņemt monitoru personīgai lietošanai, kas ir būtiski darba izpildē, jo ar darba nodrošināto laptopu no mājām strādāt ir diezgan apgrūtināts. Kā arī tika atdotas vecās mēbeles, piemēram, datorkrēsli, kas ļauj iekārtot savās mājās kaut ko līdzīgu darbistai).
 Uzņēmuma darbinieku papildu apmācība par attālinātā darba vides uzlabošanu.
 Ērtas darba vides radīšana mājās.
 Šobrīd mani apmierina visas pieejamās iespējas.
 Vispārīga tendence... jo vairāk sadarbības partneru to piekoptu, jo vieglāk būtu adaptēties lielākam cilvēku skaitam.
 Dažādu darbam nepieciešamo līdzekļu/inventāra pieejamība.
 Tehniskais aprīkojums. Papildu digitālās prasmes. Darba telpa.
 Politiskā situācija valstī.
 Digitalizācijas attīstība dažāda veida profesijās.
 Ilgstoša ārkārtējā situācija.
 Sistēmu pielāgošana attālinātam darbam.
 Atbilstoša darbu plānošana, lai lielāko daļu būtu ērti un efektīvi paveikt ārpus biroja.
 Vasara un brīvības iespējas.
 Domāju, ka nevajag attālināti strādāt.
 Katrs nākamais saslimšanas vilnis.
 Darba devēju uzticēšanās un uzskatu maiņa.
 Vadītāja ieinteresētība, atbalsts.
 Mājās būtu jāiekārto kabinets.
 Izpratne, ka tas palīdz ietaupīt daudz resursu.
 Tīklu un informācijas tehnoloģiju vide, kas ļauj ieviest to attālinātu piedalīšanos darbā, kā arī apmācības.
 Dokumentu digitalizēšana, infrastruktūras sakārtošana, procesu automatizācija.
 Vairāk elektronisko dokumentu.
 Attīstītākas tehnoloģijas.
 Ja darbiniekiem būtu labas digitālās prasmes un viņi justos pārliecināti par tām. Ja darba devēji nodrošinātu, ka darbinieki tiek apmācīti attālinātajam darbam un regulāri sniegtu iespēju strādāt attālināti (varbūt pat, ka šāda iespēja būtu obligāti jāizmanto kādā noteiktā laika periodā).
 Ir nepieciešama atsevišķa darba vieta, ja strādā no mājām, kā arī viss nepieciešamais tehniskais nodrošinājums un pieejas, lai varētu pieslēgties visām sistēmām ārpus darba tīkla.
 Nezinu, neesmu domājusī.
 Koronavīruss sekmē digitalizāciju un globalizāciju arī attālinātajam darbam. Jaunu darbavietu izveidošana un cilvēku informēšana par attālināta darba priekšrocībām varētu attīstīt attālināta darba izplatīšanos.
 Iespēja veikt darbu brīvi izvēlēta laikā (darba devējs dot iespēju veikt darbu darbiniekam piemērotākās diennakts stundās, nevis obligāti liek ievērot darba režīmu, kāds ir pieņemts. strādājot ofisā, piemēram, no 08.00 līdz 17.00. Darba devējs nodrošina ar kvalitatīvu (ātru) internetu.
 Ļoti individuāli atkarībā no darāmā darba.
 Daļēja attālināta darba iespējas.
 Pilns aprīkojums mājās.
 Atbilstoša infrastruktūra.
 Digitālās iespējas.
 Tehniskais nodrošinājums, darbadevēja apmaksāta infrastruktūra, t. sk. elektrība.
 Pilnvērtīgs tehniskais nodrošinājums.
 Tehniskais nodrošinājums – apmaksāts.
 Pirkt darbiniekiem lielākus dzīvokļus ar atsevišķu darba kabinetu, apmaksāt elektrības patēriņu.
 Ja to pieņemtu kā normu. Vadības lielāka uzticēšanās.

	<p>Iespēja izveidot kvalitatīvu darba vidi mājās. Labāk strādāt ofisā, tieši komunicējot ar kolēģiem. Atbilstošs tehniskais nodrošinājums. Ja uzņēmumi investētu vairāk tehniskajā nodrošinājumā – datortehnikā un sistēmās. Ofisa inventāra nodrošināšana. Minimāli – krēsla un galds, papildu monitori. Tas jau notiek tagad pandēmijas laikā. Efektīva KPI (<i>Key Performance Indicator</i> / Galvenie darbības rādītāji) sistēma. Darba devēja izglītošana, jo manā uzņēmumā vadītājs uzskata, ja neesi ofisā, tad tu nestrādā. Darba devēja vēlme nodrošināt darbiniekam piemērotus apstākļus – ergonomisku darba vietu ar galds, krēslu, atsevišķu telpu. Ērti lietojami komunikācijas kanāli, kas nodrošinātu personīgāku komunikāciju, bez jau ierastā čata vai zvanīšanas funkcijas. Darba devēja vēlme segt izmaksas par resursiem, kurus tērēju darba vajadzībām – gaisu, internetu, kafiju. Jo šīs visas lietas tiek patērētas ievērojami vairāk, strādājot no mājām. Pandēmijas. Uzticēšanās, mikromenedžmenta mazināšana, darba pienākumu, mērķu labāka izvirzīšana un sarunas ar tiešo vadītāju par to, vērtēšana. Vadības domāšanas maiņa. Vēl joprojām savu neizdarību un vadītprasmju trūkumu piesedz ar darbinieku "atsēdēšanu" darbā. Ja sēž, tāpat strādā. Kad sākās attālinātais un bija jānoformulē konkrēti uzdevumi, sākās problēmas. Elektroniska dokumentu aprīte, atteikšanās no fiziskā paraksta. Atsevišķa darba telpa ar aprīkojumu mājās. Darba devēju uzticība, darba ņēmēju atbildība Tehniskais aprīkojums, digitālās prasmes un rīki Pašlaik to veicina Covid-19. Pandēmijas, tehnoloģiju pilnveide Kopējās plānošanas platformas, bezmaksas izglītošana IT drošības jomā. Internets. Covid-19. Vajag, lai būtu precīzs darba plāns, noteikti izpildes termiņi. Atskaites par paveiktu darbu, jaunas tehnoloģijas. Vienoti tehnoloģiskie risinājumi (tiešsaistes platformas u.c.). Pielāgotas darba specifikācijas darbam attālināti (kur tas iespējams).</p>
Tehniskais aprīkojums	<p>Darba efektivitāte nemazinās, mazinās stresa līmenis, ietaupās daudz laika. Vienīgi pietrūkst cilvēciska kontakta, ko var kompensēt, vairāk un kvalitatīvāk pavadot laiku ar ģimeni. Viss labi. Kopējā darba efektivitāte, domāju, ka pieauga, jo, strādājot no mājām, bija jāiemācās, kā saplānot laiku tā, lai var izdarīt gan darbu, gan arī mājas un ģimenes rūpes. Kad šo līdzsvaru atradu, sapratu, ka darbā labprāt iedziļinos koncentrētāk un veltu tam mazāk laika, un paralēli paspēju arī citas lietas. Esmu pat apsvērusi iespēju paņemt vēl vienu papildu daļslodzes darbu, jo šķiet, ka laika pietiktu. Izpaliek "komunikācijas pauzes", kas birojā nereti izplūst un patiesībā laupa daudz laika (strādājam atvērtā tipa ofisā). Ar kolēģiem aktīvāk darbojamies tiešsaistes kanālos, kur koncentrētāk sarunājamies par problēmām, bet vienkāršu plāpāšana ir mazāk, toties ja ir – tad sirsnīgāka, jo notiek privāti. Pēc Covid gribētu iet uz darbu ofisā 1–2 dienas nedēļā un pārējo darba laiku strukturēt pašai – izvēloties, vai esmu mājās, vai strādāju no citurienes. Gribētu, lai darba devējs vairāk koncentrējas uz padarītā darba kvalitāti un pienesumu darbam, nevis skaitītu stundas, kuras (produktīvi vai pilnīgi neproduktīvi) pavadu birojā. Darba specifika nepieļauj strādāšanu attālināti. Svars ir pieaudzis par 20 kg no nepārtrauktās sēdēšanas. Mans darbs jau sākotnēji ir paredzēts tikai kā darbs no mājām (<i>home-based</i>). Turklāt strādāju starptautiskā kompānijā, kur darba organizācijas līmenis ir savādāks nekā tas bija, strādājot Latvijas uzņēmumos. Esmu pašnodarbinātā.</p>

	<p>Profesionālā pilnveide nodrošināta, bet ne Covid vai attālinātā darba dēļ. Par pēdējo jautājumu īsti nezinu – liels uzņēmums, ļoti daudz dažādu programmu un rīku, bet pieņemu, ka drīzāk ne. Kolēģi ir sadalīti grupās, kurām ir iedalītas noteiktas dienas, kad var strādāt birojā. Šajās dienās var plānot darbus, kuriem nepieciešams birojā pieejamais papildu aprīkojums (piem., 2. ekrāns, printeri utt). Ļoti labs modelis.</p> <p>Man strādāt no mājām ir ērtāk, jo nav neviens, kas mani traucē. Esmu produktīvāka, kā arī ietaupu savu privāto laiku, kas tiktu pavadīts ceļā uz darbu/no darba.</p> <p>Attālinātais darbs ir saistīts ar darba stundu pārstradi, jo darba specifika ir lielu datu masīvu apstrāde un attālināti datu lejuplāde notiek lēnāk.</p>
--	---